

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Веретельніков Ігор Олегович

УДК 336.71

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ**

28 Публічне управління та адміністрування

281 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання та відповідне джерело

_____ І.О. Веретельніков

Науковий керівник – Коваленко Микола Миколайович, доктор наук з
державного управління, професор

ХАРКІВ – 2026

ПЛАН

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА	28
1.1. Розвиток банківського сектора як об'єкт державного регулювання	28
1.2. Зміст та структура механізму державного регулювання розвитку банківського сектора	45
1.3. Світові моделі державного управління банківською діяльністю	61
Висновки до першого розділу	75
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ	78
2.1. Стан нормативно-правового забезпечення розвитку банківської сфери	78
2.2. Національний банк як ключовий суб'єкт державного регулювання діяльності банків	90
2.3. Аналіз функціонування банківського сектора в сучасних умовах	103
Висновки до другого розділу	116
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ	119
3.1. Адаптація механізму державного регулювання розвитку банківського сектора до викликів воєнного стану	119
3.2. Покращення взаємодії Уряду України та НБУ як важливої складової забезпечення ефективного державного регулювання банківського сектора	132
3.3. Гармонізація державного регулювання розвитку банківського сектора України із стандартами ЄС	146
Висновки до третього розділу	162
ВИСНОВКИ	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	170

АНОТАЦІЯ

Веретельніков І.О. Механізм державного регулювання розвитку банківського сектора України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. МОН України, Харків, 2026.

У *вступі* до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження. Розкрито наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Перший розділ присвячено узагальненню та систематизації теоретико-методологічних засад державного регулювання розвитку банківського сектора шляхом уточнення сутності розвитку банківського сектора як об'єкта державного регулювання, теоретичного обґрунтування змісту та структури механізму державного регулювання розвитку банківського сектора та аналізу особливостей світових моделей державного управління банківською діяльністю.

Уточнено змістовне наповнення понять «банківська система» та «банківський сектор», визначено межі їх перетину та місце у фінансовій системі держави, а також їх співвідношення з поняттям «банківська діяльність».

Охарактеризовано важливість банківського сектора через кількісний вимір (частка активів), функціональний вимір (роль в економіці), інституційний вимір (регулювання) та його місце в структурі фінансового сектора. Доведено, що місце банківського сектора в Україні можна визначити як системоутворююче, оскільки він не просто є частиною фінансового сектора, він фактично формує його. Будь-які шоки в банківському секторі миттєво стають шоками для всієї держави, тоді як проблеми в інших секторах мають лише локальний ефект.

Розроблено критерії розвитку банківського сектора у розрізі основних напрямків з визначенням цільових орієнтирів розвитку та ключових індикаторів, а також систему його комплексної оцінки, яка фокусується на якісних трансформаційних показниках, що відображають перехід від стабілізації до зростання кредитного потенціалу, інноваційності та ринкової конкурентоспроможності.

Систематизовано підходи до трактування поняття «державне регулювання розвитку банківського сектора», зокрема цільовий, процесний та інституційний. Запропоновано трактувати державне регулювання розвитку банківського сектора як цілеспрямований вплив держави на економічні відносини в банківській сфері з метою стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності, інтеграції у світовий фінансовий простір та посилення ролі банків у зростанні національної економіки шляхом балансування між стимулюванням інновацій та кредитування і пруденційним наглядом. Глобальною метою цього процесу є створення стійкого, конкурентоспроможного та інтегрованого у світовий простір банківського сектора, здатного забезпечити стале економічне зростання держави.

Узагальнено функції держави щодо регулювання розвитку банківського сектора шляхом виділення регулятивно-трансформаційних функцій (інституційна, адаптаційна, інноваційна); стимулюючих функцій (мотиваційна, інвестиційна); захисно-стабілізаційні (пруденційна, санаційна, захист споживачів).

Завданнями державного регулювання розвитку банківського сектора визначено в межах напрямків: структурної трансформації – підвищення рівня фінансової інклюзії, оптимізація частки держави, розвиток небанківського сегменту; макроекономічної підтримки – відновлення кредитування бізнесу, підтримка стратегічних галузей; підтримки стабільності та довіри – забезпечення стійкості, захист прав споживачів, боротьба з відмиванням коштів; інтеграції – євроінтеграція, технологічна модернізація.

Запропоновано теоретичне трактування поняття «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» як цілісної, багаторівневої системи правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, що реалізуються уповноваженими державними інституціями з метою цілеспрямованого формування умов для сталого, структурно збалансованого та інституційно зрілого розвитку банківського сектора, підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та здатності забезпечувати фінансування пріоритетів соціально-економічного розвитку держави, в якому наголошено не лише на інструментальному або стабілізаційному аспектах, а на цілеспрямованому формуванні умов для розвитку банківського сектора.

Основним критерієм класифікації моделей державного регулювання банківського сектора визначено ступінь втручання держави у банківську діяльність. На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, запропоновано виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора.

Проаналізовано ступінь придатності запропонованих моделей в умовах війни у розрізі пріоритетних завдань держави щодо регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану, а саме забезпечення стабільності та надійності, ефективності та гнучкості, стимулювання економіки та відновлення, мінімізації ризиків, захисту фінансових інтересів громадян.

Визначено, що з урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків. Змішана модель, яка дозволяє комбінувати елементи різних моделей, може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи. В умовах воєнного стану найбільш

прийнятною є перехідна модель, якій притаманно сильне державне втручання для стимулювання розвитку та фінансової включеності.

У *другому розділі* дисертаційного дослідження здійснено системний аналіз характерних рис механізму державного регулювання розвитку банківського сектора в Україні, в межах якого досліджено стан нормативно-правового та інституційного державного регулювання банківської діяльності в умовах воєнного стану та європейської інтеграції.

Проаналізовано зміст основних законодавчих актів, що регулюють банківську та виявлено низку проблем правового регулювання, які розподілено на 4 групи. Серед них: суперечності між базовими законами, неповна відповідність європейським вимогам, регуляторна невизначеність через неузгодженість у часі та конституційні суперечності щодо незалежності НБУ. Встановлено, що законодавство не сприяє розвитку банківського сектора, оскільки деталізовано регламентує обмеження та контроль, але містить лише декларативні норми про стимулювання розвитку без конкретних механізмів.

Визначено роль центрального банку в різних моделях банківського регулювання (модель єдиного фінансового органу управління, модель «двох вершин», секторна та змішана моделі) та охарактеризовано сім ключових функцій НБУ: пруденційне регулювання, наглядова діяльність, нормативно-правове регулювання, управління ліцензуванням та санкціями, захист прав споживачів, контроль за операціями та функція кредитора останньої інстанції. Доведено, що повноваження НБУ для стимулювання розвитку банків є обмеженими та опосередкованими – регулятор має лише 3-5 інструментів стимулювання (облікова ставка, рефінансування, макропруденційні буфери) проти більш ніж 20 інструментів стримування ризиків. Regulatory sandbox діє без законодавчого закріплення, контрциклічний буфер капіталу не запроваджений через війну, а механізми підтримки кредитування пріоритетних галузей реалізуються через підзаконні акти (програми «5-7-9%», державні гарантії).

Досліджено практичні результати регуляторної діяльності НБУ у період 2023-2024 років. Проаналізовано завершення переходу на міжнародні стандарти Basel III з новою трирівневою структурою капіталу, де показники капіталізації значно перевищують регуляторні мінімуми: достатність основного капіталу 1 рівня становила 16,9% при мінімумі 7%, регулятивного капіталу – 17,3% при мінімумі 10%. Охарактеризовано впровадження методології SREP для комплексної оцінки стійкості банків, процесу ICAAP для оцінки достатності внутрішнього капіталу та ризик-орієнтованих центрів компетенцій для інтегрованого міжфункціонального аналізу ризиків. Висвітлено антикризові заходи НБУ на основі Постанови №18 від 24 лютого 2022 року, найбільший пакет валютних пом'якшень для бізнесу, оновлення Концепції фінансової інклюзії для прифронтових територій та активну міжнародну співпрацю (скринінг законодавства з acquis ЄС, фінансування Ukraine Facility понад 16 млрд євро, меморандум з ЄБРР про інклюзію ветеранів).

У третьому розділі запропоновано напрямки вдосконалення державного регулювання розвитку банківського сектора, серед яких адаптація механізму до викликів воєнного стану, покращення взаємодії Уряду України та НБУ шляхом підвищення координації фіскальної та монетарної політик та гармонізація державного регулювання розвитку банківського сектора України зі стандартами ЄС. Розділ спрямований на формування системного бачення трансформації регуляторної моделі від антикризового управління до інституційно стійкого та орієнтованого на розвиток державного регулювання.

Досліджено адаптацію механізму державного регулювання розвитку банківського сектора до викликів воєнного стану. Доведено, що антикризові заходи НБУ забезпечили стабільність функціонування банківської системи, проте носять переважно реактивний і короткостроковий характер. Обґрунтовано необхідність переходу від «режиму виживання» до стратегічної моделі регулювання, орієнтованої на формування банківського сектора нової якості, здатного виконувати роль фінансового драйвера післявоєнного

відновлення. Сформульовано принципи державного регулювання банківського сектора в умовах війни (забезпечення безпеки та стабільності, ліквідності й фінансової стійкості, регуляторної гнучкості, прозорості та комунікації, захисту прав та інтересів клієнтів банків) та запропоновано комплексну систему пріоритетних напрямів і інструментів державного впливу.

Запропоновано систему критеріїв для поточного моніторингу та заключного оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану, яка охоплює п'ять ключових напрямів (фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація). Заключне оцінювання результативності проводиться двічі на рік через поєднання stress-тестування банківської системи та комплексного аудиту реалізації регуляторних заходів. Методичний підхід забезпечує науково обґрунтований перехід від якісної оцінки до кількісних показників результативності, створюючи основу для обґрунтованого прийняття регуляторних рішень у турбулентних умовах.

Розкрито роль взаємодії Уряду України та Національного банку України як ключової передумови ефективного регулювання розвитку банківського сектора. На основі теорії Policy Mix та емпіричних досліджень ідентифіковано феномени фіскального домінування, слабкості трансмісійного механізму та інституційної неузгодженості цілей монетарної і фіскальної політик. Доведено, що неузгодженість рішень Уряду і НБУ формує системні обмеження для кредитування реального сектора та інноваційно-інвестиційного розвитку. Запропоновано інституційні, операційні та правові механізми посилення координації макроекономічних політик як чинника стимулювання розвитку банківського сектора.

Проаналізовано процес гармонізації державного регулювання розвитку банківського сектора України зі стандартами Європейського Союзу. Визначено, що імплементація норм Basel III, CRD/CRR, PSD2, вимог ризик-орієнтованого нагляду та валютної лібералізації формує якісно нову

регуляторну модель, орієнтовану не лише на стабільність, а й на інтеграцію банків у європейський фінансовий простір. Показано, що євроінтеграційна гармонізація підвищує капіталізацію, прозорість і конкурентоспроможність українських банків та створює передумови для розвитку довгострокового інвестиційного кредитування.

Ключові слова: банківський сектор, державне регулювання, механізм державного регулювання, публічне управління, Національний банк України, монетарна політика, інструментарій, макрофінансова стабільність, воєнний стан, післявоєнна відбудова, антикризове управління, фінансово-економічна безпека, соціально-економічний розвиток, інноваційний розвиток, європейська інтеграція.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Веретельніков І.О. Банківський сектор в умовах війни: особливості державного регулювання. *Теорія і практика державного управління*. 2023. №1 (76). С. 56-72. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-04>

2. Веретельніков І.О. Світові моделі державного регулювання банківського сектора. *Державне будівництво*. 2023. №1 (33). С. 148-162. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13>

3. Веретельніков І.О. Національний банк як ключовий суб'єкт державного регулювання банківського сектора. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2024. №12(30). С. 234-246. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12\(30\)-234-246](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12(30)-234-246)

4. Веретельніков І.О. Теоретичні засади механізму державного регулювання розвитку банківського сектора. *Теорія і практика державного управління*. 2025. №1 (80). С. 157-166. DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-1-09>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Веретельніков І.О. Підходи до обґрунтування необхідності державного регулювання банківської діяльності. *Перспективи регіонального та місцевого розвитку*: матер. 2-ї конференції молодих учених (23 листопада 2023 р., м. Львів). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 158-161.

6. Веретельніков І.О. Державні механізми забезпечення стабільності банківської системи в умовах воєнного стану. *Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів* : зб. наук. матер. XXIII Міжнар. наук. Конгресу. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 574-578.

7. Веретельніков І.О. Роль центрального банку в державному регулюванні банківської діяльності під час війни. *Глобальні виклики:*

урядування майбутнього. Збірник тез щорічної міжнародної науково-практичної конференції. 24 квітня 2024. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2023. С. 9-10.

8. Веретельніков І.О. Пріоритетні напрямки державного регулювання банківського сектора в умовах війни. *Публічне управління XXI століття: нові виклики і трансформації в умовах війни*: збірник тез XXIV Міжнародного наукового конгресу. 24 травня 2024 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С.429-432. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18777>

9. Веретельніков І.О. Зарубіжний досвід державного регулювання банківського сектора. *Публічне управління XXI століття: основні виклики повоєнної відбудови*: збірник тез XXV Міжнародного наукового конгресу. 5 червня 2025 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. С.592-595. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/22470>

ABSTRACT

Veretelnikov I.O. Mechanism of state regulation of the development of the banking sector of Ukraine. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 281 – Public Management and Administration. – V.N. Karazin Kharkiv National University. Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2026.

The introduction to the dissertation substantiates the relevance of the research, formulates the goal and objectives, determines the object and subject of the research. The scientific and practical significance of the dissertation research is revealed.

The first section is devoted to the generalization and systematization of the theoretical and methodological principles of state regulation of the development of the banking sector by clarifying the essence of the development of the banking sector as an object of state regulation, theoretical substantiation of the content and structure of the mechanism of state regulation of the development of the banking sector and analysis of the features of world models of state management of banking activities.

The substantive content of the concepts of "banking system" and "banking sector" is specified, the boundaries of their intersection and place in the financial system of the state are determined, as well as their relationship with the concept of "banking activity".

The importance of the banking sector is characterized through the quantitative dimension (share of assets), functional dimension (role in the economy), institutional dimension (regulation) and its place in the structure of the financial sector. It is proved that the place of the banking sector in Ukraine can be defined as system-forming, since it is not just a part of the financial sector, it actually forms it. Any shocks in the banking sector instantly become shocks for the entire state, while problems in other sectors have only a local effect.

Criteria for the development of the banking sector have been developed in terms of main areas with the definition of development targets and key indicators, as well as a system of its comprehensive assessment, which focus on qualitative

transformation indicators that reflect the transition from stabilization to growth of credit potential, innovation and market competitiveness.

Approaches to the interpretation of the concept of "state regulation of the development of the banking sector", in particular target, process and institutional, have been systematized. It is proposed to interpret state regulation of the development of the banking sector as a targeted influence of the state on economic relations in the banking sector in order to stimulate innovation, increase competitiveness, integration into the global financial space and strengthen the role of banks in the growth of the national economy by balancing between stimulating innovation and lending and prudential supervision. The global goal of this process is to create a sustainable, competitive and integrated into the global space banking sector, capable of ensuring sustainable economic growth of the state.

The functions of the state in regulating the development of the banking sector are summarized by highlighting regulatory and transformational functions (institutional, adaptive, innovative); stimulating functions (motivational, investment); protective and stabilizing (prudential, rehabilitation, consumer protection).

The tasks of state regulation of the development of the banking sector are defined within the following areas: structural transformation - increasing the level of financial inclusion, optimizing the share of the state, developing the non-banking segment; macroeconomic support - restoring business lending, supporting strategic industries; maintaining stability and trust - ensuring sustainability, protecting consumer rights, combating money laundering; integration - European integration, technological modernization.

A theoretical interpretation of the concept of "mechanism of state regulation of the development of the banking sector" is proposed as a holistic, multi-level system of legal, economic, administrative and organizational instruments and levers of influence implemented by authorized state institutions with the aim of purposefully creating conditions for sustainable, structurally balanced and institutionally mature development of the banking sector, increasing its stability,

competitiveness and ability to provide financing for the priorities of the socio-economic development of the state, which emphasizes not only instrumental or stabilization aspects, but also the purposeful creation of conditions for the development of the banking sector.

The main criterion for classifying models of state regulation of the banking sector is the degree of state intervention in banking activities. Based on the analysis of research on approaches to classifying models of state regulation of the banking sector and considering the most common practices in the countries of the world, it is proposed to distinguish liberal, European, American, mixed, transitional and Islamic models of state regulation of the banking sector.

The degree of suitability of the proposed models in war conditions is analyzed in terms of the state's priority tasks regarding the regulation of the banking sector in martial law conditions, namely, ensuring stability and reliability, efficiency and flexibility, stimulating the economy and recovery, minimizing risks, protecting the financial interests of citizens.

It was determined that, considering the need to maintain stability and avoid risks, the European model is more suitable for the conditions of Ukraine. The active role of the state in regulation can contribute to the prevention of financial crises and ensuring the reliability of banks. A mixed model, which allows combining elements of different models, can help create a flexible regulatory framework that takes into account the unique aspects of the Ukrainian economy and financial system. In conditions of martial law, the most acceptable is the transitional model, which is characterized by strong state intervention to stimulate development and financial inclusion.

In the second section of the dissertation research, a systematic analysis of the characteristic features of the mechanism of state regulation of the development of the banking sector in Ukraine was carried out, within which the state of regulatory and institutional state regulation of banking activities in conditions of martial law and European integration was investigated.

The content of the main legislative acts regulating banking was analyzed and a number of problems of legal regulation were identified, which were divided into 4 groups. Among them: contradictions between basic laws, incomplete compliance with European requirements, regulatory uncertainty due to inconsistency in time and constitutional contradictions regarding the independence of the NBU. It was established that the legislation does not contribute to the development of the banking sector, since it regulates restrictions and control in detail, but contains only declarative norms on stimulating development without specific mechanisms.

The role of the central bank in various models of banking regulation was determined (the model of a single financial management body, the model of "two peaks", sectoral and mixed models) and seven key functions of the NBU were characterized: prudential regulation, supervisory activities, regulatory and legal regulation, management of licensing and sanctions, consumer protection, control over transactions and the function of the lender of last resort. It is proven that the NBU's powers to stimulate the development of banks are limited and indirect - the regulator has only 3-5 incentive instruments (discount rate, refinancing, macroprudential buffers) against more than 20 risk containment instruments. The regulatory sandbox operates without legislative support, the countercyclical capital buffer was not introduced due to the war, and the mechanisms for supporting lending to priority industries are implemented through subordinate legislation (programs "5-7-9%", state guarantees).

The practical results of the NBU's regulatory activities in the period 2023-2024 are studied. The completion of the transition to international Basel III standards with a new three-tier capital structure is analyzed, where capitalization indicators significantly exceed regulatory minimums: the adequacy of Tier 1 core capital was 16.9% with a minimum of 7%, regulatory capital - 17.3% with a minimum of 10%. The introduction of the SREP methodology for a comprehensive assessment of the stability of banks, the ICAAP process for assessing the adequacy of internal capital and risk-oriented competence centers for integrated cross-functional risk analysis are described. The anti-crisis measures of the NBU based on Resolution No. 18 of

February 24, 2022, the largest package of currency easing for business, the update of the Concept of Financial Inclusion for frontline territories and active international cooperation (screening of legislation with the EU acquis, financing of the Ukraine Facility of over 16 billion euros, a memorandum with the EBRD on the inclusion of veterans) are highlighted.

The third section proposes areas for improving state regulation of the development of the banking sector, including adapting the mechanism to the challenges of martial law, improving interaction between the Government of Ukraine and the NBU by increasing coordination of fiscal and monetary policies and harmonizing state regulation of the development of the banking sector of Ukraine with EU standards. The section is aimed at forming a systemic vision of the transformation of the regulatory model from anti-crisis management to institutionally stable and development-oriented state regulation.

The adaptation of the mechanism of state regulation of the banking sector to the challenges of martial law is studied. It is proven that the anti-crisis measures of the NBU have ensured the stability of the functioning of the banking system but are mainly reactive and short-term in nature. The need to transition from the "survival mode" to a strategic regulatory model focused on the formation of a new quality banking sector capable of playing the role of a financial driver of post-war recovery is substantiated. The principles of state regulation of the banking sector in wartime conditions are formulated (ensuring security and stability, liquidity and financial stability, regulatory flexibility, transparency and communication, protection of the rights and interests of bank customers) and a comprehensive system of priority areas and instruments of state influence are proposed.

By a system of criteria for ongoing monitoring and final assessment of the effectiveness of state regulation of the banking sector under martial law is proposed, which covers five key areas (financial support, protection of customer rights, regulatory flexibility, cybersecurity, communication). The final assessment of effectiveness is carried out twice a year through a combination of stress testing of the banking system and a comprehensive audit of the implementation of regulatory

measures. The methodological approach provides a scientifically sound transition from qualitative assessment to quantitative performance indicators, creating a basis for informed regulatory decision-making in turbulent conditions.

The role of interaction between the Government of Ukraine and the National Bank of Ukraine as a key prerequisite for effective regulation of the development of the banking sector is revealed. Based on the Policy Mix theory and empirical research, the phenomena of fiscal dominance, weakness of the transmission mechanism, and institutional inconsistency of monetary and fiscal policy goals are identified. It is proven that the inconsistency of the decisions of the Government and the NBU forms systemic restrictions for lending to the real sector and innovation and investment development. Institutional, operational and legal mechanisms for strengthening the coordination of macroeconomic policies as a factor stimulating the development of the banking sector are proposed.

The process of harmonizing state regulation of the development of the banking sector of Ukraine with the standards of the European Union is analyzed. It is determined that the implementation of the norms of Basel III, CRD/CRR, PSD2, the requirements of risk-based supervision and currency liberalization form a qualitatively new regulatory model, focused not only on stability, but also on the integration of banks into the European financial space. It is shown that European integration harmonization increases the capitalization, transparency and competitiveness of Ukrainian banks and creates the prerequisites for the development of long-term investment lending.

Key words: banking sector, state regulation, state regulation mechanism, public administration, National Bank of Ukraine, monetary policy, tools, macro-financial stability, martial law, post-war reconstruction, anti-crisis management, financial and economic security, socio-economic development, innovative development, European integration.

LIST OF PUBLICATIONS ON THE THESIS

Scientific works in which the main scientific results of the dissertation are published:

1. Veretelnikov I.O. Banking sector in wartime conditions: features of state regulation. Theory and practice of public administration. 2023. No. 1 (76). P. 56-72. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-04>

2. Veretelnikov I.O. World models of state regulation of the banking sector. State construction. 2023. No. 1 (33). P. 148-162. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13>

3. Veretelnikov I.O. National Bank as a key subject of state regulation of the banking sector. Current issues in modern science. 2024. No. 12(30). P. 234-246. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12\(30\)-234-246](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12(30)-234-246)

4. Veretelnikov I.O. Theoretical foundations of the mechanism of state regulation of the development of the banking sector. Theory and practice of public administration. 2025. No. 1 (80). P. 157-166. DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-1-09>

Scientific works that confirm the approval of the materials of the dissertation:

5. Veretelnikov I.O. Approaches to substantiating the need for state regulation of banking activities. Prospects for regional and local development: materials of the 2nd conference of young scientists (November 23, 2023, Lviv). Lviv: Lviv Polytechnic National University, 2023. P. 158-161.

6. Veretelnikov I.O. State mechanisms for ensuring the stability of the banking system under martial law. Public administration of the 21st century: features of the war and post-war periods: collection of scientific materials of the XXIII International Scientific Congress. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2023. P. 574-578.

7. Veretelnikov I.O. The role of the central bank in state regulation of banking activities during the war. Global challenges: governance of the future. Collection of abstracts of the annual international scientific and practical conference. April 24, 2024. Kyiv: NNI PUDS KNU, 2023. P. 9-10.

8. Veretelnikov I.O. Priority areas of state regulation of the banking sector in wartime. Public administration of the 21st century: new challenges and transformations in wartime: collection of abstracts of the XXIV International Scientific Congress. May 24, 2024 Kharkiv. C.429-432. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18777>

9. Veretelnikov I.O. Foreign experience of state regulation of the banking sector. Public administration of the 21st century: main challenges of post-war reconstruction: collection of abstracts of the XXV International Scientific Congress. June 5, 2025 Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. P. 592-595. URI <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/22470>

ВСТУП

Актуальність теми. Банківський сектор може відігравати важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни шляхом комплексної підтримки пріоритетних галузей економіки та об'єктів суспільно важливої інфраструктури. На сьогодні особливого значення набуває вдосконалення державного регулювання розвитку банківського сектора України, цілями якого має стати забезпечення стабільності банківської системи країни, сприяння структурній перебудові вітчизняної економіки, посилення економічної безпеки держави як у воєнний, так і в післявоєнний періоди.

В умовах воєнного стану, держава і суспільство зіткнулися з новими викликами, які потребують вдосконалення підходів до реформування економіки України та державного управління у різних сферах господарської діяльності, у т.ч. формування дієвого у сучасних умовах механізму державного регулювання банківського сектора. Поряд із цим вимагає розв'язання питання щодо покращення взаємодії Уряду України та Національного банку на основі посилення державного контролю за функціонуванням банківського регулятора і державних банків з метою спрямування єдиної державної фінансової політики на інноваційно-інвестиційний розвиток, зниження рівня безробіття, підвищення якості життя населення країни.

Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом є основоположним документом, який визначає зобов'язання України щодо адаптації банківського законодавства України зі стандартами правового регулювання банківської діяльності в країнах ЄС. В цьому плані на сучасному етапі формування механізму державного регулювання банківського сектора виникає потреба вирішення певних правових колізій щодо нормативного забезпечення цього процесу, оновлення комплексу стимулів для створення розвинутого ринку кредитних ресурсів для вітчизняного виробника, побудови комплексної структурованої системи підтримки інноваційно-інвестиційних процесів в країні, підвищення стабільності ринку банківських послуг.

Результатом дослідження стане надання пропозицій щодо посилення ролі банківського сектора у підвищенні економічної безпеки України.

Значний внесок у дослідження проблем удосконалення механізмів державного управління в останні роки зробили такі вітчизняні фахівці в галузі науки державного управління, як О. Амосов, В. Бакуменко, О. Іващук, М. Коваленко, М. Латинін, Ю. Макаренко, І. Розпутенко, Н. Статівка, К. Яковенко та багато інших. Особливості державного регулювання розвитку банківської сфери як одного з найважливіших секторів економіки є предметом досліджень Н. Давидкової, І. Д'яконової, М. Коваленка, В. Коваленка, Є.Мордань, А. Пугач, Н. Демчук, О. Целуйко, та ін. Однак, наявна значна неузгодженість щодо об'єкта, принципів та інструментів державного регулювання банківської сфери, а поняття «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» досі не набуло чіткого визначення в науковій літературі. Це зумовлює необхідність поглиблення теоретичних положень формування цього механізму, а також розробки пропозицій щодо підвищення ефективності його реалізації в умовах євроінтеграції та з врахуванням викликів воєнного часу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось в межах науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за темами «Механізми реалізації державної політики сталого розвитку економіки України» (ДР 0120U105744, 2020-2024 рр.) та «Публічне управління в умовах економічних та цифрових трансформацій суспільних відносин в Україні» (ДР 0124U005274, 2024-2028 рр.). В межах цих досліджень автор як виконавець запропонував концептуальні підходи до побудови системи державного регулювання розвитку банківського сектора. Особистий внесок автора полягає у визначенні напрямків адаптації системи державного регулювання банківської діяльності до викликів воєнного стану та опрацюванні механізмів підвищення її ефективності.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму

державного регулювання розвитку банківського сектора України.

Відповідно до поставленої мети основну увагу зосереджено на вирішенні таких завдань:

- визначити особливості банківського сектора як об'єкта державного регулювання;
- обґрунтувати сутність та структуру механізму державного регулювання розвитку банківського сектора;
- систематизувати зарубіжні моделі державного регулювання у банківській сфері;
- проаналізувати сучасний стан нормативно-правового забезпечення державного регулювання банківської діяльності;
- дослідити роль Національного банку України у механізмі державного регулювання банківського сектора України;
- запропонувати напрямки вдосконалення механізму державного регулювання банківського сектора в умовах євроінтеграції та з урахуванням викликів воєнного стану;
- розробити практичні рекомендації щодо покращення взаємодії Уряду України та НБУ як важливої складової забезпечення ефективного державного регулювання банківського сектора, спрямованого на побудову інноваційно-інвестиційної моделі суспільного відтворення.

Об'єктом дослідження є процес здійснення державного регулювання розвитку банківського сектора.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та функціонування механізму державного регулювання розвитку банківського сектора України.

Методи дослідження. Для визначення структури та етапів наукових пошуків, дослідження сутності наукових категорій, обґрунтування ролі банківського сектора у розвитку та трансформації національної економіки під час дослідження було використано абстрактно-логічний метод. Для уточнення змісту понять «банківська система» та «банківський сектор», а також для

встановлення зв'язку між ними було застосовано метод абстрагування, тобто розгляду окремих елементів понять з наступним поетапним синтезом складових. Використання методу дедукції дозволило виокремити функції, принципи, напрямки та заходи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану. За допомогою методу індукції було досліджено властивості державного регулювання банківського сектора, визначено тенденції розвитку банківського сектора України під час війни. Для формування висновків та рекомендацій щодо можливих заходів державного регулювання, які сприятимуть мінімізації банківських ризиків під час війни та стабілізації та подальшому розвитку банківського сектора, використано системний підхід та метод узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертаційній роботі запропоновано нову науково обґрунтовану концепцію трансформації механізму державного регулювання розвитку банківського сектора від кризово-стабілізаційної моделі до моделі розвитку, у якій банківський сектор розглядається як активний інструмент структурної модернізації, економічного зростання та післявоєнної відбудови України.

У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові й практичні результати:

вперше:

- обґрунтовано специфічність розвитку банківського сектора як об'єкта державного регулювання через унікальне поєднання системно-критичних рис (банкоцентрична модель, роль у воєнному фінансуванні), регуляторних суперечностей (баланс стабільності та зростання) та динамічних трансформацій (цифровізація, Open Banking, євроінтеграція), що вимагає одночасно стримувального (пруденційного) та стимулюючого (розвиткового) регулювання;

удосконалено:

- методичний підхід до оцінки стану та динаміки розвитку банківського сектора шляхом розробки критеріїв у розрізі основних напрямків з

визначенням цільових орієнтирів розвитку та ключових індикаторів, а також системи його комплексної оцінки, яка фокусується на якісних трансформаційних показниках, що у сукупності кількісно описує перехід від стабілізації до зростання кредитного потенціалу, інноваційності та ринкової конкурентоспроможності;

- теоретичні засади державного регулювання розвитку банківського сектора шляхом класифікації функцій, які держава реалізує саме для розвитку, а не лише підтримки банківського сектора, через виокремлення трьох груп: функції формування інституційного середовища шляхом встановлення нормативно-правових правил діяльності; функції, спрямовані на стимулювання зростання та розширення потенціалу банківського сектора; захисні функції, що полягають у забезпеченні стабільності, надійності та стійкості банківської системи;

- теоретичне трактування поняття «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» як цілісної, багаторівневої системи правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, які в сукупності спрямовані на розв'язання питання створення умов для сталого, структурно збалансованого та інституційно забезпеченого розвитку банківського сектора, підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та здатності забезпечувати фінансування пріоритетних стратегічно обґрунтованих напрямків соціально-економічного розвитку держави;

- методичний підхід до оцінки результативності державного регулювання банківського сектора, який полягає у розробці системи критеріїв для здійснення поточного моніторингу в умовах воєнного стану у розрізі п'яти ключових напрямів (фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація) та здійснення прикінцевої оцінки, що загалом є підставою для науково обґрунтованого переходу від якісної оцінки до вимірювальних показників результативності, які формують аналітичну основу для здійснення належного регулювання у кризових умовах;

- підходи до визначення впливу узгодження чинного законодавчого забезпечення функціонування банківського сектора України з європейським *acquis communautaire*, який розкрито як комплексний трансформаційний процес, який спрямований на формування банківського сектора як ключового драйвера післявоєнного економічного зростання що поєднує короткострокові адаптаційні витрати з довгостроковими структурними перевагами, зокрема підвищенням капітальної стійкості та якості ризик-менеджменту банків, запровадженням інноваційних бізнес-моделей, розширенням переліку фінансових джерел розвитку економіки, зокрема шляхом інтеграції до фінансових ринків ЄС;

набули подальшого розвитку:

- дослідження взаємозв'язку між банківською діяльністю, банківською системою та банківським сектором, який обґрунтовано як ієрархічний і взаємодоповнювальний, де банківська діяльність визначається як первинна функціональна основа економічної сутності банків, банківська система – як організаційно-інституційний механізм забезпечення та регулювання її здійснення, а банківський сектор – як узагальнений результат функціонування банківської системи, що відображає масштаби впливу банків на національну економіку та зумовлює необхідність їх комплексного розгляду в логічній єдності для цілісного розуміння розвитку банківської сфери;

- аналіз нормативно-правового забезпечення банківського сектора, який призвів до висновку, що воно має переважно репресивну спрямованість і недостатньо орієнтоване на розвиток, вимагає інституціоналізації розвивальної функції держави шляхом законодавчого закріплення спеціальних інструментів підтримки розвитку банківського сектора, зокрема регуляторних «пісочниць», стимулів для інноваційних банків і механізмів державних гарантій;

- наукове обґрунтування системи координаційних механізмів взаємодії між Урядом України та Національним банком України, які забезпечують макрофінансову стабільність і розвиток банківського сектора, шляхом їх

комплексної класифікації на інституційні, операційні, антикризові, правові та технічні механізми, а також доведення їх синергійного впливу на зниження системних ризиків, підвищення регуляторної ефективності, розвиток довгострокового кредитування та зміцнення довіри з боку міжнародних фінансових партнерів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені автором теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації у своїй сукупності дають змогу суттєво удосконалити нормативно-правові, інституційні та операційні засади державного регулювання розвитку банківського сектора України, забезпечуючи його стійкість в умовах євроінтеграційних процесів та системних викликів воєнного стану.

Прикладний характер дослідження виражається у повній готовності запропонованих інструментів до безпосереднього використання в практичній діяльності органів публічної влади та фінансових регуляторів. Зокрема, розроблені в дисертації система критеріїв для оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора, а також інституційні механізми координації макроекономічної політики (зокрема фіскальної та монетарної) між Кабінетом Міністрів України та Національним банком України мають характер цільових управлінських і нормотворчих пропозицій, спрямованих на модернізацію вітчизняної фінансової системи відповідно до стандартів ЄС.

Матеріали дослідження перебувають у відкритому науковому просторі, а вагомість їхніх прикладних висновків підтверджується послідовною науковою апробацією.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею автора. Основні розробки, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, практичне значення, здійснені дисертантом особисто. У дисертації не використовуються ідеї та розробки, що належать іншим авторам.

Апробація результатів дисертації. Найважливіші положення та результати дисертаційної роботи оприлюднені під час конференції молодих учених «Перспективи регіонального та місцевого розвитку» (м. Львів, 2023 р.), щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні виклики: урядування майбутнього» (м. Київ, 2024 р.), а також під час роботи XXIII, XXIV та XXV Міжнародних наукових конгресів «Публічне управління XXI століття» (м. Харків, 2023 – 2025 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 9 працях, у тому числі: у 4 статтях у наукових фахових виданнях та 5 публікаціях у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

1.1 Розвиток банківського сектора як об'єкт державного регулювання

Банківський сектор являє собою сукупність інструментів та методів акумуляції, перерозподілу та ефективного використання фінансових ресурсів. Його стабільне функціонування та розвиток є необхідними умовами зростання економіки держави, нарощення інвестиційного потенціалу та забезпечення добробуту людей. Однак, для банківської діяльності притаманні численні ризики, які можуть набувати системного характеру та бути причиною великомасштабних фінансових криз. Саме тому державне регулювання банківського сектора є невіддільною частиною організації банківської діяльності. Воно повинно забезпечити баланс між стабільністю фінансової системи та її розвитком, одночасно забезпечуючи захист інтересів вкладників та кредиторів, а створюючи умови для ефективної діяльності банків як суб'єктів ринкової економіки. Ця теза виступає центральним постулатом даного дослідження, актуальність якого визначається необхідністю розкриття багатогранної природи та систематизації механізмів державного регулювання банківської діяльності в контексті досягнення зазначеного балансу.

За визначенням НБУ у Стратегії розвитку фінансового сектора до 2025 року, місія фінансового сектора – бути драйвером сталого та інклюзивного розвитку економіки [156]. Здійснюючи мобілізацію заощаджень, фінансовий сектор виконує акумуляційну роль, перетворюючи розпорошені дрібні заощадження мільйонів людей у потужні капітали для інвестицій. Фінансовий сектор здійснює роль посередника, реалізуючи трансформацію ресурсів – фінансові посередники (банки, страхові компанії) беруть короткострокові вклади (наприклад, депозит на 1 рік) і перетворюють їх у довгострокові

кредити (на 5-10 років для бізнесу). Фінансовий сектор також виконує функції зниження ризиків, забезпечення ліквідності та інформаційну роль.

В Україні банки виконують 90% функцій фінансового сектора через банкоцентричну модель. В Україні банки є головним кредитором реального сектора, що підтверджується тим, що станом на 2025 рік банки надали кредитів реальному сектору на суму понад 1,2 трлн грн. Також вони є єдиним джерелом фінансування для малого бізнесу, який не може вийти на біржу, тому залежить від банківських кредитів (програма "5-7-9%" є прикладом державної підтримки через банки). Також, банки купують ОВДП, фінансуючи оборону та соціальні видатки під час війни [108-109].

Банки в Україні є гарантом платіжної інфраструктури та її безперебійності, що у воєнний час є питанням національної безпеки.

Банки є драйверами інновацій, впроваджуючи Open Banking (2025), що робить банки "платформами", на яких працюють фінтех-стартапи, а цифрові банки (як monobank) змінюють споживчі звички суспільства, роблячи фінансові послуги доступнішими [108-109].

Виконуючи соціальну роль, банки забезпечують доступ до фінансових послуг для віддалених регіонів та вразливих верств населення.

Вплив процесів глобалізації на фінансово-економічні процеси, роль банків у системі соціально-економічного розвитку суспільства, країни та регіонів широко досліджується в науковій літературі, зокрема, такими вченими як Б. Адамик [1]; В. Березовик, А. Свистун та Т. Хмеловський [8]; Г. Григор'єв [34, 35]; Ю. Сафонов [35]; А. Семенов [148]; І. Сторонянська та Л. Беновська [154]; А. Шуванов [175].

Доробок І.З. Сторонянської підтверджує, що рівень розвитку банківського сектора прямо корелює з темпами економічного зростання [154].

Констатуючи, що кінець ХХ ст. та початок ХХІ ст. відзначалися стрімким та практично безперервним зростанням фінансового сектора, А. Шуванов наголошує на «системотворчому характері великих банків, чия роль в економіці можна порівняти із серцево-судинною системою в організмі

людини» [175]. Крім того, у дослідженні [175] говориться про явище фінансіалізації економіки, а саме переважання фінансових операцій у загальній структурі внутрішніх, а особливо міжнародних економічних відносин, та підпорядкуванням реального сектора економіки (виробництво товарів та послуг) фінансовому сектору. Виявляється вона у багаторазовому переважанні обороту фінансових ресурсів над оборотом товарів та послуг та різкому зростанні зворотного впливу фінансового сектора на функціонування реального сектора економіки.

Для опису фінансової сфери, пов'язаної з банками, у науці та практиці використовуються два терміни – банківський сектор і банківська система, але вони мають різне значення. Для уточнення предмета дослідження важливим є детальне з'ясування змістовного наповнення цих понять, визначення меж їх перетину, а також їх співвідношення з поняттям «банківська діяльність».

Згідно з ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до чинного законодавства [127].

Саме банківська система, особливості її функціонування та державного регулювання є предметом досліджень таких вчених як О. Дзюблюк [4, 44-45]; Н. Ситник, А. Стасишин, Н. Блащук-Девяткіна та Л. Петик [5]; О. Грищенко та М. Головка [36]; І. Д'яконова [40]; О. Затварська [56]; Н. Златіна [60]; Г. Карчева [61]; Х. Качан [62]; В. Кириленко [63]; В. Коваленко [67, 68]; В. Бурлай [68]; М. Крупка, Є. Андрущак та Ю. Пайтра [82]; Є. Мордань [97-99]; Ю. Онищенко [111]; О. Орлюк [112]; Н. Погореленко [120, 123]; О. Глущенко [123]; Т. Савелко [145]; С. Хайлук [169]; та ін.

На основі аналізу підходів перелічених вчених зроблено висновок, що банківська система є широким поняттям, яке включає всі суб'єкти, які займаються фінансовою діяльністю та мають взаємозв'язок з управлінням грошовими потоками та капіталом. Крім банківського сектора до її складу входять також інші фінансові установи – страхові компанії, пенсійні фонди,

інвестиційні фонди, фінансові компанії, ринки цінних паперів тощо.

Відповідно до ст. 4 Закону «Про банки і банківську діяльність», в Україні банківська система дворівнева [127]. Вона включає на верхньому рівні Національний банк України який виконує функції регулятора та комерційні банки різної форми власності. З теоретичного погляду, банківська система представляє собою сукупність установ, які взаємопов'язані між собою у рамках законодавчо закріпленої інституційної структури, які функціонують в єдиному нормативно-правовому полі.

Сутність, зміст, особливості функціонування та підходи до державного регулювання безпосередньо банківського сектора досліджують Р. Алямкін [3]; В. Березовик, А. Свистун та Т. Хмеловський [8]; І. Боярко, О. Вовчак, В. Рудевська, М. Хуторна [19]; Н. Давидкова [41]; І. Дрозд [48]; В. Коваленко [66]; М. Коваленко [70-72]; Я. Коваль [74]; А. Мельник [92]; Н. Погореленко [120-121]; О. Реверчук [141]; Н. Ситник та Х. Поляк [150]; І. Сторонянська та Л. Беновська [154]; В. Фурсова, І. Фадєєва та Г. Гавриш [168]; Т. Шадій [172], та ін.

Хоча терміни «банківська система» і «банківський сектор» часто вживаються як синоніми, з погляду економічної теорії та законодавства між ними існує концептуальна різниця.

В українській економічній науці питання розмежування цих понять є дискусійним, але фундаментальним. Дослідники сходяться на тому, що «банківська система» – це категорія інституційно-правова (відображає структуру та ієрархію), тоді як «банківський сектор» – категорія економіко-функціональна (відображає ринкові відносини, конкуренцію та роль в економіці).

Термінологічному аналізу присвячена низка досліджень вітчизняних вчених. Так, досліджуючи теоретичні аспекти функціонування банківського сектора в Україні, Т. Шадій пропонує власне визначення «банківського сектора» як системи, що має специфічні функції, і протиставляє його вузькому трактуванню «системи» як набору інституцій [172]. Теоретичні підходи до

визначення сутності банківської діяльності досліджує В. Рудевська, здійснюючи аналіз еволюції поняття від «банківської системи» до ширшого «банківського бізнесу» та «сектора» в умовах трансформації ринку [144]. У навчальному посібнику «Банківська система» Н. Блащук-Девяткіна та Л. Петик детально розмежовують «вузьке» (інституційне – система) та «широке» (інституційно-економічне – сектор/кредитно-фінансова система) трактування [13]. У цих роботах «банківський сектор» розглядається як частина більшого цілого, що неможливо описати терміном «банківська система».

Досліджуючи систему фінансової безпеки банків з точки зору її структурно-елементного складу, В. Британ розуміє під «банківським сектором» ключовий елемент фінансової інфраструктури і акцентує увагу на його ролі у макроекономічній стабільності [20]. В роботі Погореленко Н. П. міститься порівняльна таблиця спільних рис та відмінностей між поняттями «банківська система» та «банківський сектор» з точки зору системного аналізу та поділу економіки на сектори [121]. Серед робіт докторів наук, які науково оформили сучасну банківську думку в Україні, варто відзначити роботи В. Коваленка, в яких часто обґрунтовується перехід від управління «системою» до регулювання «сектора» [66-68]. Досліджуючи банківську архітектуру, О. Дзюблюк здійснює розмежовування системи та сектора, трактуючи їх відповідно як інституційну будову та ресурсний потенціал [43-45]. М. Коваленко під банківським сектором розуміє частину національної економіки, яка характеризується специфічними функціями, складається із банківських установ та є складником економічної діяльності в країні [70].

Підсумовуючи існуючі підходи до трактування, вважаємо, що, банківський сектор охоплює крім безпосередньо установ, які формують системи, також усі економічні відносини, продукти, послуги та фінансові потоки, які вони генерують. Сектор включає:

- Самі банки як установи.
- Ринок банківських послуг (кредити, депозити, платежі).

- Клієнтів (домогосподарства, бізнес), які споживають ці послуги.
- Взаємодію з іншими секторами економіки (реальним сектором, бюджетною сферою).

Порівняльна характеристика понять «банківська система» та «банківський сектор» наведена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика понять «банківська система» та «банківський сектор»

Характеристика	Банківська система	Банківський сектор
Суть поняття	Організаційно-правова форма, «скелет»	Ринок та економічні відносини, «живий організм»
Ключові елементи	НБУ + Банки Статика + Закон	Банки + Клієнти + Послуги + Капітал Динаміка + Ринок Сукупність інститутів, їхніх продуктів, економічних зв'язків з клієнтами та впливу на ВВП
Основний фокус	Стабільність, нагляд, ліквідність	Ефективність, конкуренція, прибутковість
Регулювання	Жорстка ієрархія та підпорядкування	Ринкові механізми попиту та пропозиції

Наприклад, коли НБУ відкликає ліцензію у банка – це зміна в банківській системі (зникає елемент структури), тоді як через високі ризики падає обсяг кредитування економіки – це проблема банківського сектора (ринкових відносин).

Якщо уявити цю сферу як складний механізм, то «банківська система» – це конструкція (будова), «банківський сектор» – це середовище (екосистема), а «банківська діяльність» – це власне робота цього механізму (процес).

Банківська діяльність досліджується у роботах таких вчених, як Б. Богдан та Є. Шуліка [14]; А. Буряк [21], О. Вовчак та В. Бедненко [31], І. Д'яконова [38, 40]; В. Дружиніна, Є. Буряк та О. Нестеренко [49]; Н. Євтушенко [52]; В. Рудевська [144]; П. Сенищ [149]; В. Шпильовий та С. Фімяр [174], та ін.

Логічну структуру взаємозв'язків доцільно представити у вигляді ієрархічної (пірамідальної) або вкладеної моделі, у межах якої

виокремлюються такі рівні.

По-перше, банківська діяльність розглядається як функціональна категорія, що охоплює процеси залучення фінансових ресурсів, кредитування та здійснення розрахункових операцій. Вона є первинною сутнісною ознакою банків, оскільки за відсутності цієї діяльності банки втрачають свою специфіку та набувають рис звичайних господарських суб'єктів.

По-друге, банківська система виступає організаційною формою, у межах якої функціонують суб'єкти, наділені виключним правом здійснення банківської діяльності. Законодавець формує інституційну структуру банківської системи (центральний банк та комерційні банки) з метою регулювання, нагляду й контролю відповідних процесів.

По-третє, банківський сектор відображає макроекономічний вимір функціонування банків, характеризуючи сукупний результат банківської діяльності, що реалізується в межах банківської системи, а також її взаємодію з іншими секторами національної економіки.

Результати порівняльного аналізу змісту та сутності термінів «банківська діяльність», «банківська система» та «банківський сектор» представлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика термінів «банківська діяльність»,
«банківська система» та «банківський сектор»

Термін	Питання, на яке відповідає	Сутність (Ключове слово)	Юридичне закріплення
Банківська діяльність	Що роблять?	Процес / Операції	Ст. 2 Закону «Про банки і банківську діяльність»: це залучення вкладів, надання кредитів та ведення рахунків.
Банківська система	Хто робить?	Структура / Інститути	Ст. 4 того ж Закону: це законодавчо визначена дворівнева побудова (НБУ + банки).
Банківський сектор	Де роблять?	Ринок / Економіка	У стратегічних документах (наприклад, Стратегія НБУ) як частина фінансового ринку.

В наукових джерелах (наприклад, у працях О. Дзюблюка [44] чи

В. Коваленко [66]) ці терміни часто шикуються в такий логічний ланцюжок:

1. Банківська діяльність є об'єктом регулювання.
2. Банківська система є суб'єктом (інструментом), через який ця діяльність реалізується.
3. Банківський сектор є середовищем реалізації та результатом цієї взаємодії.

Отже, «банківська діяльність» – це зміст, «банківська система» – це форма, а «банківський сектор» – це обсяг та ринковий вимір цього явища.

Банківський сектор займає центральне та домінуюче місце у фінансовому секторі України. Економісти характеризують українську модель як банкоцентричну (bank-based financial system). Це означає, що банки відіграють вирішальну роль у перерозподілі капіталу, тоді як інші сегменти фінансового ринку (фондовий ринок, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди) є значно меншими за обсягами та впливом.

Характеризувати місце банківського сектора можна через чотири ключові виміри:

1. *Кількісний вимір (Частка активів)*. Банки є абсолютними лідерами за концентрацією фінансових ресурсів, на банківський сектор припадає близько 85–90% усіх активів фінансової системи України [108, 109]. Для порівняння, сукупні активи всіх страхових компаній, кредитних спілок та фінансових компаній разом узятих у разі менші за активи одного лише найбільшого банку країни (ПриватБанку). У 2025 році в умовах війни та відновлення ця диспропорція лише посилилася, оскільки банки стали «гаванню безпеки» завдяки державним гарантіям вкладів.

2. *Функціональний вимір (Роль в економіці)*. Банківський сектор у повній мірі реалізує функції, які інші інститути виконують лише частково. Він виконує ролі:

- Головного кредитора, оскільки в Україні майже відсутній ринок корпоративних облігацій та акцій. У випадках потреби в залученні додаткових грошей зі сторони бізнесу, підприємці звертаються в банки, а не на фондову

біржу.

- Платіжної монополії, оскільки всі безготівкові розрахунки в економіці здійснюються через банківську інфраструктуру (СЕП НБУ).
- Основного донора бюджету, оскільки саме банки є головними покупцями державних облігацій (ОВДП), по факту здійснюючи фінансування бюджетного дефіциту під час війни [108, 109].

3. *Інституційний вимір (Регулювання)*. Після того, як НБУ став регулятором у т.ч. і небанківських установ, різниця в регулюванні почала зменшуватися, але статус банків залишається особливим. Так, вимоги до капіталу, ліквідності та фінмоніторингу банків є значно вищими, але це єдиний сектор, де держава дає гарантії повернення коштів клієнтів.

4. *Структура фінансового сектора*. Банківський сектор розвинених країн світу, наприклад, США та Великій Британії, становить лише 40–50% фінансової системи, а іншу частину формують інвестиційні фонди та біржові інструменти. Натомість структура фінансової системи України характеризується значною диспропорцією та домінуванням банківського сектора.

Аналіз структури фінансового сектора України свідчить про таке співвідношення його складових. Банківський сектор, що включає комерційні банки та Національний банк України, становить близько 88% усієї фінансової системи, виконуючи роль її основного ядра. Небанківський фінансовий сектор, представлений страховими компаніями, фінансовими компаніями, кредитними спілками та ломбардами, займає приблизно 10–11% ринку. Фондовий ринок залишається найменш розвиненим сегментом, формуючи лише 1–2% фінансової системи, при цьому функціонуючий ринок акцій та корпоративних облігацій практично відсутній, а торгівля здійснюється переважно державними цінними паперами [108, 109].

Така структурна конфігурація фінансової системи України засвідчує її банкоцентричний характер та необхідність диверсифікації фінансових інструментів для досягнення європейських стандартів розвитку ринку

капіталу.

Отже, місце банківського сектора в Україні можна визначити як системоутворююче. Він не просто є частиною фінансового сектора, він фактично формує його. Будь-які шоки в банківському секторі миттєво стають шоками для всієї держави, тоді як проблеми в інших секторах (наприклад, банкрутство страхової компанії) мають лише локальний ефект.

У Стратегії розвитку фінансового сектора до 2025 року НБУ прямо визнає цю ситуацію, зазначаючи, що одним із завдань є розвиток небанківського сектора для зменшення цієї диспропорції та диверсифікації ризиків [157].

Банківський сектор виконує критично важливу роль у перерозподілі фінансових ресурсів між державою, підприємствами та домогосподарствами, і, відповідно, становить одну з ключових складових економічної системи. Його основною функцією є концентрація фінансових ресурсів, які потім маршрутизуються через кредитні механізми у стратегічно важливі галузі економіки. Загалом, більш як 90% фінансових потоків в економіці проходять через банківський сектор.

Великий вклад у формування теоретичних засад державного регулювання економіки, механізмів розробки та реалізації економічної політики зробили В. Адамовська [2], І. Д'яконова [40], О. Ком'яков [76], Д. Котелевець [80], О. Марухленко [89], Ю. Мельник [93], А. Семенов [148], П. Сенищ [149], О. Тарнавська [159], та ін.

Як слушно зазначає І. Д'яконова, «якщо будь-яка галузь економіки регулюється державою, повинно існувати економічне обґрунтування доцільності цього регулювання, оскільки будь-яка його форма є втручанням у свободу підприємництва» [40]. Банківський сектор є однією з найважливіших складових економічної системи, оскільки основним його завданням є перерозподіл фінансових ресурсів між державою, суб'єктами господарювання та домогосподарствами. У банківському секторі відбувається концентрація фінансових ресурсів, які потім спрямовуються через кредитні потоки у

стратегічно важливі галузі економіки. В цілому, більше 90% усіх фінансових послуг в Україні надаються у межах банківського сектора.

Необхідність і особливості режиму державного регулювання банківської діяльності визначають такі умови та чинники:

- банки є агентом реалізації грошово-кредитної політики і формування пропозиції грошей, тобто виконують важливі економічні функції;
- наявність асиметричної інформації на банківських ринках, що збільшує ризики ухвалення помилкових рішень;
- нездатність вкладників проконтролювати банки;
- вагома соціальна ціна банкрутства банків;
- ризиковість діяльності і потенційна нестабільність банківського бізнесу;
- банківський бізнес особливо приваблює шахраїв і шукачів легкої наживи;
- тенденція до монополізації банківської сфери;
- перехід банків на міжнародну систему фінансової звітності;
- міжнародний характер і глобалізація банківської діяльності [40, с.43].

Крім зазначених чинників, слід також враховувати, що банківська система держави знаходиться під значним тиском корпоративних інтересів комерційних банків, їхніх власників, тому постійне втручання держави необхідне для нормального функціонування банківського сектора економіки країни.

Дослідженням теоретичних аспектів державного впливу на функціонування та розвиток банківської системи та здійснення банківської діяльності, особливостям системи державного регулювання банків присвячені наукові доробки таких вчених, як І.Д'яконова [38-40], Н. Давидкова [41], І. Дроботенко [47]; Л. Кльоба, В. Кльоба та Р. Кльоба [65]; М. Коваленко [70-72]; А. Лагно [83]; О. Лобова та М. Москалюк [85]; Є. Мордань [97-99]; А. Пугач та Н. Демчук [139]; С. Реверчук та О. Творидло [142]; М. Тимошенко [160]; М. Федик [166]; та ін. У цих дослідженнях розглядаються доцільність та

межі втручання держави у банківську діяльність, мета, завдання, принципи, методи, напрямки, стадії та форми державного регулювання банківського сектора тощо. Так, у роботі М. Коваленка, зокрема, узагальнено теоретичні концепції впливу держави на економіку з точки зору ступеня втручання держави у функціонування банківського сектора та обґрунтовано необхідність впровадження у практику державного управління поняття «державне регулювання банківського сектора» [71]. Велике теоретичне значення має узагальнення І. Д'яконовою [40] моделей державного регулювання банківського сектора, яке є результатом аналізу та систематизації досліджень зарубіжних вчених [179,181, 204].

Банківський сектор є специфічною сферою, що потребує посиленої уваги зі сторони держави, оскільки відіграє ключову роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності та розвитку держави. Причиною цього є те, що банківський сектор – це частина фінансового сектора економіки. Він виконує ключову роль в економіці країни, забезпечуючи мобілізацію заощаджень населення та бізнесу; кредитування різних секторів економіки; обслуговування платіжного обігу; фінансове посередництво між тими, хто має тимчасово вільні кошти, і тими, хто потребує фінансування. Тобто банківський сектор є складовою загальної економічної системи, зокрема її фінансової інфраструктури, і має суттєвий вплив на економічне зростання, інвестиції та стабільність.

Критерії розвитку банківського сектора (табл. 1.3) та система його комплексної оцінки (табл. 1.4) фокусуються на якісних трансформаційних показниках, що відображають перехід від стабілізації до зростання кредитного потенціалу, інноваційності та ринкової конкурентоспроможності.

Методологія моніторингу розвитку банківського сектора реалізується через щоквартальний трекінг комплексного індексу трансформації, що відображає перехід від стабілізаційних показників до індикаторів якісного зростання.

Таблиця 1.3

Критерії розвитку банківського сектора

Напрямок	Цільові орієнтири розвитку	Ключові індикатори
Розвиток кредитного потенціалу	перехід від фінансування дефіциту бюджету до кредитування економічного зростання	<ul style="list-style-type: none"> • Темпи зростання кредитів реальному сектору (пріоритетні галузі: АПК, енергетика, промисловість) • Диверсифікація кредитного портфеля (зменшення частки ОВДП, зростання корпоративного та роздрібного кредитування) • Покращення якості кредитного скорингу (зниження частки нових проблемних кредитів) • Розширення доступу МСБ до кредитних ресурсів (кількість нових позичальників середнього бізнесу)
Інноваційний розвиток	трансформація банків у платформенні екосистеми	<ul style="list-style-type: none"> • Частка цифрових каналів у загальному обсязі операцій (>70% роздрібних транзакцій) • Впровадження Open Banking сервісів (кількість API-партнерств з фінтехами) • Розробка нових фінансових продуктів (embedded finance, персоналізоване кредитування) • Інвестиції у цифрову трансформацію (% від операційних витрат)
Капітальна стійкість та ризик-менеджмент	створення кредитного потенціалу за рахунок якісного ризик-менеджменту.	<ul style="list-style-type: none"> • Запас капітальної міцності понад базові нормативи (buffer capacity) • Якість впровадження ICAAP/PLAAP процесів (внутрішні моделі оцінки ризиків) • Зниження операційних ризиків через стандартизоване корпоративне управління • Розширення спектра управлінних інструментів (hedging, диверсифікація)
Ринкова конкурентоспроможність	інтеграція до європейських фінансових ринків.	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання ринкової частки лідерів через інновації (не консолідацію) • Розвиток альтернативних джерел фондування (міжнародні синдиковані кредити, ринки капіталу) • Підвищення міжнародних рейтингів окремих банків • Експорт фінансових сервісів (cross-border платежі, гарантії)
Ефективність ресурсного потенціалу	перехід від надлишкової ліквідності до оптимального ресурсного балансу.	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання строковості депозитної бази (зменшення частки короткострокових вкладів) • Диверсифікація джерел фондування (wholesale funding, міжбанківський ринок) • Підвищення маржинальності операційної діяльності • Оптимізація витрат (CIR <60%)

Таблиця 1.4

Система комплексної оцінки розвитку банківського сектора

Напрямок розвитку	Базовий рівень (стабілізація)	Розвиток (трансформація)	Стратегічний рівень
Кредитний потенціал	Зупинка падіння портфеля	+5-10% річних	+12-15% річних
Цифрові канали	40% транзакцій	70% транзакцій	90%+ транзакцій
Капітальні буфери	Базові нормативи	+2-3% буфер	+5%+ буфер
Нові продукти	1-2 продукти/рік	5+ продуктів/рік	Платформена модель
Ресурсна база	Короткострокові депозити	Строкові депозити	Диверсифіковане фондування

Розвиток банківського сектора можна оцінити, враховуючи 5 критеріїв:

- Зростання обсягів кредитування зростання, яке є ключовим індикатором розвитку потенціалу фінансування економіки.
- Інноваційний розвиток, який вимірюється показником переходу до аналітичних платформ.
- Стійкість капіталу, що є основою для розширення кредитних операцій.
- Конкурентоспроможність та інтеграція до європейських ринків
- Ефективність використання ресурсів, яка створює операційну основу сталого зростання.

Структуру вагового розподілу, яка відображає стратегічні пріоритети трансформації, пропонуємо відповідно 30:25:20:15:10.

Можна стверджувати, що має місце саме "розвиток" (трансформація), якщо одночасно виконуються 3 умови:

1. Не менше 3 компонентів мають позитивну динаміку зростання порівняно з попереднім кварталом, що підтверджує системний характер трансформаційних процесів.
2. Квартальний приріст на 5% та більше демонструє стійку позитивну траєкторію розвитку банківського сектора.
3. Збереження базових параметрів системної стабільності (достатність капіталу, ліквідність, якість активів) на рівні, що не створює загроз фінансовій

системі.

Системний аналіз запропонованих критеріїв може дати відповідь про те, в якому стані знаходиться банківський сектор – виживає чи розвивається (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Критерії стабілізації та розвитку банківського сектора

Стан БС	Характеристики
Стабілізація (виживання) БС	<ul style="list-style-type: none"> • Зупинка деградаційних процесів • Збереження базових параметрів стійкості • Відсутність активного кредитного розширення • Концентрація на управлінні ризиками
Розвиток (трансформація) БС	<ul style="list-style-type: none"> • Активне кредитне розширення реального сектора • Впровадження інноваційних фінансових продуктів • Створення запасів капітальної міцності • Підвищення ринкової конкурентоспроможності

Запропонований методичний підхід, фокусуючись на якісних трансформаційних показниках кредитного потенціалу та ринкової позиції банківських установ, забезпечує науково обґрунтований перехід до вимірювання потенціалу зростання.

Системне бачення необхідності і особливостей режиму державного регулювання банківської діяльності представлено у дослідженні [40], у якому визначені такі умови та чинники:

- банки є агентом реалізації грошово-кредитної політики і формування пропозиції грошей, тобто виконують важливі економічні функції;
- наявність асиметричної інформації на банківських ринках, що збільшує ризики ухвалення помилкових рішень;
- нездатність вкладників проконтролювати банки;
- вагома соціальна ціна банкрутства банків;
- ризиковість діяльності і потенційна нестабільність банківського бізнесу;
- банківський бізнес особливо приваблює шахраїв і шукачів легкої наживи;

- тенденція до монополізації банківської сфери;
- перехід банків на міжнародну систему фінансової звітності;
- міжнародний характер і глобалізація банківської діяльності [40, с.43].

Крім зазначених чинників, слід також враховувати, що банківська система держави знаходиться під значним тиском корпоративних інтересів комерційних банків, їхніх власників, тому постійне втручання держави необхідне для нормального функціонування банківського сектора економіки країни.

Досліджуючи сутність державного регулювання діяльності банків, вчені дотримуються дещо різних підходів. Зокрема, А. Пугач та Н. Демчук вважають що це комплекс заходів, яких вживають відповідні державні органи для підтримання стабільності та ефективності банківської діяльності, обмеження негативних наслідків різноманітних ризиків [139, с. 41]. Водночас, М. Коваленко трактує це поняття більш широко і пропонує розглядати державне регулювання банківського сектора як комплекс заходів, які вживаються державою для координації правових, організаційних та економічних відносин в усіх банківських установах, і має на меті досягнення цілей її соціально-економічного розвитку [70].

Науково обґрунтоване втручання держави у функціонування банківського сектора має низку безперечних переваг. Виважене державне регулювання зменшує вірогідність виникнення фінансових криз, знижує ризики банкрутства банків, підтримує довіру клієнтів та гарантує надійність депозитів і фінансових послуг, сприяє захищеності прав та інтересів клієнтів банків через забезпечення конфіденційності фінансових даних, чесної та прозорої практики банківської діяльності, контролю за якістю послуг, а також доступності фінансових послуг для всіх верств населення.

Отже, банківський сектор може повноцінно функціонувати виключно у межах системи державного регулювання економіки і повинен бути об'єктом уваги з боку держави, оскільки банківська система загалом, та банківський сектор, зокрема, є важливим каталізатором економічного розвитку, сприяючи

залученню інвестицій, кредитуванню підприємств та підтримці фінансової стабільності.

Варто брати до уваги, що поняття «державне регулювання розвитку банківського сектора» є складнішим за звичайне «банківське регулювання». Якщо звичайне регулювання фокусується на безпеці та стабільності (щоб банки не збанкрутували), то регулювання *розвитку* спрямоване на позитивні зміни, зростання та еволюцію ринку.

У цьому контексті важливо дослідити відмінності між поняттями «регулювання діяльності» та «регулювання розвитку» (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Відмінності між поняттями «регулювання діяльності» та «регулювання розвитку»

Критерій	Регулювання діяльності (функціонування)	Регулювання розвитку
Основні питання	Як зробити так, щоб банк не впав?	Як зробити банківський ринок сучасним та ефективним?
Характер	Статичний (консервація стану)	Динамічний (зміна стану)
Інструменти	Нормативи капіталу, штрафи, ліцензії	Стратегії, дорожні карти, пільгові програми, реформи
Фокус	Мінімізація ризиків	Максимізація потенціалу
Приклад 2025 року	Вимога НБУ щодо покриття капіталом операційних ризиків	Впровадження стандартів Open Banking (PSD2) для створення конкуренції

Державне регулювання стабілізації та розвитку банківського сектора набуває особливо важливого значення в умовах війни, коли рівень нестабільності та невизначеності у зовнішньому середовищі функціонування банків значно підвищується. У таких обставинах від держави вимагається прийняття оперативних і ефективних рішень. Реалізація цих рішень необхідна для забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи, а також для захисту інтересів споживачів і підтримки економічного розвитку країни.

1.2 Зміст та структура механізму державного регулювання розвитку банківського сектора

Сучасний етап розвитку науки державного управління супроводжується уточненням понятійно-категоріального апарату, що є необхідним для глибшого теоретичного осмислення та ефективного практичного вирішення управлінських завдань. Однією з ключових категорій виступає «механізм державного управління», який став об'єктом активного наукового вивчення в галузі публічного управління. Цій тематиці присвятили роботи провідні вчені, зокрема Г. Атаманчук, В. Бакуменко, І. Ісаєнко, Н. Нижник, Ю. Сурмін, В. Малиновський та інші. Загалом, механізм державного управління трактується як система норм, методів, інструментів і засобів, що забезпечують виконання державою своїх функцій через вплив на суспільні процеси [70].

Державне регулювання економіки є важливою складовою економічного механізму та виконує провідну роль у формуванні й розвитку національного господарства. Серед науковців, які досліджували особливості функціонування та еволюції цього механізму, можна виокремити В. Адамовська [2], О. Білик та У. Лукашевська [11]; Г. Григор'єв [34], О. Дорофєєв та В. Пашнєв [46]; І. Дроботенко [47], А. Жаворонок [197, 207], М. Коваленко [72], Д. Котелевець [80], О. Кравченко [81], О. Марухленко [89], Ю. Мельник [93], П. Нікіфоров [197], В. Приходько [126], О. Попело [207], О. Тарнавська [159], Н. Холявко [182], К. Шапошников та О. Головка [201], О. Кравченко [81]; В. Ткачук та О. Мірошниченко [162]; С. Чистов, А. Нікіфоров та Т. Куценко [171], та ін.

Узагальнення доробку перелічених дослідників дозволяє стверджувати, що механізм державного регулювання може бути охарактеризований як складна система, що включає в себе широкий спектр суб'єктів, елементів і функцій, які в той чи інший спосіб впливають на економічну поведінку суб'єктів економіки. Часто його трактують як технологію державного впливу на економіку, що включає суб'єкти й об'єкти регулювання, мету, завдання,

принципи, методи, послідовність дій, контроль за їх реалізацією та оцінку ефективності.

Попри численні наукові розробки, питання теоретико-прикладного аналізу сутностей механізмів державного управління та державного регулювання досі залишається актуальним, зокрема, існує нагальна потреба в уточненні трактувань цих термінів та розмежуванні їхніх відмінностей.

Поняття «механізм державного управління» та «механізм державного регулювання» мають спільну базову категорію «механізм» і перетинаються в частині використання методів, інструментів, важелів та принципів для впливу на суспільні та економічні системи. Разом з тим, варто відмітити низку відмінностей в їхньому фокусі та сфері застосування.

Механізми державного управління застосовуються у сфері загального функціонування державних органів та їх здатності виконувати функції та завдання держави у різних сферах, тому це поняття є досить широким. Цей інструмент пов'язує елементи системи управління та забезпечує їхнє сумісне, ефективне функціонування, спрямоване на досягнення цілей системою управління. Складові механізму державного управління – інструменти, методи, засоби, важелі – взаємодіють між собою і спільно впливають на об'єкт управління. Вони динамічні та змінюються залежно від управлінських процесів. Таким чином, це про те, як здійснюється публічне управління загалом, з метою впорядкування, збереження або перетворення суспільної життєдіяльності.

Натомість, механізми державного регулювання є більш спеціалізованими. Вони, як правило, фокусуються на впливі на окремі суспільні, у т.ч. економічні, процеси та поведінку суб'єктів господарювання. Хоча регулювання є функцією управління, механізм регулювання є більш цільовим впливом на конкретні аспекти, такі як ринкова поведінка або розвиток галузей. У джерелах часто згадується саме «механізм державного регулювання економіки».

Важливим аспектом є те, що «державне регулювання» за своїм змістом може бути розглянуте як статична система елементів, тоді як «механізм державного регулювання» переміщує акцент дослідження на аналіз структури такого регулювання, конкретизацію його методів та їх взаємозв'язку, тобто вивчається внутрішня будова та особливості використання різних інструментів для впливу. Таким чином, механізм державного регулювання є одним із компонентів або інструментів, що застосовуються в рамках ширшого механізму державного управління, особливо коли йдеться про економічний вплив.

Ключовим компонентом поняття «механізм державного регулювання» є саме термін «механізм». Первинно це поняття сформувалося в технічних науках, де означало пристрій для передачі або перетворення руху, пов'язаний із фізичними процесами [163]. Згодом його зміст було узагальнено: «механізм» почали сприймати як сукупність взаємопов'язаних елементів, які спільно забезпечують виконання певних функцій і досягнення визначеної мети. У соціальних науках термін вживається як синонім внутрішньої структури, способу організації чи порядку функціонування певної діяльності. Тобто механізм – це впорядкована система елементів, що взаємодіють задля реалізації спільної цілі.

В науковій літературі досить широко обговорюється зміст поняття «механізм державного регулювання» як по відношенню до економіки загалом, так і до її окремих галузей.

Зокрема, підхід П. Нікіфорова ґрунтується на розумінні механізму державного регулювання як комплексу взаємопов'язаних методів, інструментів і форм регуляторного впливу, спрямованого на забезпечення цілеспрямованої дії держави на економіку. Даний підхід акцентує увагу на інструментальній складовій механізму, проте не розкриває його ролі у забезпеченні розвитку окремих секторів економіки, зокрема банківського, та не виокремлює стратегічної спрямованості регулювання [197].

Згідно з концепцією Г. Григор'єва, механізм державного регулювання розглядається як складна багатокомпонентна система, що включає стратегічну мету, функції, принципи та комплекс заходів регуляторного впливу. Вагомою перевагою цього підходу є системність і орієнтація на результативність регулювання. Водночас акцент робиться переважно на узгодженості елементів механізму та його функціональній ефективності, тоді як аспект розвитку як цілеспрямованої якісної трансформації об'єкта регулювання залишається недостатньо конкретизованим [34].

У таблиці 1.7 наведені окремі підходи до трактування поняття «механізм державного регулювання».

Таблиця 1.7

Окремі підходи до визначення поняття «механізм державного регулювання»

Автор	Визначення
П. Нікіфоров [197, с.419]	Механізм державного регулювання економіки – комплекс взаємопогоджених та взаємо пов'язаних методів, інструментів та форм забезпечення цілеспрямованого регулювального впливу держави
О. Ком'яков [76]	Механізм державного регулювання – сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії системи (держави) на підвищення функціонування економіки.
І. Дроботенко [47]	Механізм державного регулювання – це здійснення державою комплексних заходів (організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних, духовних та інших суспільних процесів та явищ з метою їх упорядкування чи для зміни й розвитку суспільних явищ або їх зв'язків.
О. Марухленко [89, с. 57].	Механізм державного регулювання економіки – головний елемент економічної системи суспільства, який включає сукупність основних напрямів, форм і методів цілеспрямованого впливу державних і наддержавних органів управління на її функціонування і розвиток задля стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.
Г. Григор'єв [34]	Механізм державного регулювання - складна багатокомпонентна система, яка характеризується високою ефективністю, функціональністю, результативністю та узгодженістю сегментів, та включає стратегічну мету, функції, принципи та комплекс заходів державного регулювання, який дає можливість цілеспрямованого впливу суб'єктів макроекономічного середовища та об'єкти регулювання за допомогою методів, важелів та сегментного забезпечення, враховуючи векторіальну спрямованість національної економіки.

Автор	Визначення
Ю. Мельник [93]	Комплексний механізм державного регулювання – це сукупність нормативно-правових, адміністративно-розпорядчих, організаційно-економічних, мотиваційних і соціальних засобів обґрунтованого цілеспрямованого впливу суб'єктів державного регулювання і впливу на їх діяльність, що забезпечує взаємопов'язану узгодженість інтересів учасників державного регулювання у промисловому сегменті національної економіки.
В. Адамовська [2]	Механізм державного регулювання економіки – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільного способу виробництва (в т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.
О. Білик, У. Лукашевська [11]	Державне регулювання економічних процесів є ключовою складовою механізму публічного управління, який являє собою оптимальне поєднання засад, притаманних товарному виробництву (конкуренція, попит і пропозиція, вільне ціноутворення), цілеспрямованої політики державного регулювання економічних процесів.
Ю. Ковбасюк [51]	Державне регулювання економіки – комплекс заходів, інструментів і механізмів координації економічних відносин у суспільстві, суб'єктом якої виступає держава та її інститути з притаманними їм важелями цілеспрямованого впливу на перебіг [економічних процесів]. Хоча термін не «механізм регулювання» прямо, він чітко вказує на «механізми» як складову частину регулювання.
М. Коваленко [72]	Механізм державного регулювання економіки – впорядкована система взаємопов'язаних компонентів, а саме методів, інструментів, форм та принципів, які використовуються і можуть бути застосовані органами державної влади, місцевого самоврядування для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання.

Узагальнюючи наведені визначення, можна зазначити, що механізм державного регулювання є системою взаємопов'язаних елементів (заходів, методів, інструментів, принципів, важелів), які застосовуються державою та її органами для цілеспрямованого впливу на різні сфери суспільної діяльності з метою впорядкування, зміни або розвитку суспільних процесів та досягнення певних цілей.

Загалом, «державне регулювання» визначається як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ та організацій на

розвиток суспільного способу виробництва з метою стабілізації та пристосування до умов, що змінюються. Воно притаманне не лише економічним системам, а й іншим складовим суспільства – політичним, соціальним, екологічним системам тощо. У загальному розумінні, регулювання – це цілеспрямований вплив держави через розпорядження на поведінку підприємств для того, щоб досягти бажаних результатів на ринку.

Підсумовуючи, варто уточнити, що державне регулювання банківського сектора представляє собою систему заходів та інструментів, що застосовуються центральним банком та спеціалізованими наглядовими інституціями і має на меті забезпечення відповідності банківської діяльності суспільним інтересам, її впорядкування та мінімізація ризиків.

Об'єктивна необхідність такого регулювання спричиняється декількома моментами:

- *Асиметрія інформації*, якою володіють банки та їх клієнти. Тобто банки знають значно більше про свій фінансовий стан та можливі ризики, що може бути підставою для зловживань.
- *Системний ризик*, коли банкрутство одного великого або кількох менших банків може підірвати довіру загалом до банківської системи та спричинити панічні настрої, масове вилучення вкладів та у підсумку фінансову кризу.
- *Захист суспільних благ*, забезпечення яких не може в повній мірі реалізовуватися ринком, серед яких стабільна банківська система та надійна платіжна інфраструктура,
- *Зовнішні ефекти* діяльності банків (позитивні та негативні) можуть мати значний вплив на економіку в цілому.

У таблиці 1.8 систематизовано та критично проаналізовано підходи до трактування змісту поняття «державне регулювання розвитку банківського сектора», що дало змогу чітко розмежувати його економічну сутність та управлінсько-правовий аспект у системі публічної влади.

Підходи до трактування поняття «державне регулювання розвитку
банківського сектора»

Підхід та основне питання	Основний зміст підходу
Цільовий підхід (Для чого це робиться?)	Система заходів держави, спрямована на якісну трансформацію банківського ринку. Метою держави є не просто збереження банків, а переконання їх кредитувати стратегічні галузі, впроваджувати технології (Open Banking), виходити на міжнародні ринки.
Процесний підхід (Як це відбувається?)	<p>Безперервний процес стимулювання державою змін. Можна виділити дві складові цього регулювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стримувальне (пруденційне) регулювання: Встановлення меж, за які не можна виходити (ліміти, нормативи), щоб розвиток не став неконтрольованим і ризиковим. • Стимулювальне (мотиваційне) регулювання: Створення умов, де банкам вигідно розвиватися. Наприклад, спрощення правил для цифрових банків або зниження вимог до резервів під «зелені» кредити.
Інституційний підхід (Хто впливає?)	<p>Сукупність дій державних інституцій, які впливають на сектор. Якщо «банківську систему» регулює переважно НБУ, то на «розвиток сектора» впливають:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Верховна Рада: Приймає закони, що відкривають нові ніші (наприклад, легалізація віртуальних активів). • Уряд (Кабмін): Через держбанки задає тренди (наприклад, цифровізація через «Дію» та ПриватБанк). • НБУ: Через Стратегію розвитку фінсектора.

Отже, державне регулювання розвитку банківського сектора – це система державного впливу, спрямована на процеси інституційної, функціональної та структурної трансформації банківської системи з урахуванням специфічності об'єкта регулювання (системна взаємозалежність інститутів, інформаційна асиметрія, конфлікт приватних та суспільних інтересів, капіталоємність модернізації, макроекономічна кон'юнктура), що реалізується через пруденційний нагляд, стимулюючу підтримку та макроекономічну координацію з метою нарощування кредитного потенціалу, інноваційності та конкурентоспроможності банків при забезпеченні фінансової стабільності. Цей процес передбачає цілеспрямований вплив держави на економічні відносини в банківській сфері з метою стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності, інтеграції у світовий

фінансовий простір та посилення ролі банків у зростанні національної економіки шляхом балансування між стимулюванням інновацій та кредитування і пруденційним наглядом.

Якщо говорити конкретно про розвиток банківського сектора як об'єкт державного регулювання, поняття «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» досі не набуло чіткого визначення в науковій літературі. Також наявна значна неузгодженість щодо об'єкта, принципів та інструментів державного регулювання банківської системи. Це зумовлює необхідність поглиблення теоретичних положень та уточнення сутності цього механізму, зокрема теоретичне узагальнення змісту та структури механізму державного регулювання розвитку банківського сектора, його ключових компонентів, а також визначення актуальних проблем та перспективних напрямів удосконалення.

У наукових роботах структуру механізму часто подають через взаємодію трьох підсистем:

- 1) Забезпечуюча підсистема – кадри, інформація, технічні засоби НБУ.
- 2) Функціональна підсистема – нагляд, регулювання, фінмоніторинг.
- 3) Цільова підсистема – індикатори ефективності (рівень інфляції, стабільність курсу, рівень довіри до банків).

Є. Мордань у своїй роботі детально описує структуру механізму, який включає нормативно-правовий, організаційний та економічний блоки [98]. Є. Бондаренко описує інституційний блок механізму, аналізуючи взаємодію НБУ, Уряду та інших регуляторів) [18]. У роботі [5] обґрунтовано системний підхід до регулювання, де пруденційний нагляд розглядається як частина механізму розвитку. Дисертаційне дослідження А. Лагно [83] підтверджує сучасний погляд на механізм, що враховує нові інструменти (макропруденційні буфери) та виклики воєнного стану. Я. Коваль у своїй монографії [74] наводить класифікацію інструментів впливу, розділяючи їх на прямі (адміністративні) та непрямі (ринкові), а також обґрунтовує їх роль у розвитку сектора.

Підхід М. Коваленка [72] є найбільш наближеним до досліджуваної проблематики, оскільки автор розглядає механізм державного регулювання банківського сектора як підсистему загального механізму державного регулювання економіки, спрямовану на досягнення бажаної поведінки та ефективності діяльності банківських установ. У межах цього підходу акцентується увага на подоланні суперечностей у банківському секторі та використанні таких важелів, як банківське регулювання, нагляд і контроль. Разом з тим розвиток банківського сектора трактується переважно через призму стабілізації та впорядкування його діяльності.

Взагалі, М. Коваленко розглядає державне регулювання банківського сектора як сукупність заходів, що здійснюються державою з метою координації правових, організаційних і економічних відносин між банківськими установами, орієнтованих на досягнення цілей соціально-економічного розвитку. На його думку, механізм державного регулювання банківського сектора є інструментом подолання суперечностей у банківському секторі, національній економіці та, частково, в суспільстві через формування відповідних організаційних структур, які реалізують функції державного управління. Цей механізм включає елементи банківського регулювання, нагляду та контролю, ґрунтується на чітких принципах, цілях і методах впливу. Крім того, він розглядається як підсистема загального механізму державного регулювання економіки, що трансформує регуляторний вплив держави у цільову поведінку та ефективність функціонування об'єктів регулювання банків, фінансових ринків, грошово-кредитної системи тощо [72].

Мета та завдання державного регулювання розвитку банківського сектора формують стратегічний вектор руху всієї фінансової системи. Глобальною метою є створення стійкого, конкурентоспроможного та інтегрованого у світовий простір банківського сектора, здатного забезпечити стає економічне зростання держави.

Важливо розуміти різницю між метою діяльності НБУ, яка являє собою досягнення цінової стабільності і метою державного регулювання розвитку

банкнiвського сектора, яку можна сформулювати як економічне зростання та модернізація. Мета державного регулювання є значно ширшою за своїм охопленням, і передбачає врахування інтересів не лише фінансової системи, а всієї економіки.

Пропонуємо систематизувати завдання, які стоять перед державою на шляху до досягнення мети, та виділити їх окремі групи у розрізі окремих напрямів (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Завдання державного регулювання розвитку банківського сектора

Напрямок	Завдання	Зміст
Структурна трансформація (яким має стати сектор?)	Підвищення рівня фінансової інклюзії	Забезпечення доступу до базових фінансових послуг для кожного громадянина (наприклад, через розвиток цифрового банкінгу та відділень у віддалених районах).
	Оптимізація частки держави	Зменшення частки державних банків у секторі (приватизація), щоб стимулювати конкуренцію.
	Розвиток небанківського сегменту	Інтеграція фінтех-компаній у банківську екосистему (через механізми Open Banking).
Макроекономічна підтримка (що сектор має дати економіці?)	Відновлення кредитування	Створення умов, за яких банкам вигідно кредитувати реальний сектор (бізнес), а не лише вкладати кошти в державні облігації (ОВДП).
	Підтримка стратегічних галузей	Забезпечення фінансування оборонної промисловості, енергетики та агросектора, особливо в умовах відновлення після війни.
Підтримка стабільності та довіри (як захистити досягнуто?)	Забезпечення стійкості	Підтримка банків у стані, що дозволяє їм поглинати шоки (економічні кризи, воєнні загрози) без допомоги платників податків.
	Захист прав споживачів	Підвищення фінансової грамотності населення та боротьба з недобросовісними практиками (приховані комісії, нав'язливі послуги).
	Боротьба з відмиванням коштів	Унеможливлення використання банків для тінювих схем, що є критичним для міжнародної репутації.
Інтеграція (куди рухаємось?)	Євроінтеграція	Повна гармонізація національного законодавства з директивами ЄС (CRD/CRR) для майбутнього вступу України до Євросоюзу.
	Технологічна модернізація	Перехід на міжнародні стандарти обміну даними (ISO 20022) та кібербезпеки.

З метою уточнення переліку функцій держави для регулювання саме розвитку, а не лише стабілізації банківського сектора, пропонуємо виділити декілька їх груп:

1) функції формування інституційного середовища через розробку «архітектури» фінансового ринку та визначення напрямів його трансформації шляхом встановлення нормативно-правових правил діяльності;

2) функції стимулювання зростання та розширення потенціалу банківського сектора;

3) захисні функції, спрямовані на забезпечення стабільності, надійності та стійкості банківської системи.

Детальніше ці три групи функцій держави щодо регулювання розвитку банківського сектора описано в табл. 1.10.

Таблиця 1.10

Функції держави щодо регулювання розвитку банківського сектора

Група функцій	Функція	Зміст функції
Регулятивно-трансформаційні	Інституційна	Створення правил входу та виходу з ринку, забезпечення рівних умов для різних гравців (наприклад, щоб і великий держбанк, і новий фінтех-стартап мали чесну конкуренцію).
	Адаптаційна (гармонізаційна)	Приведення національного законодавства у відповідність до стандартів ЄС (імплементация CRD IV, PSD2). Це відкриває ринок для іноземних інвестицій
	Інноваційна	Створення правового поля для новітніх технологій (Open Banking, цифрова валюта ЦБ, віддалена ідентифікація). Держава тут не просто дозволяє, а <i>вимагає</i> модернізації.
Стимулюючі функції	Мотиваційна	Спрямування грошових потоків у пріоритетні галузі економіки. Через державні програми (наприклад, «5-7-9%» або «Оселя») держава робить вигідним кредитування малого бізнесу та іпотеки, трансформуючи структуру активів банків
	Інвестиційна	Сприяння залученню капіталу. Держава гарантує права інвесторів і створює інструменти (наприклад, військові облігації), які банки використовують для заробітку та підтримки бюджету.
Захисно-стабілізаційні функції	Пруденційна	Обмеження ризиків, які обов'язково максимізуються при швидких темпах зростання. Регулятор посилює вимоги до буферів капіталу, що стримує занадто агресивне кредитування.
	Захист споживачів	Забезпечення прозорості. Держава здійснює жорстке регулювання розкриття інформації в рекламі та договорах з метою зниження вірогідності введення клієнтів в оману.
	Санаційна	Держава здійснює виведення з ринку неефективних суб'єктів банківського сектора, які можуть гальмувати розвиток і спотворюють конкуренцію.

Таким чином, державне регулювання розвитку банківського сектора спрямоване на утримання балансу між стабільною фінансовою системою та можливостями її розвитку, врахуванням інтересів клієнтів, а також ефективністю банків як суб'єктів ринкової діяльності. Реалізація цієї місії на практиці здійснюється через функціонування на практиці певного набору інструментів, які у сукупності представляють собою механізм державного регулювання банківського сектора. Основні складові цього механізму представлені в таблиці 1.11.

Механізм державного регулювання розвитку банківського сектора передбачає узгоджену взаємодію органів державної влади з чітким розподілом зон відповідальності. Основними важелями цього механізму є:

- Банківське регулювання – управлінська функція, спрямована на забезпечення стабільності та фінансової надійності банків, стимулювання їхньої діяльності у пріоритетних напрямках економічного розвитку, підвищення добробуту населення й захист інтересів вкладників через формування ефективної гарантійної системи.

- Банківський нагляд – процес спостереження за діяльністю банків на всіх етапах їх функціонування (створення, робота, реорганізація, ліквідація). Нагляд забезпечує контроль за дотриманням ліцензійних вимог і економічних нормативів з метою зниження ризиків, збереження стабільності фінансової системи та захисту прав вкладників і кредиторів. Цю функцію доцільно розмежовувати з банківським регулюванням, доручаючи її окремим державним органам.

Таблиця 1.11

Ключові складові та структура механізму державного регулювання
розвитку банківського сектора

Складові	Зміст
Мета	Забезпечення балансу між стабільністю функціонування банківського сектора та його розвитком, захистом інтересів вкладників та кредиторів, а також ефективністю банків як комерційних установ.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення фінансової стабільності: підтримання стійкості банківської системи, запобігання системним кризам. - Захист інтересів вкладників та кредиторів: гарантування збереження коштів клієнтів, підвищення довіри до банків. - Сприяння ефективному функціонуванню ринку банківських послуг: підтримка здорової конкуренції, запобігання монополістичним тенденціям. - Забезпечення прозорості та підзвітності банківської діяльності: підвищення рівня розкриття інформації банками. - Сприяння розвитку банківського сектора: стимулювання інновацій, розширення спектру послуг, підвищення доступності фінансових ресурсів.
Суб'єкт	Органи державної влади, Національний банк України
Об'єкт	Економічні процеси та явища, що стосуються розвитку банківського сектора, зокрема діяльність банківських установ, функціонування ринку фінансових послуг і банківських продуктів, розвиток грошово-кредитних відносин та формування банківських ресурсів.
Принципи	Цілісність, динамізм, планомірність, безперервність, надійність, автономність, ефективність, оптимальність, системність, законність, передбачуваність, результативність, адаптованість до сучасних внутрішніх та зовнішніх умов.
Методи впливу	<ul style="list-style-type: none"> - Адміністративний - Економічний - Правовий - Організаційний - Політичний - Мотиваційний - Інформаційно-аналітичний
Важелі регулювання	<ul style="list-style-type: none"> - Банківське регулювання - Банківський нагляд - Державний банківський контроль

- Державний банківський контроль – функція, що забезпечує перевірку ефективності банківського регулювання і нагляду, контроль за діяльністю державних банків, а також виведення з ринку фінансово неспроможних установ. Цей інструмент відрізняється від регулювання й нагляду як за змістом, так і за завданнями.

Таблиця 1.12

Блоки механізму державного регулювання розвитку банківського сектора

Блоки	Складові
Блок А. Нормативно-правова база	<ul style="list-style-type: none"> - Закони: «Про НБУ», «Про банки...», «Про платіжні послуги». - Підзаконні акти: Постанови Правління НБУ (інструкції, положення). - Стратегічні документи: Стратегія розвитку фінансового сектора до 2025/2028 року, Меморандуми з МВФ. - Міжнародні стандарти: Угода про асоціацію з ЄС, Базельські стандарти (III, IV).
Блок Б. Інституційний блок (Суб'єкти впливу)	<ul style="list-style-type: none"> - Регулятор (Головний архітектор): Національний банк України (НБУ). - Законодавець: Верховна Рада (Комітет з питань фінансів) – створює правове поле. - Виконавці та партнери: ФГВФО (гарантування), Мінфін (держбанки), РНБО (санкції).
Блок В. Інструментальний блок (Важелі впливу)	<ul style="list-style-type: none"> - Адміністративні (Прямі): Ліцензування (допуск на ринок), пруденційні нормативи (Н1, Н2, Н3, LCR, NSFR), інспекційні перевірки та стрес-тестування, заходи впливу (штрафи, обмеження операцій). - Економічні (Непрямі): облікова ставка (вартість грошей), операції з ОВДП та депозитними сертифікатами, обов'язкове резервування, державні кредитні програми («5-7-9%»).
Блок Г. Інформаційно-аналітичний блок (Зворотний зв'язок)	<ul style="list-style-type: none"> - Статистична звітність банків (файли #2DX, #A7X тощо). - Моніторинг фінансової стабільності. - Реєстри (кредитний реєстр НБУ).

Можна описати процес у вигляді логічного ланцюжка. Наприклад, держава визначає мету – збільшити кредитування малого та середнього бізнесу. Здійснюється вибір інструменту: НБУ застосовує економічний важіль – знижує облікову ставку або Уряд запускає компенсацію відсотків, що є адміністративно-фінансовим важелем. Таким чином, на етапі реалізації банки отримують дешевший ресурс або гарантії, і в межах своєї діяльності знижують ставки за кредитами та видають більше позик бізнесу. В результаті це впливає на розвиток сектора та економіки і зростання ВВП. В межах контрольної функції НБУ аналізує звітність на предмет можливого зростання ризиків і вживає відповідних заходів.

Описуючи механізм, варто використовувати метафору "Системи стримувань і противаг": з одного боку, механізм тисне на банки (обмеження ризиків), з іншого – тягне їх вперед (стимули розвитку). Успішність механізму залежить від балансу цих двох сил. Він являє собою систему взаємопов'язаних регуляторних і стимулюючих інструментів держави, спрямованих на забезпечення стійкого та збалансованого розвитку банківського сектора відповідно до стратегічних цілей економічного розвитку.

Отже, механізм державного регулювання розвитку банківського сектора – це цілісна, багаторівнева система правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, що реалізуються уповноваженими державними інституціями з метою цілеспрямованого формування умов для сталого, структурно збалансованого та інституційно зрілого розвитку банківського сектора, підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та здатності забезпечувати фінансування пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Його слід розглядати як підсистему механізму державного регулювання економіки, що поєднує правові, економічні, організаційні та адміністративні методи впливу, спрямовані на забезпечення якісних трансформацій банківської системи, її інституційного розвитку та підвищення ролі банківського сектора у фінансуванні сталого економічного зростання.

В даному дослідженні пропонується визначати сутність механізму державного регулювання розвитку банківського сектора з акцентом не лише на інструментальному або стабілізаційному завданнях, а перш за все на створенні належних умов для розвитку банківського сектора. Методологічний підхід має поєднувати регуляторні, наглядові та стимулюючі інструменти держави, і, згідно з ним, механізм слід трактувати як інституційний засіб досягнення якісних, структурних та функціональних змін у банківській системі, які, в свою чергу, корелюються із загальнодержавною стратегією соціально-економічного розвитку. Отже, у запропонованому визначенні розширено та поглиблено існуючі наукові підходи шляхом доповнення їх

розвиткоорієнтованим виміром, що сприймає банківський сектор не лише у якості об'єкта регулювання, а також у ролі активного чинника економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Для сучасного механізму державного регулювання розвитку банківського сектора притаманний ряд викликів, що потребують системного оновлення та вдосконалення. Зокрема, це:

- Відсутність єдиного підходу у визначенні термінологічного апарату у сфері регулювання.

- Інституційна структура, для якої характерне домінування застарілих моделей, успадкованих від командно-адміністративного управління.

- Неефективне функціонування ринків товарів і послуг.

- Відсутність дієвої системи контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів.

- Необхідність активнішого залучення банківського сектора до стимулювання інноваційної та інвестиційної активності.

- Подолання корупційних проявів у банківській сфері як передумова ефективної роботи регуляторного механізму.

- Вимога модернізації системи банківського нагляду і регулювання з орієнтацією на інтеграцію у загальну систему державного економічного управління.

- Потреба в координації грошово-кредитної та фіскальної політики з метою підвищення загальної результативності фінансової стратегії держави.

- Дискусійне питання щодо повної незалежності центрального банку від інших гілок влади, що в окремих випадках може ускладнювати вирішення соціально-економічних завдань.

Для підвищення результативності функціонування механізму державного регулювання розвитку банківського сектора доцільно вжити таких заходів:

- Оптимізувати наявну організаційну модель банківського регулювання та нагляду, а також передбачити створення структури державного контролю у

банківській сфері як складової єдиної системи нагляду за фінансовим сектором.

- Застосовувати синергетичний підхід у процесі розробки та реалізації монетарної політики, що сприятиме об'єднанню зусиль банківських установ і спрямуванню їх ресурсів на підтримку інноваційного економічного розвитку.

- Оновити підхід до здійснення банківського нагляду, зробивши акцент на якісних показниках і ризик-орієнтованих критеріях оцінювання діяльності банків.

- Забезпечити тіснішу взаємодію між Національним банком України та Кабінетом Міністрів України в рамках єдиної фінансової політики, зокрема шляхом укладення Меморандуму про взаєморозуміння, що сприятиме досягненню макрофінансової стабільності та сталого зростання економіки.

Загалом, ефективність функціонування механізму державного регулювання розвитку банківського сектора залежить від системності застосування сучасних підходів, що враховують динамічні зміни та виклики, спрямовані на забезпечення стабільного економічного зростання та розвитку національної економіки.

1.3 Світові моделі державного управління банківською діяльністю

Роль та значення банківського сектора у економічному та суспільному розвитку держави важко переоцінити. Мобілізація капіталу, надання кредитів та інших фінансових послуг юридичним та фізичним особам, забезпечення загальної ліквідності економіки, обслуговування платежів, надання послуг зі зменшення фінансових ризиків, створення робочих місць – це далеко не повний перелік функцій, які виконують банки у сучасних умовах, являючись одним з ключових елементів економіки. Крім цього, в межах реалізації своєї місії, банки взаємодіють з іншими секторами для стимулювання сталого економічного та суспільного розвитку.

В Україні вже склалися певні традиції організації банківської діяльності та

сформувалися механізми державного регулювання банківського сектора, які закріплені у чинному законодавстві [127-137]. Разом з тим, загрози та наслідки повномасштабної війни, вимагають постійного моніторингу вже усталених механізмів з метою їх вдосконалення та адаптації до умов сьогодення. У таких умовах тільки підвищується рівень актуальності та своєчасності вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері. Причин цьому декілька:

1) В зарубіжних країнах застосовуються дієві моделі та ефективні підходи, які можуть бути використані в Україні для вдосконалення власної системи та запобігти помилкам.

2) На прикладі досвіду інших країн можна краще зрозуміти виклики глобалізації та взаємодії фінансових ринків.

3) Вивчення досвіду реагування інших країн на фінансові кризи та стрес-ситуації, є джерелом цінної інформації і сприятиме підвищенню ефективності регулювання та нагляду за банківським сектором

4) Дослідження практик інших країн у сфері гармонізації законодавства з міжнародними стандартами може сприяти адаптації відповідних вітчизняних стандартів.

5) Вивчення досвіду інших країн може інспірувати до впровадження новаторських підходів та покращень в регулюванні, що сприяє розвитку та підвищенню конкурентоспроможності.

Отже, вивчення та систематизація зарубіжного досвіду організації функціонування банківської системи та ролі у цьому процесі держави, визначення найкращих практик, які можуть бути застосовані в Україні, є актуальним напрямком наукових розвідок, результати яких стануть міцним теоретико-методологічним підґрунтям для удосконалення вітчизняної системи регулювання банківської діяльності, зменшення ризиків та сприяння сталому фінансовому розвитку з врахуванням викликів воєнного стану.

Вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері державного регулювання банківської діяльності, опрацювання методологічних підходів до класифікації існуючих у світі моделей є предметом досліджень низки вчених, серед яких

О. Барановський [7]; М. Гойванюк [33]; О. Грищенко та М. Головка [36]; С. Єгоричева [53]; Т. Латковська [84]; В. Масленніков та Ю. Соколов [91]; Е. Мехтієв [95]; С. Мошенський [100]; С. Науменкова та В. Міщенко [104]; О. Присяжнюк [125]; М. М. Самсонов [146], І. Устинова та Ю. Полторацька [165]; В. Фурсова, І. Фадєєва та Г. Гавриш [168]; О. Целуйко [170]; М. Щеглюк [176]; та ін.

Підходи до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора, які пропонуються у науковій літературі, досить різноманітні. Так, М. Гойванюк зазначає, що у кожній системі регулювання та нагляду в банківському секторі світу у якості ключових компонентів виступають: орган, який виконує роль регулятора, функції і об'єкти регулювання [33]. І саме ці елементи регулярно розглядаються як основні критерії класифікації для національних систем банківського регулювання та нагляду. Одним із традиційних підходів до класифікації, на думку М. Гойванюка, є розподіл за "секторальним обхватом", в межах якого визначаються три основні моделі організації банківського регулювання та нагляду:

1) модель, відома як "єдиний фінансовий орган управління", передбачає централізований нагляд за всіма секторами фінансової системи, включаючи банківський, страховий та фондівий сектор (застосовується в таких країнах, як Австрія, Німеччина, Японія, Швеція та Велика Британія);

2) "модель двох вершин", передбачає об'єднання регулювання та нагляду двох секторів фінансового посередництва (пруденційний нагляд та прозорість ведення бізнесу) під єдиною владою (використовується, наприклад, в Нідерландах);

3) "секторна" модель передбачає, що окремий орган відповідає за нагляд у кожному конкретному фінансовому секторі [33].

Подібний підхід пропонує також С. Мошенський, виділяючи три основні моделі спеціального нагляду за діяльністю як банківських, так і небанківських фінансових інститутів: модель розподіленого регулювання, модель мегарегулятора та традиційно-секторну модель [100, с. 91].

М. Присяжнюк при аналізі моделей державної регулятивної політики для банківського сектора України цілеспрямовано розглядає три ключові аспекти:

- встановлення простої та зрозумілої схеми регулювання взаємин у банківській сфері;
- використання міжнародного досвіду та глобальних тенденцій у підвищенні регулятивного контролю у банківському секторі;
- розвиток ефективної системи саморегулювання вітчизняних комерційних банків наряду зі зміцненням державного регулювання [125].

Е. Мехтієв у своєму дослідженні визначив особливості зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності, розглянувши чинну практику щодо вирішення питання організаційної структури регулятора банківської діяльності, підбору адекватних інструментів регулювання, обмеження певних ризикових видів діяльності, підвищення рівня довіри населення до банківського сектора [95].

З метою забезпечення принципу комплексності при дослідженні основних світових тенденцій розвитку банківського нагляду М. Самсонов запропонував розглядати їх з функціональної (змістовної), інституційної (організаційної) та методологічної точок зору [146].

На підставі аналізу [40], І. Д'яконова підкреслює, що моделі регулювання банків повинні мати теоретичне підґрунтя у сфері фінансового посередництва, моделювати ситуації на ринку, які можуть призвести до втручання держави у банківські справи, передбачати запобіжники масовому відтоку вкладів за допомогою регулятивних заходів та механізми забезпечення ефективності цих заходів, підтверджувати доцільності втручання державних регуляторів у банківську діяльність [40].

У комплексному дослідженні М. Коваленка [71], вивчення міжнародного досвіду стосовно підходів до державного регулювання банківського сектора було проведено за кількома напрямками, зокрема:

- аналіз наявних у світі моделей організаційної структури державного регулювання фінансової сфери в цілому та вивчення їх впливу на

функціонування банківського сектора;

- дослідження сучасних світових тенденцій, що стосуються ступеня підконтрольності центрального банку виконавчій та законодавчій владі країни;
- розгляд можливостей використання центрального банку у якості агента економічного розвитку країни;
- визначення мотивів, згідно з якими держава встановлює вимоги щодо дотримання банківськими установами релігійних аспектів [71, с. 23-24].

Отже, у вітчизняній науковій думці простежуються досить різноманітні підходи, єдина усталена класифікація моделей державного регулювання банківського сектора відсутня, що вимагає здійснення подальших наукових розвідок у цій сфері.

На думку І. Д'яконової, державне регулювання діяльності економічних суб'єктів – це об'єктивний процес, підставою якого є окреслення меж, що здійснюється за допомогою методів та відповідних їм інструментів, які є в розпорядженні державних органів влади, для досягнення бажаного економічного і соціального ефекту [40].

У свою чергу, банківське регулювання представляє собою комплексне явище, що охоплює діяльність банківських установ. Суб'єктами цього процесу є органи державної влади, інші юридичні та фізичні особи, а також їх об'єднання, які формують формальні та неформальні правила функціонування банків, що визначають правила гри в цій сфері. Зокрема, М. Суржинський банківське регулювання визначає як складну, багатоаспектну категорію, яка, з одного боку, є функцією державного управління, щодо якої вона виступає засобом реалізації політики держави, а з іншого – як управлінську діяльність, що має свої методи, способи, форми реалізації [158]. С. Науменкова та В. Міщенко трактують банківське регулювання більш вузько, вкладаючи у це поняття виключно розробку й видання уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, що регламентують види і способи банківської діяльності [104].

Беручи за основу запропоновані визначення, пропонуємо підійти до

класифікації моделей державного регулювання банківського сектора з позиції визначення меж між втручанням держави у банківську діяльність і забезпеченням ринкової саморегуляції цієї сфери.

На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, пропонуємо виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора. Розглянемо детальніше їх особливості.

1. Ліберальна модель.

Для ліберальної моделі державного регулювання банківського сектора характерне обмежене втручання держави в процеси управління банківською системою. Саме через це, ця модель має також іншу назву – дерегульована. В рамках цієї моделі суб'єкти фінансового ринку, у т.ч. банки, володіють значною самостійністю в управлінні своєю діяльністю, що перш за передбачає свободу у прийнятті стратегічних рішень та оцінці рівнів ризику.

Віра в ефективність ринкових механізмів є основною ідеєю цієї моделі. Так, ринок регулює сам себе, а ринкова конкуренція стимулює розвиток. Роль держави обмежена і передбачає переважно базовий нагляд, а саме контролювання виконання банками мінімальних стандартів, створення бази для прозорості діяльності та запобігання системним ризикам. Забезпечення стабільності фінансової системи є основною функцією держави в цій моделі. Ця функція включає недопущення системних криз та гарантування ліквідності фінансового ринку в разі необхідності. Банківські установи самостійно забезпечують страхування від ризиків, а вирішенням фінансових проблем опікуються ринкові механізми. Крім того, ліберальна модель характеризується ліберальним підходом до інновацій, тобто банки володіють великою свободою інноваційного розвитку та запровадження нових продуктів та послуг.

Отже, за умов достатньо розвинених ринків, яким характерна висока свобода конкуренції, прозорість та саморегулювання, які в сукупності можуть позитивно впливають на банківську систему, ця модель може ефективно

спрацювати. Однак, важливою умовою її дієвості щодо уникнення можливих криз та коливань в умовах підвищених ризиків є обов'язкове дотримання балансу між ринковою свободою та забезпеченням стабільності.

2. Європейська модель.

У європейській моделі держава відзначається більшою активністю у сфері регулювання та нагляду у банківському секторі, що включає високий рівень вимог до капіталу, ліквідності та встановлення обмежень на ризиковані операції. Так, банки повинні мати достатній обсяг капіталу, щоб покрити непередбачувані витрати та гарантувати стійкість в ускладнених економічних умовах. Для європейської моделі характерні жорсткі вимоги до рівня ліквідності, що підвищує вірогідність виконання банками своїх зобов'язань у будь-яких непередбачуваних умовах. Також банки мають обмежену свободу на здійснення операцій банків, яким притаманний високий рівень ризику, зокрема щодо інвестицій чи фінансових операцій на міжнародних ринках.

Однією з особливостей даної моделі є розвинена система гарантій та страхування депозитів, оскільки для європейських країн пріоритетом є захист інтересів клієнтів банків та забезпечення стабільності банківської системи.

Європейська країни активно взаємодіють з міжнародними фінансовими організаціями з метою вдосконалення стандартів та практик у сфері банківського регулювання. Важливою особливістю є розробка та впровадження єдиних стандартів та норм у межах Європейського Союзу.

У розвинених країнах Європейського союзу як правило діє єдиний фінансовий орган управління, який здійснює регулювання та нагляд за всіма елементами національної фінансової системи, в т.ч. за банківським сектором. Він відповідає за рівень стійкості фінансової системи країни та процеси впровадження єдиних підходів та інструментів банківського нагляду. Така модель характерна для таких країн, як Австрія, Німеччина, Японія, Швеція та Велика Британія [162, с. 88]. Отже, європейська модель відрізняється сильною позицією Центрального банку, який здійснює ключові функції у макропруденційному нагляді та забезпеченні дотримання міжнародних

стандартів.

Таким чином, європейська модель спрямована на забезпечення високого рівня стабільності фінансового сектора, втім передбачає широке втручання держави та дотримання жорстких нормативів, що може знижувати рівень гнучкості та уповільнювати інноваційний розвиток банківської сфери.

3. Американська модель.

В США держава також відіграє важливу роль у регулюванні, але це зазвичай поєднано з більшим ступенем ринкової конкуренції. Органи регулювання встановлюють правила, але залишають простір для конкуренції та інновацій, що дозволяє банкам бути гнучкими та реагувати на зміни в економіці.

З метою деконцентрації влади та застосування комплексних, або різноманітних підходів в Сполучених Штатах функції регулювання розвитку банківського сектора розподілені між декількома органами. Це Федеральна резервна система, Офіс контролю за валютним обігом, та Федеральне управління з питань страхування вкладів.

Приклад державного регулювання банків в США уособлює так звану модель «двох вершин». На відміну від подібних систем в інших країнах, системі нагляду і регулювання комерційних банків у США характерна досить складна структура. Ключові регулятори фінансової системи США – Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування депозитів та Управління контролера грошового обігу – виконують функції основних контролерів банківської діяльності в країні. Важливо зауважити, що між ними укладено угоду про запобігання дублюванню функцій. Крім цього, управління з нагляду за ощадними установами (Office of Thrift Supervision) і Національна асоціація кредитних спілок (National Credit Union Association) реалізують функції нагляду за ощадними банками та кредитними спілками в США. Також на рівні штатів створені та ефективно функціонують федеральні регулюючі органи [162 с. 89].

Для американської банківської системи характерний високий рівень саморегулювання та самостійності у розробці власних стратегій, що в цілому

створює простір для розвитку конкуренції та сприяє ширшому впровадженню розвитку інновацій. Система також надає підтримку розвитку суб'єктів банківської діяльності на локальному та регіональному рівні, що у підсумку створює ширше різноманіттю та поглиблює конкуренцію в банківському секторі.

Одночасно із створенням умов для розвитку конкуренції, важливим напрямком державного регулювання, зокрема зі сторони Федеральної резервної системи, є забезпечення фінансової стабільності та вживання заходів для запобігання фінансовим кризам.

Особливістю моделі є акцентування уваги на прозорому та відкритому регулюванні, перш за все, на дотримання принципу публічності інформації про фінансовий стан банків.

Завдяки високій технологічній інтенсивності фінансового сектора в США, а саме підтримці таких інновацій, як FinTech та інших новаторських технологічних рішень, забезпечується висока гнучкість система регулювання, яка може швидше адаптуватися до динамічних і неочікуваних змін в економічній та фінансовій сфері.

Таким чином, особливістю американської моделі є акцент на забезпеченні балансу між державним регулюванням та конкуренцією. Загалом це дозволяє суб'єктам банківського сектора бути більш гнучкими умовах фінансово стабільної та ефективної системи.

4. Змішана модель.

Для деяких країн характерне поєднання характерних рис різних моделей, що при використанні їх переваг створює гнучкіший та більш адаптивний підхід до державного регулювання.

Така гідридна модель передбачає різноспрямовані дії держави. З одної сторони, це встановлення обов'язкових вимог до капіталу та ліквідності з метою забезпечення стабільності та надійності фінансової системи. Разом з тим, держава погоджується на широку свободу конкуренції в таких аспектах діяльності як розробка ринкових стратегій, тарифних планів, які позитивно впливають на інноваційний розвиток та рівень конкурентоспроможності.

Змішана модель має очевидну перевагу, оскільки вона дозволяє державі підвищити адаптивність до змінного економічного середовища і фокусуватися на тих сферах, де необхідність регулювання є вищою.

В межах змішаної моделі поєднується централізоване та децентралізоване керівництво, де такий аспект як стабільність регулюється централізовано, а такі як конкуренція залишаються на розсуд децентралізованих органів.

В цілому, змішаний підхід до державного регулювання банківського сектора дає можливість балансувати між потребами у стабільності та підтримкою конкуренції та інновацій з метою стимулювання економічного зростання.

5. Перехідні моделі.

Для економік, що розвиваються, характерний значний рівень державного втручання в банківський сектор. Держава бере активну участь у визначенні стратегій розвитку для сприяння економічному зростанню та забезпечення фінансової стабільності.

Стимулювання фінансового розвитку, зокрема через розширення доступу до фінансових послуг для населення та дрібних підприємців, є основною метою перехідної моделі. Це досягається шляхом надання державою пільг та застосування інструментів заохочення розвитку банківської інфраструктури в регіонах з нижчим рівнем розвитку.

Рівний доступ до використання фінансових продуктів та послуг, так зване фінансове включення, є однією з головних цілей моделі. В рамках досягнення цієї мети, приділяється значна увага розширенню доступу до банківських послуг для тих верств населення з обмеженим доступом або за повної відсутності доступу до фінансових ресурсів.

В рамках цієї моделі вітаються мікрофінансові ініціативи, у межах яких держава надає підтримку мілким фінансовим установам, які спеціалізуються на наданні мікrokредитів та інших фінансових послуг населенню, у такий спосіб підтримуючи локальних суб'єктів господарювання.

Специфічні риси перехідних економік є причиною активного втручання

держави у регулювання ризиків та жорсткого контролю за дотриманням банками нормативів і стандартів, що запобігає кризам і дефолтам.

Держава різними способами сприяє технологічним інноваціям у банківському секторі для розширення доступу до фінансових послуг через мобільні платежі та інші цифрові рішення.

Загалом, основними характеристиками перехідних моделей в економіках, що розвиваються, є стимулювання економічного зростання, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, зниження рівня бідності та підвищення фінансової включеності.

б. Ісламська модель.

У ісламських країнах банківська система та підходи до її державного регулювання визначаються принципами шаріату, одним з яких є заборона плати за процентами (ріба). Для ісламської моделі не характерне надання позик зі стандартними процентними ставками, натомість банки використовують такі альтернативні механізми, як партнерство, інструменти участі, а саме поділ прибутку з клієнтом з використанням інструментів з фіксованим та нефіксованим доходом.

Ісламська модель є досить специфічною, оскільки державне регулювання банківського сектора сприяє розвитку відповідного принципам шаріату фінансового середовища. Держава визначає жорсткі правила надання ісламських фінансових продуктів, що включає в себе, перш за все, стандартизацію угод, які відповідають принципам шаріату. Для моделі характерний суворий нагляд за діяльністю ісламських банків, що передбачає перевірку відповідності їх діяльності ісламським принципам та нормативам, на предмет сумісності з релігійними вимогами.

Враховуючи значну увагу до етичних та соціальних аспектів фінансової системи, державні органи сприяють етичній поведінці у фінансовому секторі та спрямовують його на соціально важливі ініціативи шляхом співпраці з представниками релігійної сфери для забезпечення відповідності ісламських фінансових інститутів принципам шаріату.

На думку М. Коваленка, зважаючи на універсальний характер завдань цієї моделі, ісламська фінансова система може застосовуватися не тільки у мусульманському світі. Держава відіграє значну роль в ісламській фінансовій доктрині, регулюючи економічну поведінку гравців і втручаючись у випадку порушення прав будь-якого суб'єкту ринку [70, с. 35].

Таким чином, аналіз показав, що кожна з перелічених моделей має свої плюси і мінуси, і на рівні країн може бути обрано найбільш відповідний їх умовам та стратегічним цілям підхід. Тобто, обрана модель буде залежати, в першу чергу, від конкретних економічних та політичних умов.

Отже, систематизуємо особливості окремих моделей та спробуємо оцінити їх відповідність поточним умовам в Україні з врахуванням викликів воєнного стану (табл. 1.13). Ісламська модель не буде розглядатися у якості варіанта для застосування в Україні по причині низького рівня розповсюдженості ісламської релігії.

Таблиця 1.13

Основні характеристики світових моделей державного регулювання банківського сектора та можливість їх застосування в Україні

Модель	Основні характеристики	Можливість застосування в Україні
Ліберальна	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімальна регуляція • Значний вплив ринкових сил • Орієнтація на ринкові засади • Базовий нагляд • Стабільність фінансової системи • Ліберальний підхід до інновацій 	Може бути складною у вирішенні проблем, пов'язаних зі стабільністю та ефективністю фінансової системи в умовах, коли ринкові сили недостатнього розвинені. Зокрема, враховуючи історію фінансових криз та нерівності в Україні, мінімальне державне втручання може спричинити нестабільність фінансової системи

Продовження табл. 1.13

Модель	Основні характеристики	Можливість застосування в Україні
Європейська	<ul style="list-style-type: none"> • Активна роль держави • Суворі вимоги до капіталу контроль за діяльністю банків • Суворі вимоги до ліквідності • Обмеження на ризиковані операції 	З урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може

	<ul style="list-style-type: none"> • Системи гарантій та страхування депозитів • Єдині стандарти та регулятори • Виділення ролі центрального банку • Взаємодія з міжнародними фінансовими організаціями 	сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків.
Американська	<ul style="list-style-type: none"> • Гнучкість та конкуренція • Система деконцентрації влади • Більша свобода для банків • Збереження фінансової стабільності • Значення локальних та регіональних банків • Прозорість та відкритість • Підтримка фінансових інновацій • Швидке реагування на зміни в економіці 	Може бути частково застосована в умовах України, оскільки вона поєднує регулювання та конкуренцію. Однак, важливо зберегти баланс, щоб не допустити занадто великої конкуренції, яка може створити ризики для стабільності.
Змішана	<ul style="list-style-type: none"> • Гібридні підходи • Стандарти для стабільності та надійності • Сприяння конкуренції • Сегментація ринків • Збереження фінансової стабільності • Адаптованість до змін • Комбінація централізованого та децентралізованого керівництва 	Може бути привабливою для України, оскільки вона дозволяє комбінувати елементи різних моделей. Це може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи.
Перехідна	<ul style="list-style-type: none"> • Високий рівень державного втручання • Стимулювання фінансового розвитку • Фінансова інклюзія (включення) • Мікрофінансові ініціативи • Технологічні інновації • Стратегії соціально-економічного розвитку 	У контексті економіки, що розвивається, сильне державне втручання може бути корисним для стимулювання розвитку та фінансової включеності в Україні. В умовах воєнного стану ця модель є найбільш прийнятною.

Жодна запропонована модель не є абсолютно універсальною, тому варто враховувати наявні умови і завдання. Основою для прийняття рішення про вибір конкретної моделі для України є унікальні вітчизняні умови та потреби, зокрема такі аспекти, як політична стабільність, рівень корупції, військовий стан, рівень руйнування інфраструктури тощо.

Оскільки, в Україні триває повномасштабна війна, варто проаналізувати

рівень придатності різних моделей саме в умовах воєнного стану, враховуючи пріоритетні задачі державного регулювання банківського сектора.

Якщо розглядати моделі з точки зору стабільності та надійності банківського сектора, то забезпечити її краще всього може європейська модель, яка характеризується активною роллю держави у регулюванні та нагляді. Разом з тим, вищий рівень гнучкості реагування на виклики краще врахований у змішаній моделі, яка поєднує елементи різних підходів.

Для сприяння відновленню в умовах війни більш корисними можуть бути перехідні моделі, які передбачають активне державне стимулювання економіки та фінансового розвитку.

Мінімізувати фінансові ризики у військових умовах допоможуть підходи, які включають активний нагляд та обмеження ризикованих операцій. Для захисту фінансових інтересів громадян можуть бути ефективними моделі з активною участю держави та розвиненою системою гарантування депозитів.

При виборі моделі варто брати до уваги внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на фінансову систему України під час військових дій, такі як зовнішні тиск, зростання інфляції, внутрішня міграція, релокація бізнесу тощо. У будь-якому разі, рішення повинно прийматись на підставі результатів комплексного аналізу та з врахуванням конкретних обставин.

Вивчення та систематизація зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності надзвичайно важливі з огляду на можливість застосування в Україні знань та найкращих практик у цій сфері, адаптації до змін у світовій економіці, запобігання кризам та фінансовим коливанням, впровадження міжнародних стандартів, розвитку інновацій та ефективності тощо.

Основним критерієм класифікації моделей державного регулювання банківського сектора визначено ступінь втручання держави у банківську діяльність. На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, запропоновано виділяти

ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора. Систематизовано основні характеристики моделей та оцінено можливості їх застосування в Україні.

Визначено, що з урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків. Змішана модель, яка дозволяє комбінувати елементи різних моделей, може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи. В умовах воєнного стану найбільш прийнятною є перехідна модель, якій притоманно сильне державне втручання для стимулювання розвитку та фінансової включеності.

Висновки до першого розділу

У результаті проведеного дослідження встановлено, що банківський сектор є системоутворюючою складовою фінансового сектора економіки, розвиток якої суттєво впливає на темпи економічного зростання, інвестиційну активність та фінансову стабільність держави. Це зумовлює об'єктивну необхідність формування ефективного механізму державного регулювання, спрямованого не лише на забезпечення стабільності банківської системи, а й на її сталий та збалансований розвиток.

Взаємозв'язок між банківською діяльністю, банківською системою та банківським сектором має ієрархічний і взаємодоповнювальний характер. Банківська діяльність становить первинну функціональну основу, без якої банки втрачають свою економічну сутність. Банківська система, у свою чергу, забезпечує організаційно-інституційні умови для здійснення цієї діяльності шляхом формування та регулювання кола суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями. Банківський сектор узагальнює результати функціонування

банківської системи, відображаючи масштаби її впливу та взаємодію з національною економікою. Таким чином, цілісне розуміння розвитку банківської сфери можливе лише за умови комплексного розгляду зазначених категорій у їх логічній єдності.

Розроблено критерії розвитку банківського сектора у розрізі ключових напрямків з визначенням цільових орієнтирів розвитку та ключових індикаторів, а також систему його комплексної оцінки, яка фокусується на якісних трансформаційних показниках, що відображають перехід від стабілізації до зростання кредитного потенціалу, інноваційності та ринкової конкурентоспроможності.

Узагальнення наукових підходів до трактування понять «механізм державного управління» та «механізм державного регулювання» дало змогу дійти висновку, що механізм державного регулювання є більш спеціалізованим інструментом впливу держави на економічні процеси, який забезпечує цілеспрямовану зміну поведінки суб'єктів господарювання. При цьому механізм державного регулювання розвитку банківського сектора доцільно розглядати як підсистему загального механізму державного регулювання економіки, орієнтовану на досягнення якісних трансформацій у банківській сфері.

Обґрунтовано, що розвиток банківського сектора як об'єкта державного регулювання характеризується складністю, динамізмом та системною значущістю, що потребує поєднання регуляторних, наглядових і контрольних впливів. Визначено, що механізм державного регулювання розвитку банківського сектора включає правове, організаційне, економічне та адміністративне забезпечення, реалізацію монетарної й фіскальної політики, а також механізми захисту прав споживачів фінансових послуг.

Категорію «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» пропонується трактувати як цілісну систему правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, що реалізуються уповноваженими державними інституціями. Метою механізму

державного регулювання розвитку банківського сектора визначено досягнення збалансованості між рівнем фінансової стабільності та темпами розвитку, яка, у свою чергу, узгоджується із стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку держави. Досягнення мети можливе лише за умови чіткого розмежування повноважень суб'єктів державного регулювання та узгодженість їх дій із застосуванням адаптивних методів впливу.

Узагальнення міжнародного досвіду державного регулювання розвитку банківського сектора підтвердило відсутність універсальної моделі. Ефективність централізованих та децентралізованих інституційних моделей регулювання та нагляду, які застосовуються у світовій практиці, залежить від рівня розвитку фінансової системи, макроекономічних критеріїв та національних пріоритетів. Встановлено, що характерними особливостями сучасних підходів до регулювання розвитку банківського сектора є посилення макропруденційного нагляду, широкого застосування ризик-орієнтованих інструментів, узгодження основ монетарної та фіскальної політик, і, загалом, зміцнення ролі держави у забезпеченні фінансової стійкості та стимулюванні довгострокового економічного розвитку. Застосування окремих елементів міжнародного досвіду з урахуванням національних особливостей може сприяти підвищенню ефективності механізму державного регулювання розвитку банківського сектора в Україні.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

2.1 Стан нормативно-правового забезпечення розвитку банківської сфери

Базове законодавство, що регулює банківську діяльність в Україні, – це система нормативно-правових актів різного рівня юридичної сили, яка наразі адаптується до умов воєнного часу та вимог євроінтеграції.

Нормативно-правове забезпечення функціонування банківської сфери, правові основи банківського регулювання та нагляду, його відповідність міжнародним стандартам є предметом аналізу М. Біленко [10]; В. Волкова [32]; О. Дудукалова та Г. Матвієнко [50]; Л. Жердецька [54]; А. Кичинська [64]; М. Коваль та Т. Гнатюк [73]; О. Костюченко [79]; С. Науменко [103]; В. Скоморовський [151]; О. Ткаченко [161]; Н. Фукс [167]; Л. Невара [105, 106]; О. Бондаренко [105]; К. Зверева [106]; П. Пацурівський та Р. Гаврилюк [115]; М. Самсонов [146]; та ін.

Фундаментом банківського права є Конституція України, стаття 99 якої визначає основну функцію НБУ – забезпечення стабільності національної грошової одиниці [78]. У 2024–2025 роках ці норми трактуються в контексті забезпечення макрофінансової стабільності та безперервності платежів в умовах воєнного стану.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон про банки) є своєрідною «банківською конституцією», що визначає правила гри для учасників ринку. Як вже говорилося раніше, Закон про банки встановлює дворівневу банківську систему (НБУ – комерційні банки), а також регулює порядок ліцензування, вимоги до статутного капіталу та структури власності [127].

У 2025 році розпочато реформу правил розкриття банківської таємниці

(ст. 60-62). Зокрема, уточнюється порядок надання інформації на запити державних органів та нотаріусів, а також запроваджуються нові механізми обміну даними в рамках відкритого банкінгу.

Закон про банки закріплює право НБУ визначати спеціальні вимоги до діагностики капіталу банків. З кінця 2025 року (з 10 листопада) змінено підходи до формування обов'язкових резервів – із розрахунку виключено примусово вилучені та підсанкційні активи.

Останнім часом посилено критерії віднесення банків до категорії проблемних (ст. 75). Якщо банк порушує нормативи достатності капіталу два і більше разів за 30 днів, він може бути відсторонений від операцій рефінансування.

Закон України «Про Національний банк України» (далі – Закон про НБУ) є основним інституційним документом, що визначає правовий статус, функції та повноваження центрального банку [131]. Станом на кінець 2025 року він діє у редакції, що враховує суттєві зміни, спрямовані на посилення незалежності регулятора в рамках співпраці з МВФ та гармонізації з правом ЄС.

Закон про НБУ врегульовує правовий статус та незалежність НБУ, зокрема:

- Ст. 2, 6 встановлює інституційну незалежність, чітко відокремлюючи НБУ від органів державної влади. Так, Кабінету Міністрів та Президенту заборонено втручатися в операційну діяльність банку.
- Фінансова незалежність забезпечується тим, що НБУ не фінансується з Держбюджету, а утримує себе за рахунок власних доходів.
- Головна мета діяльності НБУ, згідно із ст. 6, це забезпечення цінової та фінансової стабільності. Це означає, що пріоритетом є низька інфляція, а підтримка економічної політики уряду можлива лише тоді, коли це не шкодить стабільності гривні [131].

Закон закріплює чіткий розподіл повноважень між керівними органами, щоб уникнути концентрації влади. Так, Рада НБУ (стратегічний орган), яка

складається з 9 членів (4 призначаються ВРУ, 4 – Президентом, + Голова НБУ), затверджує "Основні засади грошово-кредитної політики", здійснює контроль за їх виконанням, затверджує кошторис адміністративних витрат НБУ. У 2024–2025 роках було удосконалено процедури відбору членів Ради, щоб виключити політичний вплив на їх призначення.

Правління НБУ, яке є операційним органом, керує поточною діяльністю, приймає рішення щодо облікової ставки, валютних інтервенцій, банківського нагляду та ліцензування.

Голова НБУ призначається Верховною Радою за поданням Президента строком на 7 років.

Один із найважливіших аспектів закону (ст. 54) в умовах значного дефіциту бюджету (19,4% ВВП у 2025 році) є заборона фіскального домінування. Мається на увазі, що НБУ заборонено надавати прямі кредити уряду або купувати державні облігації (ОВДП) на первинному ринку. Це запобіжник від безконтрольного "друку грошей" (емісії) для покриття видатків бюджету [131].

Також Закон встановлює чіткий алгоритм розподілу прибутку НБУ. Частина прибутку обов'язково спрямовується в резерви, і лише залишок перераховується до Держбюджету з метою уникнення ситуації, коли НБУ звищує свій прибуток для наповнення казни.

Після завершення реформи "спліт", Закон про НБУ повноцінно закріпив за регулятором функцію нагляду не лише за банками, але й за всім фінансовим сектором:

- НБУ регулює страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки та фінансові компанії.
- У 2025 році НБУ запровадив нові жорсткі вимоги до ділової репутації власників та джерел капіталу цих установ, використовуючи повноваження, надані саме цим Законом.

Хоча закон проголошує незалежність, він містить механізми взаємодії з урядом у кризові моменти. НБУ має право запроваджувати жорсткі валютні

обмеження (ст. 44) та спеціальні вимоги до діяльності банків для захисту фінансової системи, що активно використовується у 2025 році.

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон про вклади) є критично важливим для довіри до банківської системи [136]. Станом на кінець 2025 року продовжує діяти норма про повне (100%) відшкодування вкладів фізичних осіб та ФОП на час дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його завершення. Також Закон про вклади чітко фіксує, що у поствоєнний період після завершення дії 100% гарантії, гранична сума відшкодування не може бути меншою за 600 тис. грн (раніше було 200 тис. грн).

Закон України «Про платіжні послуги» революціонував ринок, запустивши еру Open Banking [133]. Так, з 1 серпня 2025 року повноцінно запрацював розділ IV, який зобов'язує банки відкривати свої API для сторонніх надавачів платіжних послуг (за згодою клієнта). Це дозволяє фінтех-компаніям створювати додатки, що агрегують рахунки з різних банків. До 1 січня 2026 року банки здійснити повне технічне налаштування взаємодії в рамках нових стандартів.

Закон України «Про валюту і валютні операції» регулює валютний ринок, який наразі функціонує в режимі значних, але поступово пом'якшуваних обмежень [128]. З 10 травня 2025 року НБУ впровадив пакет пом'якшень (т.зв. «стимулююча лібералізація»). Дозволено сплату процентів за старими боргами (до 2022 р.), скасовано обмеження на розрахунки за імпортом послуг, збільшено ліміти на репатріацію дивідендів для нового капіталу. Водночас діють жорсткі ліміти на r2r-перекази за кордон (100 тис. грн/міс) та операції з crypto-merchant кодами для запобігання відпливу капіталу.

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...» (Фінмоніторинг) банки виступають ключовими суб'єктами первинного фінмоніторингу. У 2025 році НБУ посилив вимоги до моніторингу ділових відносин. Банки зобов'язані не просто ідентифікувати клієнта, а й постійно перевіряти відповідність його фінансових операцій

заявленому профілю діяльності. За порушення цих вимог у вересні 2025 року регулятор вже застосував заходи впливу до низки банків. Закон інтегровано з вимогами FATCA та CRS (автоматичний обмін податковою інформацією), що робить українську банківську систему прозорою для глобальних контролюючих органів.

Питання розбіжностей та неузгодженостей у банківському законодавстві України є актуальним, оскільки одночасна дія кількох рамкових законів та активна євроінтеграція створюють системні колізії.

Станом на кінець 2025 року можна виділити 4 групи проблем:

1. Колізії між базовими законами (Внутрішні суперечності)

Із прийняттям з 1 січня 2024 року нового рамкового Закону №1953-ІХ «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який має на меті уніфікацію регулювання всього фінсектора, виникла проблема подвійної регуляції банків [137]. Банки регулюються Законом про банки і підпадають під *обидва* закони одночасно. Якщо раніше вони регулювалися виключно спеціальним законом «Про банки», то тепер змушені виконувати й загальні вимоги Закону про фінпослуги. Оскільки новий закон встановлює додаткові вимоги до незалежних директорів, які частково дублюють (але не ідентичні) вимогам Закону про банки, банки скаржаться на надмірне регуляторне навантаження та неясність – який закон має пріоритет у разі суперечностей.

Аналізуючи правове поле Законів «Про банки» [127] і «Про платіжні послуги» [133], можна звернути увагу на розбіжність у розмежуванні повноважень. Так, банки традиційно надають платіжні послуги на основі банківської ліцензії, а Закон про платіжні послуги (2021) створив окрему категорію небанківських платіжних інституцій, які конкурують з банками. Таким чином, банки отримали "подвійний статус" – вони є і "банками", і "надавачами платіжних послуг", що створює плутанину в наглядних вимогах (хто їх перевіряє – Департамент банківського нагляду чи Департамент нагляду за платіжними системами НБУ?).

Також варто зазначити наявні в законодавстві конституційні

суперечності щодо проблем верховенства права.

Стаття 99 Конституції проголошує *незалежність* НБУ, але ця норма неодноразово викликала спори:

- Рішення КСУ (попередні роки): Конституційний Суд визнавав неконституційними окремі положення Закону про банки, які обмежували права акціонерів оскаржувати дії НБУ.
- Проблема 2025: Під час війни НБУ отримав розширені повноваження (валютні обмеження, кредитні канікули), які формально обмежують права власності, що може суперечити ст. 41 Конституції (право приватної власності).

Варто констатувати, що чинне вітчизняне законодавство має значні розбіжності з європейськими вимогами.

П. Пацурівський та Р. Гаврилюк у своїй статті [115] зазначають, що Україна має зовнішні неузгодженості та допустила серйозні помилки концептуального характеру при імплементації *acquis* ЄС. Зокрема, український законодавець механічно копіює тексти директив, не розуміючи їхньої філософії. Наприклад, Директива про гарантування вкладів (DGS) передбачає мінімум 100 тис. євро гарантії. Україна в 2025 році гарантує 100% вкладів через воєнний стан, але після війни перейде лише на 600 тис. грн (~15 тис. євро), що формально відповідає букві, але не духу директиви.

Також варто відмітити неповну імплементацію BRRD (Bank Recovery and Resolution Directive). Критична прогалина полягає в тому, що Європейська директива вимагає, щоб збитки банкрутства банку несли спочатку акціонери, потім кредитори, і тільки потім – держава (механізм *bail-in*). Однак, Закон про банки та Закон про систему гарантування вкладів не містять повноцінного механізму *bail-in*. ФГВФО досі виводить банки "по-старому" (за рахунок Фонду, тобто фактично за рахунок інших банків), що суперечить логіці BRRD [115].

Існують суперечності у сфері захисту прав вкладників системно важливих банків. Так, якщо НБУ визнає системно важливий банк

неплатоспроможним, він може застосувати спеціальний режим виведення (resolution), при якому права вкладників обмежуються. З точки зору ЄС має бути чіткий судовий механізм оскарження. Однак, в Україні Закон про банки обмежує можливість судового оскарження дій НБУ під час resolution, що визнано експертами як невідповідність стандартам ЄС [115].

Також варто відзначити проблему неузгодженості у часі. Багато нових норм набирають чинності поетапно, що створює "регуляторну невизначеність":

- Open Banking: Закон про платіжні послуги вимагає відкриття API, але технічні стандарти НБУ затверджено тільки в 2025 році, і банки скаржаться на брак часу для адаптації.
- Стрес-тестування: НБУ у 2025 році відновив вимоги до регулярного стрес-тестування, які були призупинені під час війни. Банки стверджують, що методологія НБУ не повністю відповідає оновленим стандартам ЕВА (Європейського банківського органу).

За висновками П. Пацурівського, основна причина проблем – це "швидкість над якістю". Україна намагається швидко виконати зобов'язання перед ЄС (для отримання макрофінансової допомоги), але через брак експертизи та консультацій з ринком створює закони, які містять внутрішні суперечності [115]. На думку експертів потрібен "технічний аудит" усього пакету банківського законодавства з залученням міжнародних консультантів для виявлення та усунення колізій.

Неузгодженість банківського законодавства України спричиняє появу низки ризиків, які створюють загрозу стабільності окремих банків і всього сектора загалом. Враховуючи посилення наглядових вимог НБУ у кінці 2025 року, серед основних ризиків можна зазначити:

1. Ризики штрафних санкцій

У випадку суперечностей між окремими чинними законами, банк, дотримуючись вимог одного нормативного акта, може несвідомо порушувати інший. Наприклад, Закон "Про банки" вимагає певної обережності при

ідентифікації клієнтів, тоді як Закон "Про фінпослуги" встановлює додаткові критерії для ідентифікації.

2. Операційні ризики

Виникає ефект подвійної регуляції, оскільки банки змушені утримувати паралельно дві системи контролю. Наслідками цього може бути:

- Підвищення витрат на програмне забезпечення під неузгоджені між собою вимоги (наприклад, з 2025 року непрацюючі кредити класифікуються за новими стандартами ЄС, які частково суперечать попереднім правилам).
- Нестача кваліфікованих кадрів для постійного моніторингу та вивчення змін законодавства. За даними "Білої книги реформ 2025", це створює "системний ризик людських помилок" [9].

3. Правові ризики

У випадку суперечливого законодавства кожна сторона інтерпретує норми на свою користь.

Прикладом із практики 2025 року є те, що банки масово розривають договори з клієнтами, визнаючи їх "ризиковими" за Законом про ПВК/ФТ. Клієнти подають до суду, стверджуючи, що банки не надали доказів цього ризику (як вимагає Закон про фінпослуги). Як результат, банк програє суд через невизначеність процедур, закріплених у різних законах, а судові витрати та компенсації клієнтам можуть сягати сотень мільйонів гривень на рік для великого банку.

4. Репутаційні ризики

В умовах подвійних законодавчих стандартів банк часто не може вичерпно пояснити клієнту причину відмови у послугі, що у підсумку руйнує довіру. У 2025 році банки прямо визнають кризу довіри з боку підприємців, оскільки під приводом "фінмоніторингу" їхні рахунки блокують без пояснень.

5. Стратегічні ризики (Втрата конкурентоспроможності)

Поки українські банки намагаються зрозуміти, який закон застосовувати, європейські банки працюють за єдиним *acquis* ЄС, що спричиняє відставання від європейських конкурентів. Як наслідок, іноземні

інвестори побоюються вкладати капітал в українські банки через правову невизначеність. Це гальмує процес докапіталізації, який необхідний за вимогами SREP (6 банків потребують додаткового капіталу у 2025 році).

6. Макрофінансові ризики (Загроза стабільності системи)

Якщо кілька великих банків одночасно припустяться помилки через неузгодженість законів і отримають санкції, це може спровокувати кризу ліквідності, оскільки штрафи вимагають миттєвої сплати, що зменшує капітал, а також ефект доміно, коли клієнти починають виводити кошти з оштрафованого банку, побоюючись його краху. Так, у Звіті про фінансову стабільність (червень 2025) регулятор визнав, що "невизначеність законодавства є одним з топ-5 ризиків для сектора" [58].

7. Ризик втрати міжнародного фінансування (МВФ, ЄС)

МВФ у структурних маяках вимагає усунення юридичних колізій до кінця 2026 року. Якщо Україна не виконає це зобов'язання, МВФ може призупинити транш на суму \$3-5 млрд, що ударить по курсу гривні та здатності банків фінансувати економіку.

Отже, в цілому, невизначеність законодавства створює "токсичне середовище", де банки не можуть планувати стратегію розвитку, бо не знають, які правила діятимуть завтра. Це перетворює комплаєнс з "оборонної функції" на "паралізуючий фактор".

Питання про законодавче закріплення регулювання саме РОЗВИТКУ банківського сектора виявляє парадокс українського правового поля: у законах є загальні декларативні норми, але бракує конкретних механізмів та інструментів стимулювання.

Аналіз показав, що у базових законах (Декларації про розвиток) закріплено таке:

1) Ст. 6 Закону про НБУ говорить, що "Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України за умови, що це не перешкоджає досягненню цілей цінової стабільності" [131].

Тобто, Закон визнає роль НБУ у стимулюванні економічного зростання, втім, це лише вторинна ціль. Розвиток економіки підпорядкований стабільності гривні. Немає жодного конкретного інструменту, ЯК саме НБУ має сприяти розвитку.

2) У преамбулі (ст.1) Закону про банки написано: "Метою цього Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і... створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника" [127].

Таким чином Закон прямо вказує "розвиток", однак це лише декларація намірів у преамбулі. У самому тексті закону відсутні статті, які б детально регулювали, як саме банки мають сприяти розвитку економіки. Усі 123 статті закону присвячені *регулюванню діяльності* (ліцензування, нормативи, нагляд), а не *стимулюванню розвитку*.

Отже, аналіз законодавства дозволяє зробити такі висновки:

А. Відсутність механізмів стимулювання інновацій.

Так, у Законі про банки немає жодної статті про:

- Пільгові режими для банків, що впроваджують інновації (цифровізацію, Open Banking).
- Стимули для кредитування пріоритетних галузей (енергетика, АПК, IT).
- Механізми державної підтримки банківського фінансування МСБ.

Усі ці питання регулюються підзаконними актами (Постановами КМУ, Постановами Правління НБУ), які мають нижчу юридичну силу і можуть змінюватися довільно.

*Б. Спеціальний режим, де фінтех-компанії можуть тестувати інновації без повного дотримання всіх регуляторних вимог *Regulatory Sandbox* (Регуляторна "пісочниця") не закріпленій законодавчо.*

Хоча НБУ запустив цю платформу у 2023 році, вона діє на основі внутрішнього розпорядження НБУ, а не закону. Тобто, внаслідок юридичної невизначеності, учасники Sandbox не мають гарантій, що їхні експерименти не

призведуть до санкцій.

У документі "Концепт платформи інноваційних фінансових рішень НБУ" (2025) НБУ пропонує: "Задля запровадження на базі НБУ повноцінної регуляторної 'пісочниці' необхідно ухвалити низку змін до законодавства. Зокрема, необхідні зміни до ст. 7 Закону про НБУ щодо повноважень". Однак, станом на грудень 2025 року ці зміни НЕ ВНЕСЕНІ до ВР.

Оскільки в законах відсутнє пряме регулювання розвитку банківського сектора, воно фактично здійснюється на основі підзаконних актів. Серед них:

А. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 року, яка закріплена Рішенням Ради фінансової стабільності (колегіального органу), а не законом [156]. Вона містить:

- Конкретні цілі: "Стимулювання розвитку нових технологій для здійснення платежів".

- Завдання: Розвиток іпотеки, ринків капіталу, фінансової інклюзії.
- Дорожню карту реформ.

Однак юридична сила цього документу обмежена, оскільки це не нормативний акт. Банки не зобов'язані виконувати Стратегію, вона слугує виключно "орієнтиром" для НБУ та уряду.

Б. Державні програми підтримки кредитування

Прикладом тут є Програма "Доступні кредити 5-7-9%" яка впроваджена Постановою КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» [130], а не законом. По цій програмі держава компенсує банкам частину відсоткової ставки за кредитами МСБ і з 2024 року бізнес отримав 150 млрд грн кредитів [130].

Також прикладом є Програма державних гарантій (2025), закріплена Постановою КМУ від 22 жовтня 2025 року №1319 [129]. Документ передбачає надання державних гарантій на суму майже 15 млрд грн для 17 банків, які успішно пройшли відбір. Однак, ці програми можуть бути скасовані одним рішенням уряду, бо не закріплені в законі.

Якщо провести порівняння з європейською практикою, то у ЄС

регулювання розвитку закріплено в директивах:

- PSD2 (Директива про платіжні послуги): Прямо вимагає від держав стимулювати інновації через відкриття API банків [190].
- CRD IV: Містить норми про макропруденційні буфери, які можна знижувати для стимулювання кредитування в періоди кризи [187].

В Україні, на жаль, такого механізму в законах немає. НБУ може лише знижувати нормативи через власні постанови, що створює ризик політичного тиску. Отже, чітко простежується дисбаланс між "контролем" і "розвитком", що ілюструється результатами аналізу рівні деталізації в законах окремих аспектів регулювання (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівень деталізації в законах окремих аспектів регулювання

Аспект регулювання	Рівень деталізації в законах
Обмеження та контроль (нормативи, штрафи, нагляд)	Дуже детально (десятки статей)
Стимули та розвиток (інновації, пільги, підтримка)	Загальні декларації (1-2 статті)

За результатами дослідження науковців Ужгородського національного університету [115], чинне банківське законодавство України характеризується переважно «репресивною», а не «розвивальною» спрямованістю. Нормативно-правові акти детально визначають перелік заборон та обмежень у діяльності банківських установ, водночас майже не містять положень, що окреслювали б інструменти та зобов'язання держави щодо стимулювання розвитку банківського сектора. На думку авторів дослідження, усунення зазначеного дисбалансу потребує інституціоналізації державної політики розвитку шляхом закріплення в Законі України «Про банки і банківську діяльність» окремого розділу (наприклад, «Розділ VIII-А: Державна підтримка розвитку банківського сектора»), у межах якого були б передбачені такі інструменти, як регуляторні «пісочниці» (regulatory sandbox), преференції для інноваційних банків та механізми надання державних гарантій. За відсутності відповідного

нормативного врегулювання регулювання розвитку банківського сектора фактично перебуває у «сірій зоні», що формується на перетині ситуативних рішень органів виконавчої влади та ініціатив центрального банку.

2.2 Національний банк як ключовий суб'єкт державного регулювання діяльності банків

Важливим аспектом характеристики будь-якої інституційної структури системи регулювання і нагляду є роль та місце центрального банку у процесі банківського регулювання. З огляду на це, напрямком подальших наукових розвідок може стати теоретичне обґрунтування ролі та функцій Національного банку України у системі державного регулювання банківського сектора, а також розробка механізмів підвищення його ефективності в умовах воєнного стану.

В Україні центральним банком, який є головним елементом банківського сектора, є Національний банк України. Відповідно до Конституції України основною функцією НБУ є забезпечення стабільності гривні. На її виконання Національний банк має виходити з пріоритетності досягнення та підтримки цінової та фінансової стабільності в державі. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» [131] він є особливим центральним органом державного управління.

Оскільки НБУ забезпечує стійкість банківської системи, регулює ліквідність, контролює ризики та формує довіру до фінансових установ, його роль набуває особливої значущості в кризових умовах, коли потрібно забезпечити економічну стабільність та стимулювати розвиток. Вивчення діяльності НБУ дозволяє оцінити ефективність регуляторних механізмів та їх вплив на економіку.

З огляду на це, особливої актуальності дослідження ролі та функцій національного банку набуває саме у умовах повномасштабної війни в Україні, коли перед банківським сектором постала низка викликів, від своєчасного

реагування на які залежить стабільність і злагодженість функціонування банківської системи, що є необхідною умовою уникнення економічного колапсу.

Низка робіт вітчизняних та зарубіжних вчених присвячена ролі центрального банку в системі державного регулювання банківського сектора. Зокрема, Ерленд Ніер визначає чотири ключові функції центрального банку для забезпечення фінансової стабільності: реалізація монетарної політики, підтримка системної ліквідності, нагляд за платіжними системами та виконання ролі кредитора останньої інстанції [185]. Роуз Каннінгем і Крістіан Фрідріх вважають, що центральний банк має підвищувати прозорість банківської діяльності, посилювати регулювання фінансового сектора та впроваджувати макропруденційні заходи, узгоджені з монетарною політикою [199]. Роль НБУ в системі державного регулювання вітчизняної банківської системи розглядалася в роботах М. Гойванюка [33], В. Козюк [75], О. Підхомного та В. Вишневського [118], Н. Погореленко [124], О. Целуйко [170], Д. Шахрай [173], та ін. Однак, узагальнення ролі НБУ як основного макрорегулятора банківської діяльності та уточнення його функцій з врахуванням викликів воєнного часу та потреб майбутньої повоєнної відбудови економіки потребує подальших теоретичних досліджень.

В Україні ключову роль у регулюванні банківського сектора відіграє НБУ, який несе відповідальність за управління грошовим обігом та забезпечення стабільності національної валюти), надання ліцензій, контроль за дотриманням вимог капіталу, ліквідності та управління ризиками, наглядову діяльність для попередження банківських криз, регулювання діяльності та забезпечення безперебійної роботи платіжних систем, надання кредитів банкам під час криз.

Міністерство фінансів України, розробляючи фіскальну політику, здійснюючи законотворчу діяльність та контролюючи дотримання бюджетної дисципліни, також є важливим суб'єктом державного регулювання банківського сектора.

Уряд теж бере безпосередню участь у регулюванні і може впливати на банківську систему через відповідні державні програми, наприклад, через підтримку окремих банків або галузей економіки.

В Україні функціонує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який забезпечує захист вкладників у випадку банкрутства банку. Він є частиною системи регулювання і, взаємодіючи з центральним банком та іншими органами, сприяє запобіганню банківським кризам.

Якщо брати мікрорівень, то тут основну роль у регулюванні банківського сектора відіграють міжнародні організації такі як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк. Вони надають консультації та фінансову підтримку для забезпечення стабільності банківської системи. В свою чергу, Базельський комітет з банківського нагляду встановлює міжнародні стандарти банківського регулювання, а саме вимоги щодо капіталу та ліквідності банків.

Будь-яка інституційна структура системи регулювання і нагляду банківського сектора у першу чергу залежить від ролі та місця центрального банку. М. Гойванюк зазначає, що у кожній системі регулювання та нагляду в банківському секторі світу у якості ключових компонентів виступають: орган, який виконує роль регулятора, функції і об'єкти регулювання [33]. І саме ці елементи регулярно розглядаються як основні критерії класифікації для національних систем банківського регулювання та нагляду. Один із традиційних підходів до класифікації, на думку М. Гойванюка, полягає у розподілі за "секторальним обхватом", в межах якого визначаються три основні моделі організації банківського регулювання та нагляду:

- модель "єдиного фінансового органу управління", яка передбачає централізований нагляд за всіма секторами фінансової системи, включаючи банківський, страховий та фондовий сектор.

- модель "двох вершин", яка передбачає об'єднання регулювання та нагляду двох секторів фінансового посередництва під єдиною владою.

- "секторна", при якій окремий орган відповідає за нагляд у кожному конкретному фінансовому секторі [33].

Протягом останнього десятиліття відбувається перехід від секторної моделі до моделей "єдиного фінансового органу управління" та "двох вершин". Це споводовано необхідністю скоординованих дій наглядових органів у межах різних фінансових секторів країни.

Роль національного банку у різних моделях банківського регулювання визначається особливостями організації регуляторної системи, її функцій та рівня централізації. Основні моделі та роль національного банку в них представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Роль центрального банку у різних моделях банківського регулювання

Модель	Характеристика ролі центрального банку
Модель "єдиного фінансового органу управління"	Нагляд за всіма секторами фінансової системи (банківський, страховий, фондівий) здійснюється єдиним регулятором. Роль національного банку часто обмежується функціями монетарної політики, підтримки фінансової стабільності та забезпечення ліквідності. Наглядові функції можуть бути передані іншому органу.
Модель "двох вершин"	Відповідальність розподіляється між двома ключовими регуляторами: один відповідає за пруденційний нагляд (наприклад, банківський сектор), а інший — за захист прав споживачів фінансових послуг. Національний банк зазвичай виконує функції пруденційного нагляду, аналізує ризики банківської системи, забезпечує стабільність і нагляд за великими банками.
Секторна модель	За кожен фінансовий сектор відповідає окремий орган: банківський сектор регулюється національним банком, страхування – іншим регулятором тощо. Національний банк виконує широкий спектр функцій у банківському секторі, включаючи регулювання, нагляд, ліцензування та забезпечення стабільності банків.
Змішана модель	Поєднує елементи різних підходів. Роль національного банку може варіюватися: від активної участі в регулюванні до обмеження лише монетарними функціями, залежно від обраної структури. Національний банк часто бере участь у співпраці з іншими регуляторами, координуючи зусилля щодо забезпечення фінансової стабільності.

Центральний банк здійснює регулювання та нагляд за банківським сектором через низку інструментів і механізмів, спрямованих на забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи. Основні функції, які виконує центральний банк у цьому напрямку, можна поділити на декілька ключових аспектів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Функції Національного банку України у сфері регулювання
банківського сектора та інструменти їх реалізації

	Функція	Інструменти
1	Пруденційне регулювання, спрямоване на підтримку фінансової стійкості банків і захист вкладників	<ul style="list-style-type: none"> - Вимоги до капіталу: банки повинні мати достатній обсяг капіталу для покриття ризиків, пов'язаних з їхньою діяльністю. Це включає мінімальні рівні власного капіталу відповідно до міжнародних стандартів (наприклад, Basel III). - Вимоги до ліквідності: центральний банк встановлює нормативи, які гарантують, що банки мають достатні резерви для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами в будь-який час. - Обмеження на ризиковані операції: регулятори контролюють, щоб банки дотримувалися вимог щодо розподілу активів і зменшення ризиків (наприклад, у кредитуванні або інвестиціях).
2	Наглядова діяльність через постійний моніторинг діяльності банківських установ для виявлення потенційних загроз і порушень	<ul style="list-style-type: none"> - Аналіз фінансової звітності: регулярна перевірка фінансових звітів банків для оцінки їхньої платоспроможності, рівня ризиків і відповідності нормативам. - Стрес-тестування: центральні банки проводять стрес-тести, щоб оцінити, як банки будуть справлятися з можливими економічними кризами чи іншими фінансовими шоками. - Інспекції на місцях: центральний банк може здійснювати регулярні або спеціальні перевірки банківських установ для перевірки їхньої фінансової діяльності та дотримання регуляторних вимог. - Моніторинг ризиків: центральний банк здійснює нагляд за системними ризиками та фінансовою стабільністю банківської системи в цілому.
3	Нормативно-правове регулювання діяльності банківського сектора	<ul style="list-style-type: none"> - Закони та підзаконні акти: центральний банк має право розробляти та пропонувати зміни до законодавства, що регулює банківський сектор. - Інструкції та методичні рекомендації: для забезпечення дотримання норм центральний банк публікує інструкції та рекомендації, яких повинні дотримуватися банки.
4	Управління ліцензуванням банківських установ з метою контролю їх виходу на ринок, можливості продовження діяльності, та санкціями	<ul style="list-style-type: none"> - Видача ліцензій: нові банки повинні отримати ліцензію від центрального банку для початку діяльності. Цей процес включає перевірку відповідності власників, менеджменту та бізнес-плану вимогам. - Застосування санкцій: у разі порушення банками нормативних вимог або загрози стабільності системи, центральний банк має право застосовувати штрафи, обмежувати діяльність або навіть відкликати ліцензію банку.

Продовження табл. 2.3

	Функція	Інструменти
5	Захист прав споживачів	Нагляд за тим, щоб банки надавали прозорі умови кредитування, депозитів, а також дотримувалися етичних стандартів у взаємодії з клієнтами.
6	Контроль за проведенням операцій в межах національних і міжнародних фінансових ринків	Контроль за міжбанківськими розрахунками, трансакціями та валютними операціями, щоб уникнути зловживань або незаконної діяльності, такої як відмивання коштів або фінансування тероризму.
7	Кредитор останньої інстанції	У критичних ситуаціях, коли банки стикаються з тимчасовою нестачею ліквідності, центральний банк може надавати короткострокові кредити. Це допомагає підтримувати стабільність банківської системи та запобігає банківським панікам.

Центральний банк для стимулювання розвитку банківського сектора може застосовувати низку інструментів і заходів, які спрямовані на підтримку економічного зростання, забезпечення стабільності фінансової системи та створення сприятливих умов для діяльності банків. Ось кілька основних способів, як центральний банк може сприяти розвитку банківського сектора:

1. Використання інструментів монетарної політики для стимулювання банківської діяльності:

- зниження облікової ставки: це дає можливість банкам отримувати дешеві кредити у центральному банку, і, як наслідок, знижувати відсоткові ставки для клієнтів і активізувати кредитування бізнесу та домогосподарств;

- купівля державних цінних паперів на відкритому ринку, що сприяє збільшенню обсягу ліквідності в банківській системі та полегшує кредитування;

- зниження вимог до резервів в центральному банку, що збільшує ресурсні можливості кредитування та інвестицій.

2. Забезпечення банків ліквідністю

- надання кредитів комерційним банкам під час кризи (кредитор останньої інстанції), що допомагає уникнути банкрутств і фінансової нестабільності;

- проведення спеціальних аукціонів для надання банкам короткострокових або довгострокових кредитів під низькі відсоткові ставки.

3. Створення сприятливого регуляторного середовища

- тимчасове зниження нормативів капіталу або ліквідності в умовах економічного спаду для сприяння активнішого кредитування банками економіки;

- підтримка інновацій та впровадження фінтех-рішень для розвитку нових продуктів і послуг, тим самим збільшуючи доступність фінансових послуг;

- запровадження прозорих стандартів корпоративного управління та фінансової звітності, що підвищить рівень довіри до банківської системи та стимулює приплив капіталу.

4. Інвестування в розвиток фінансової інфраструктури

- розвиток та розширення доступу банків до сучасних платіжних систем, що знижує обсяги витрат на проведення платежів і пришвидшує обробку фінансових операцій;

- підтримка створення та управління централізованими базами даних про позичальників (кредитні реєстри, бюро кредитних історій), що знижує ризики для банків і стимулює розвиток кредитування.

5. Заохочення впровадження нових технологій

- розробка та впровадження національної цифрової валюти, що сприятиме розвитку цифрових банківських послуг і зменшить витрати на обслуговування клієнтів;

- підтримка розвитку нових фінансових технологій, що дозволить банкам оптимізувати свою діяльність, надаючи більш зручні послуги та залучаючи нових клієнтів.

6. Створення стимулів для розширення кредитування економіки

- надання дешевих кредитів для банків під зобов'язання кредитувати певні галузі;

- підтримка у співпраці з державними установами програм кредитних

гарантій, які дозволяють банкам кредитувати високоризикові підприємства.

7. Використання інструментів макропруденційного регулювання

- оцінка і моніторинг загроз для фінансової системи, таких як ризики від великомасштабного кредитування чи концентрації активів у певних галузях;
- підтримка у разі необхідності консолідації банківської системи шляхом стимулювання злиттів і поглинань, що сприятиме підвищенню стійкості фінансових установ.

8. Сприяння фінансовій інклюзії та підвищенню фінансової грамотності населення

- розробка фінансових освітніх програм та організація інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення у сфері фінансових продуктів і послуг;
- підтримка програм доступу до банківських рахунків і фінансових інструментів у віддалених регіонах або для соціально незахищених верств населення.

У Стратегії НБУ «Фінансова фортеця України» зазначено, що основними завданнями НБУ є забезпечення цінової стабільності, сприяння фінансовій стабільності та підтримка сталого економічного зростання [155]. Діючи в межах свого мандата, реалізуючи монетарну політику, регулюючи фінансовий сектор, здійснюючи контроль грошового обігу, забезпечуючи ефективність платіжних систем та захищаючи права споживачів фінансових послуг, НБУ виконує роль архітектора фінансової екосистеми. Також НБУ активно співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями для розвитку фінансової інфраструктури та залучення іноземних інвестицій.

В залежності від конкретних обставин та потреб економіки в умовах війни, роль центрального банку може змінюватися. Так, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 7 та ст. 71 Закону України «Про Національний банк України» [131], НБУ на випадок введення воєнного стану або особливого періоду наділений функцією визначення особливостей функціонування банківської системи України та уповноважений визначати особливості регулювання та нагляду за

банками у випадку виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи країни, якщо їх наявність підтверджується Радою з фінансової стабільності. Повномасштабна російсько-українська війна спричинила низку загроз стабільному функціонуванню вітчизняної банківської системи, що, у свою чергу, могло стати причиною колапсу усієї фінансової системи і економіки в цілому. Для запобігання такій ситуації державою в особі НБУ було вжито оперативних заходів, які не допустили краху банківської системи.

З початку війни Національний банк України ухвалив низку антикризових рішень, спрямованих на захист інтересів клієнтів, вкладників та бізнесу, а також забезпечення доступу до коштів, платежів і переказів. Основою для стабільного функціонування банківської системи стала Постанова НБУ №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [135]. Цей документ, ухвалений у перший день повномасштабного вторгнення РФ, оперативно визначив обов'язки суб'єктів банківської системи та запровадив обмеження для подолання викликів, спричинених війною.

Під час воєнного стану роль центрального банку набуває особливого значення і має бути сконцентрована на здійсненні регулювання банківської діяльності в пріоритетних напрямках:

1. Забезпечення стабільності фінансової системи: контролювання рівня ліквідності, забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем, запобігання фінансовій паніці.
2. Управління фінансовою безпекою: мінімізація фінансових ризиків шляхом розробки стандартів капіталу, впровадження обмежень на ризикові операції та моніторингу рівня фінансової стійкості установ.
3. Адаптація монетарної політики шляхом регулювання процентних ставок та обсягів грошового обігу з метою підтримки економіки.
4. Захист фінансових інтересів громадян через стабілізацію курсу національної валюти, гарантування депозитів і утримання рівня довіри до

банківської системи.

5. Співпраця з міжнародними партнерами з метою отримання підтримки від міжнародних фінансових організацій, що допоможе зміцнити економіку в кризових умовах.

6. Впровадження заходів для відновлення економіки, наприклад, шляхом зниження процентних ставок або сприяння пільгового кредитування.

7. Забезпечення високого рівня фінансової прозорості шляхом відкритості діяльності та надання суспільству необхідної інформації [23].

Інституційну Стратегію Національного банку України було оновлено через доповнення її заходами з розширення фінансової інклюзії та безбар'єрності фінансового сектора [155]. В умовах війни такі ініціативи набувають особливої актуальності, зокрема в контексті відновлення фінансової інфраструктури на прифронтових і деокупованих територіях. Тут пріоритетним є забезпечення доступності фінансових послуг для всіх громадян, включаючи людей з інвалідністю. Для цього планується розвивати ініціативу "Power banking 2.0" для безперебійного доступу до фінансових послуг на територіях з низькою інклюзією, у зонах бойових дій та деокупованих районах, а саме:

- адаптувати відділення банків до стандартів безбар'єрності;
- впровадити сучасні дистанційні фінансові сервіси;
- створювати мобільні відділення, розширювати мережу банкоматів і залучати агентів для надання фінансових послуг.

Роль національного банку залежить від моделі регулювання. В одних випадках він концентрується на монетарній політиці та стабільності, в інших – виконує активний нагляд і регулювання банківського сектора. Однак, у будь якій моделі його функції критично важливі для збереження фінансової стабільності. Він виконує багаторівневу роль у регулюванні та нагляді за банківським сектором шляхом встановлення нормативів, моніторингу діяльності, ліцензуванню та інспекціям.

Однак, аналіз чинного законодавства та сучасної практики його

реалізації підтверджує, що повноваження НБУ саме у частині стимулювання розвитку банків є досить обмеженими. Він має великий набір інструментів для контролю та обмеження ризиків, втім його прямі можливості впливати, а тим більше стимулювати розвиток банківського сектора є значно скромнішими.

Так, в Законі про НБУ відсутні окремі статті, які так чи інакше прямо стимулюють розвиток. Натомість є загальні функції, які опосередковано впливають на розвиток:

1. Здійснення грошово-кредитної політики → Може знижувати ставки для стимулювання кредитування
2. Рефінансування банків → Надає дешеві кредити банкам у разі потреби
3. Управління золотовалютними резервами → Забезпечує курсову стабільність
4. Нагляд за банками → Може пом'якшувати вимоги для підтримки активності

Аналізуючи наявні *інструменти грошово-кредитної політики* з точки зору їх стимулювального потенціалу, варто зазначити, що згідно з "Основними засадами грошово-кредитної політики" [132], НБУ має такий арсенал:

А. Облікова ставка (Ключова ставка)

Зниження ставки робить кредити дешевшими, що стимулює бізнес позичати гроші. Облікова ставка становить 13% (станом на грудень 2025). У той же час, НБУ не може знижувати ставку нижче інфляції, бо це призведе до втечі капіталу. Пріоритет – інфляційне таргетування (5% до 2027 року), а не стимулювання кредитування.

Б. Операції рефінансування

НБУ надає банкам кредити під заставу цінних паперів (ОВДП). Обсяги рефінансування у 2025 році зросли через постійну лінію підтримки ліквідності (overnight credits). Проблема полягає в тому, що банкам вигідніше купувати ОВДП (під 16-18% річних), ніж кредитувати бізнес під 20-25%, тому рефінансування не стимулює розвиток реального сектора.

В. Екстрена підтримка ліквідності (Emergency Liquidity Assistance, ELA)

У 2024 НБУ узгодив умови ELA з рефінансуванням – банки можуть отримати "швидкі гроші" під ОВДП як заставу з метою запобігання кризі ліквідності (щоб банки не збанкрутували). Однак, цей інструмент не стимулює розвиток, а є скоріш «реанімаційний інструментом».

Варто в контексті дослідження звернути увагу на *макропруденційні інструменти* (Двосторонній вплив), які можна як посилювати (для стримування ризиків), так і пом'якшувати (для стимулювання активності).

А. Контрциклічний буфер капіталу (Countercyclical Capital Buffer, CCyB) – це додаткова вимога до капіталу банків, яку НБУ може вводити або знімати залежно від економічного циклу.

У період бурхливого зростання (перегрів економіки) НБУ вимагає більше капіталу, щоб банки не переборщили з ризиками. У кризу – знижує вимоги, звільняючи капітал для кредитування. В Україні у 2025 р. цей інструмент розроблено, але не запроваджено через війну. Разом з тим, цей інструмент має значний потенціал – у разі його застосування НБУ міг би звільнити ~5-10% капіталу банків для кредитування (це десятки мільярдів гривень).

Б. Зниження нормативів резервування

У жовтні 2025 року НБУ змінив правила формування обов'язкових резервів – виключив з розрахунку примусово вилучені та підсанкційні активи. Банки отримали більше ресурсів для кредитування (на кілька мільярдів грн), однак це лише частково можна сприймати як стимулювання, це радше "усунення штучних обмежень", а не активна підтримка.

На практиці можуть застосовуватися регуляторні, або так звані "м'які" інструменти, обмежені повноваження.

А. Регуляторна "пісочниця"

В Україні з 2023 року працює так звана регуляторна "пісочниця" (Regulatory Sandbox). Це спеціальний режим для фінтех-стартапів, в межах якого НБУ дозволяє порушувати деякі правила у випадку тестування

інновацій, але без законодавчого закріплення. Однак, це лише "м'який" режим нагляду, оскільки НБУ не має права офіційно звільнити учасників від законодавчих вимог.

Б. Стимулювання "зеленого" фінансування

НБУ може знижувати вагу ризику "зелених" кредитів (для проєктів відновлюваної енергетики, енергоефективності), однак станом на сьогодні конкретний механізм відсутній.

Враховуючи законодавчі межі повноважень, НБУ не може здійснювати пряме субсидювання банків (це може робити лише Мінфін через бюджет), примусово спрямовувати кредити у пріоритетні галузі, а також запроваджувати встановлення пільгових ставок для окремих галузей.

Таблиця 2.4

Інструменти НБУ щодо стримування та стимулювання розвитку банківського сектора

Завдання	Інструменти НБУ (кількість)	Ефективність
Стримувати ризики	20+ інструментів (нормативи, штрафи, санації)	Дуже висока
Стимулювати розвиток	3-5 інструментів (ставка, рефінансування, буфери)	Обмежена

Отже, згідно з Законом про НБУ, регулятору надані широкі повноваження запобігати проблемам, але інструментарій спрямований на створення можливостей практично відсутній.

Відповідно до рекомендацій експертів (VoxUkraine, 2025), конче потрібне внесення змін у законодавство, які нададуть НБУ можливість офіційно запроваджувати контрциклічні буфери, надавати пільгові умови рефінансування для кредитування пріоритетних галузей, легалізувати регуляторну "пісочницю". Наразі, головною метою НБУ є досягнення стабільності, а стимулювання розвитку залишається лише вторинною функцією.

2.3 Аналіз функціонування банківського сектора в сучасних умовах

На кінець 2025 року для банківська система України характеризується стабільною інституційною структурою, яка поступово трансформується у напрямку консолідації та посилення ролі іноземного та державного капіталу [109].

У жовтні 2025 року в Україні функціонувало 60 банків у межах 16 банківських груп. Загальна кількість структурних підрозділів, яка становить понад 4,9 тисячі відділень, залишалася стабільною впродовж 2025 року. Це підтверджує завершення активної фази консолідації банківського сектора [113].

Банківський сектор України включає 3 сегменти за структурою власності: державні банки, приватні банки з іноземним та українським капіталом.

За 2024 рік банківський сектор продемонстрував [147]:

- Зростання загальних активів на 14% до 3,8 трлн грн;
- Збільшення кредитного портфеля збільшився на 20% до 823,8 млрд грн;
- Зростання портфель ОВДП на 35,2% до 884,1 млрд грн;
- За 8 місяців 2025 року зростання чистого прибутку склало 92,8 млрд грн.

Серед структурних особливостей банківського сектора можна виділити такі:

1. *Концентрація ринку:* Державні банки домінують у роздрібному сегменті, контролюючи понад половину депозитів та кредитів населення. Це 7 установ, які є системно важливими з найбільшим статутним капіталом і контролюють найбільшу частку ринку. Державні банки володіють 53,8% структурних підрозділів (2,65 тис. відділень) та концентрують 55,9% депозитного портфеля і 51,5% кредитного портфеля фізичних осіб. До них

[113]. Це створює ризики монополізації, але водночас забезпечує стабільність через державні гарантії.

2. *Іноземний капітал*: Значна присутність іноземних банків (26 установ, 43% установ) забезпечує трансфер кращих практик управління, доступ до міжнародного фондування та підвищення конкурентності сектора. Водночас це створює залежність від материнських структур в умовах геополітичної нестабільності. Ці банки володіють 17,4% відділень (0,86 тис.) і представлені провідними європейськими групами: УкрСиббанк (BNP Paribas), ОТП Банк (OTP Group), Креді Аґріколь (Credit Agricole), ПроКредит Банк (ProCredit Holding).

3. *Динаміка розвитку*: Приватні банки демонструють найвищі темпи зростання кредитування. 33 установи, які контролюють 28,8% відділень (1,42 тис.) демонструють найвищу динаміку зростання кредитування фізичних осіб (приріст 22,9 млрд грн за 2025 рік). Це свідчить про їхню здатність до гнучкої адаптації та інноваційності, однак системоутворюючу роль зберігають все ж таки державні банки.

4. *Структурні дисбаланси*: Перевищення портфеля ОВДП над кредитним портфелем (884 млрд грн проти 824 млрд грн) свідчить про збереження фіскального домінування та обмеженість кредитування реального сектора.

Здійснюючи у 2024 році комплексне державне регулювання банківського сектора, Національний банк України концентрувався перш за все на забезпеченні фінансової стабільності в умовах тривалого воєнного стану. Також увагу було приділено поглибленню гармонізації національного законодавства з *acquis* Європейського Союзу, що особливо важливо в контексті переговорного процесу щодо членства України в ЄС. Безумовно, під час війни, НБУ намагався адаптувати регуляторні механізми до викликів військового стану.

З метою адаптації до динамічних змін зовнішнього середовища, Стратегія Національного банку протягом 2024 року двічі актуалізувалася (у

січні та наприкінці року). У чинній редакції вона передбачає реалізацію взаємопов'язаного комплексу стратегічних завдань, серед яких:

- поступова реалізація Дорожньої карти валютної лібералізації з поетапним переходом до більш гнучкого обмінного курсу;
- повернення до режиму інфляційного таргетування як основи монетарної політики після завершення періоду адміністративного регулювання в умовах воєнного стану;
- систематична імплементація європейського регуляторного законодавства, зокрема директив CRD IV, CRR, BRRD, PSD2 [202-205], що є основою банківського регулювання в ЄС;
- адаптація кращих міжнародних практик у сфері регулювання фінансового сектора;
- врегулювання проблематики функціонування державних банків, включаючи оновлення Стратегії розвитку державного банківського сектора для забезпечення макрофінансової стабільності при одночасному скороченні частки держави в банківському секторі до економічно обґрунтованого рівня.

Моніторинг та контроль за реалізацією Стратегії здійснювався Комітетом з фінансового розвитку при Раді з фінансової стабільності, створеним з ініціативи НБУ за участю представників Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та інших ключових державних органів, відповідальних за фінансовий сектор.

В результаті аналізу оглядів банківського сектора у лютому та серпні 2025 р. [108, 109], оприлюдненим НБУ, можна виділити такі особливості функціонування банківського сектора станом на сьогодні.

Пруденційне регулювання та нагляд: трансформація регуляторної архітектури

У 2024 році банківська система України успішно завершила багаторічний процес переходу на нову структуру капіталу відповідно до міжнародних стандартів Basel III, імplementованих в ЄС через директиви CRD

IV (Capital Requirements Directive) та регламент CRR (Capital Requirements Regulation).

Нова структура капіталу передбачає його поділ на три рівні з різним ступенем якості та здатності поглинати збитки.

У кінці 2024 року показники капіталізації банківського сектора значно перевищували регуляторні мінімуми, залишаючись на високому рівні. Це підтвердило наявність значного запасу стійкості банківської системи до можливих макроекономічних шоків, криз або проблем окремих банків, а також сприяло зростанню потенціалу для нарощування кредитного портфеля паралельно з дотриманням нормативних вимог.

Найякісніша складова капіталу – основний капітал 1 рівня – продемонструвала зростання завдяки можливості включати до його складу накопичені прибутки за новими правилами, що підвищило економічні стимули банків до утримання прибутку замість його виплати акціонерам у формі дивідендів. Така регуляторна політика сприяла органічній капіталізації сектора через реінвестування прибутків в умовах обмеженого доступу до зовнішніх джерел капіталу через воєнний стан та обмеження на операції з капіталом.

Ключовим елементом пруденційного регулювання в рамках Basel III/CRD IV стала *оцінка стійкості банків за методологією Supervisory Review and Evaluation Process (SREP)*, яка готувалася регулятором для впровадження результатів у 2025 році. SREP є комплексним інструментом наглядового огляду та оцінювання, що передбачає поглиблений багатofакторний аналіз фінансового стану банку, якості його корпоративного управління, адекватності систем управління ризиками (кредитний, ринковий, операційний, ризик ліквідності, репутаційний та інші ризики) та ефективності функціонування системи внутрішнього контролю.

За результатами SREP для кожного банку можуть встановлюватися індивідуалізовані (підвищені) необхідні рівні достатності капіталу, що відображають специфічний профіль ризиків конкретного інституту, якість

його бізнес-моделі та ефективність систем корпоративного управління. Банки, для яких встановлено підвищені вимоги до капіталу через виявлені недоліки або підвищену ризиковість, зобов'язані розробляти детальні програми докапіталізації або реструктуризації, виконання яких триватиме до кінця 2025 року під пильним наглядом регулятора. Ці індивідуальні вимоги замінюють попередні, встановлені за результатами оцінки стійкості 2023 року, яка проводилася в екстрених умовах для з'ясування реального стану якості кредитного портфеля, достатності сформованих резервів та оцінки реальних втрат і фактичного капіталу в умовах повномасштабної війни.

SREP-методологія базується на комплексній оцінці чотирьох ключових елементів діяльності банку. По-перше, бізнес-модель банку та її фінансова і стратегічна стійкість у короткостроковій та середньостроковій перспективі з урахуванням ринкового середовища. По-друге, система корпоративного управління та контролю ризиків, включаючи ефективність роботи ради директорів, комітетів при раді, виконавчого органу та підрозділів управління ризиками. По-третє, капітальна позиція та адекватність процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу (Internal Capital Adequacy Assessment Process, ICAAP), що вимагає від банків власної проактивної оцінки капітальних потреб. По-четверте, позиція ліквідності та адекватність процесу управління ліквідністю, включаючи відповідність вимогам нормативів ліквідності LCR та NSFR.

З кінця 2023 року банки почали враховувати 100% операційного ризику (раніше – тимчасово знижено до 50% в умовах пандемії та війни) та 100% непрофільних активів (раніше – 75%) у розрахунку нормативів достатності капіталу, що посилює консервативність пруденційних вимог та стимулювало банки до оптимізації структури активів шляхом реалізації непрофільних активів або їх переведення до спеціалізованих компаній з управління активами. З 01 січня 2024 року запроваджено обов'язковий процес оцінки достатності внутрішнього капіталу (ICAAP), що вимагало від банків розробки детальних внутрішніх документів, політик та методик оцінки капітальних

потреб з урахуванням всіх суттєвих ризиків, включаючи ті, що не повністю покриваються регуляторними вимогами Першої опори Basel III (наприклад, концентраційний ризик, стратегічний ризик, репутаційний ризик).

У 2024 році НБУ забезпечував *ризик-орієнтований банківський нагляд* на індивідуальній основі (для окремих банків) та консолідованій основі (для банківських груп) з урахуванням особливостей регулювання діяльності банків у період воєнного стану, коли стандартні інструменти нагляду потребували адаптації до обмежень на виїзні перевірки в окремих регіонах. Метою ризик-орієнтованого нагляду є своєчасне виявлення ризиків, потенційних проблем та негативних тенденцій у діяльності банків на ранніх стадіях їх виникнення, а також оперативне вжиття превентивних заходів наглядового реагування для недопущення погіршення фінансового стану, зменшення системних ризиків для всього фінансового сектора та всебічного захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Для вдосконалення ризик-орієнтованого нагляду та забезпечення інтегрованого міжфункціонального аналізу ризиків банківської системи було створено спеціалізовані функціональні команди з питань аналізу ризиків банків, які отримали назву "ризик-орієнтовані центри компетенцій". Ці міждепартаментські команди об'єднують провідних експертів НБУ з різних напрямів (кредитний ризик, ризик ліквідності, операційний ризик, ринковий ризик, валютний ризик) для забезпечення комплексного холістичного аналізу фінансового стану та ризик-профілю банків, що дозволяє виявляти взаємозв'язки між різними типами ризиків та їх потенційний кумулятивний вплив.

НБУ здійснював системний контроль якості корпоративного управління в банках та ефективності функціонування триступеневої системи внутрішнього контролю: перший рівень (операційний менеджмент), другий рівень (функції управління ризиками та комплаєнсу) та третій рівень (внутрішній аудит). Регулятор продовжував всебічний моніторинг фінансового стану банків та ключових показників діяльності банківських груп

шляхом постійного нагляду за дотриманням законодавства, економічних нормативів та обмежень, поглибленого аналізу квартальної та річної статистичної і фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ/IFRS), а також систематичного збору та аналізу інформації з альтернативних джерел (медіа-моніторинг, інформація від правоохоронних органів, інформація від аудиторів).

Протягом 2024 року за результатами безвиїзного банківського нагляду до банків застосовано 55 заходів впливу різної інтенсивності відповідно до принципу пропорційності наглядового реагування. Ці заходи включали: письмове застереження як найм'якший профілактичний інструмент для виправлення незначних порушень, укладення письмової угоди про вжиття коригувальних заходів для усунення виявлених недоліків у встановлені строки, обмеження окремих видів операцій (у тому числі операцій з пов'язаними особами) для мінімізації ризиків, накладення адміністративно-господарських штрафів (9 рішень на загальну суму 11,3 млн грн), віднесення банків до категорії проблемних (2 банки) та неплатоспроможних (1 банк), відкликання банківської ліцензії та прийняття рішення про ліквідацію банку (1 банк).

Для мінімізації ризиків для національної безпеки та стабільності фінансової системи НБУ встановив заборону банкам здійснювати активні операції (кредитування, надання гарантій, акредитиви) з фізичними особами, предметом забезпечення за якими є товари подвійного використання, що потенційно можуть бути використані у воєнних цілях або експортовані в обхід санкцій. Це рішення узгоджується із загальною санкційною політикою держави та міжнародними зобов'язаннями України у сфері контролю за експортом товарів подвійного використання.

Валютне регулювання та лібералізація: стратегія поступового повернення до ринкових механізмів

У травні 2024 року НБУ ухвалив найбільший пакет валютних пом'якшень для бізнесу від початку повномасштабної війни, що сприяло

формуванню сприятливого підґрунтя для суттєвого поліпшення умов ведення бізнесу в Україні, активізації виходу вітчизняного бізнесу на нові міжнародні ринки збуту продукції та послуг, а також стимулювання припливу нових прямих іноземних інвестицій, які є критично важливими для післявоєнного відновлення та модернізації економіки.

Внаслідок послідовної реалізації заходів валютної лібералізації різниця між готівковим та офіційним курсами валют у 2024 році скоротилася до менше ніж 1% (у 2023 році ця різниця сягала 10%), що практично повністю нівелювало проблему множинності курсів – характерної ознаки дисфункціонального валютного ринку. Це свідчить про суттєве відновлення довіри учасників ринку до офіційного валютного ринку, високу ефективність заходів НБУ щодо забезпечення ліквідності ринку через валютні інтервенції та міжнародну підтримку, а також про зменшення економічних стимулів для проведення операцій на "сірому" або "чорному" ринках валюти.

За порушення валютного законодавства, законодавства у сфері фінансового моніторингу (протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму відповідно до стандартів FATF) та санкційного законодавства у 2024 році до банків та небанківських фінансових установ застосовано 32 рішення про накладення значних адміністративно-господарських штрафів на загальну суму понад 348 млн грн, а також 15 письмових застережень до банків з вимогою усунення виявлених недоліків. Така активна наглядова діяльність відображає рішучість регулятора забезпечувати неухильне дотримання законодавства всіма учасниками ринку в умовах поступової лібералізації.

Розвиток кредитування: стимулювання фінансування пріоритетних галузей економіки

У червні 2024 року Рада з фінансової стабільності схвалила комплексну Стратегію розвитку кредитування, яка визначає цілісне бачення ключових засад та механізмів розвитку кредитування в Україні для активного сприяння стійкому економічному відновленню при збереженні макрофінансової стабільності. НБУ встановив тимчасові особливості оцінки кредитного ризику

за спеціалізованими кредитами (project finance, об'єктне фінансування) у визначених пріоритетних галузях – оборонно-промисловий комплекс для посилення обороноздатності, енергетика для відновлення зруйнованих генераційних потужностей, переробна промисловість для розвитку експортного потенціалу, агропромисловий комплекс для підтримки продовольчої безпеки – на період дії воєнного стану та один рік після його офіційного припинення.

За активного сприяння НБУ 20 банків з часткою понад 85% сукупних чистих активів банківського сектора підписали у червні 2024 року галузевий меморандум про готовність фінансувати відновлення енергетичної інфраструктури на пільгових умовах. За сім місяців активної реалізації меморандуму (з червня до грудня 2024 року) банки-учасники профінансували енергетичні проєкти на сукупну суму 10,5 млрд грн, що забезпечило введення нових або відновлення зруйнованих генераційних потужностей на понад 470 МВт. Базова процентна ставка кредитування за меморандумом встановлена від 13,5% річних, що є конкурентоспроможним рівнем з урахуванням діючої облікової ставки НБУ та підвищених ризиків воєнного стану.

Чистий кредитний портфель бізнесу в національній валюті у 2024 році зріс на 21%, що є найвищим темпом зростання за останні роки та відображає одночасне відновлення як ризик-апетиту банків до кредитування реального сектора, так і попиту на кредитні ресурси з боку бізнесу для фінансування інвестиційних проєктів і оборотного капіталу.

Цифрова трансформація та модернізація платіжної інфраструктури

У 2024 році успішно завершено перехід на нову версію Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП-4.1) з інноваційною функціональністю миттєвих кредитових переказів у режимі реального часу. Максимальна тривалість обробки транзакції становить не більше 10 секунд з обов'язковим інформуванням всіх учасників операції про її виконання, що революційно скорочує час розрахунків порівняно з традиційними платіжними системами та позитивно впливає на швидкість обігу грошей в економіці,

рівень цифровізації платіжних операцій та фінансову інклюзію широких верств населення.

Запровадження миттєвих платежів створило необхідне технологічне підґрунтя для запуску відкритого банкінгу (open banking) з 01 серпня 2025 року, що має трансформувати ландшафт фінансових послуг в Україні. НБУ розробив комплексну нормативно-правову базу регулювання діяльності надавачів нефінансових платіжних послуг (Third Party Providers, TPP), детально визначив порядок взаємодії суб'єктів екосистеми відкритого банкінгу, процедури управління згодою користувача на доступ до його банківських даних і рахунків, а також технічні вимоги до програмних інтерфейсів (API) на основі загальноєвропейських специфікацій Berlin Group, що забезпечить технологічну сумісність з європейськими системами.

Система BankID НБУ у 2024 році пройшла попередню незалежну оцінку відповідності вимогам європейського регламенту eIDAS (electronic IDentification, Authentication and trust Services) для схем електронної ідентифікації з середнім рівнем довіри, що є важливим кроком до міжнародного визнання цієї системи. У 2024 році успішно інтегровано BankID НБУ з державним мобільним застосунком "Резерв+" як єдиний офіційний метод безпечної автентифікації громадян для дистанційного оновлення облікових даних військовозобов'язаних без необхідності особистого відвідування територіальних центрів комплектування.

З метою ефективного попередження використання платіжної інфраструктури в протиправних цілях (фінансове шахрайство, легалізація коштів) встановлено тимчасовий ліміт 150 тис. грн на календарний місяць для переказів між фізичними особами за реквізитами електронних платіжних засобів (номер картки), який діяв до 31 березня 2025 року. Заборонено платіжні операції за рахунок кредитних коштів на користь організаторів азартних ігор в інтернеті, що захищає споживачів від надмірної заборгованості.

Фінансова інклюзія та захист прав споживачів фінансових послуг

НБУ у 2024 році оновив Концепцію розвитку фінансової інклюзії, адаптувавши її до викликів воєнного стану та передбачивши розширення різноманітних форматів фізичного обслуговування населення у зонах активних бойових дій та на щойно деокупованих територіях через мобільні банківські відділення, які можуть оперативно розгортатися, а також через залучення нефінансової інфраструктури (розгалужені мережі роздрібних магазинів, автозаправні станції, поштові оператори) за агентською схемою для надання базових фінансових послуг.

Розроблено інноваційний проєкт закону про запровадження обмеженої банківської ліцензії та створення спеціалізованих банків фінансової інклюзії, що дозволить великим роздрібним мережам та поштовим компаніям надавати базові фінансові послуги (прийом депозитів, видача готівки, платежі, споживче кредитування) у віддалених населених пунктах з використанням наявної інфраструктури. Умовою отримання такої ліцензії є зобов'язання забезпечити обслуговування територій та соціальних груп населення, які наразі залишаються поза традиційною фінансовою системою.

Управління захисту прав споживачів фінансових послуг НБУ у 2024 році опрацювало 58 900 індивідуальних звернень громадян, що свідчить про високий рівень довіри населення до цього механізму захисту прав та значну суспільну потребу в такому захисті. Запроваджено інтерактивну цифрову мапу чергових відділень банків у державному мобільному додатку "Дія" для оперативного інформування населення про працюючі відділення в умовах перебоїв електропостачання внаслідок масованих ракетних атак на енергетичну інфраструктуру.

Міжнародна співпраця та євроінтеграція фінансового сектора

НБУ здійснював безпосередню координацію складного процесу скринінгу (детального порівняльного аналізу) національного законодавства з *acquis communautaire* Європейського Союзу у співпраці з Європейською комісією за ключовими переговорними розділами 4 "Вільний рух капіталу" та 9 "Фінансові послуги". У 2024 році Україна отримала від Європейського

Союзу безпрецедентне фінансування понад 16 млрд євро в межах спеціального інструменту Ukraine Facility (Механізм для України), причому вчасне та повне виконання численних структурних індикаторів цього Плану забезпечувалося, зокрема, систематичною діяльністю НБУ з реформування фінансового сектора.

Підписано стратегічний Меморандум про взаєморозуміння між НБУ та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) про співпрацю на підтримку фінансової інклюзії та соціально-економічної реінтеграції ветеранів війни у цивільне життя. Станом на кінець 2024 року спеціалізовану Хартію про фінансову інклюзію ветеранів підписали 38 банків, що представляють домінуючу частку банківської системи України. НБУ отримав суттєву технічну допомогу та експертну підтримку від 36 центральних банків та дев'яти спеціалізованих регуляторів держав-членів ЄС для імплементації найкращих практик.

НБУ активно співпрацював з Європейським центральним банком щодо формалізації регуляторних вимог до міжнародних фінансових груп (Raiffeisen Bank International, UniCredit Group) стосовно розробки стратегій та конкретних планів виходу з ринку Російської Федерації. Встановлено, що ділова репутація власників істотної участі та керівників українських банків може вважатися небездоганною за умови продовження їх роботи або роботи материнських структур на ринках держав-агресорів, що створює економічні стимули для прискороного виходу з таких юрисдикцій.

Інші напрями регулювання та розвитку інфраструктури

НБУ продовжував системну роботу над врегулюванням проблеми непрацюючих кредитів (Non-Performing Loans, NPL) та розвитком законодавчої бази для стимулювання ринкового кредитування, зокрема над проєктом спеціалізованого закону "Про факторинг" для імплементації міжнародних положень UNIDROIT. Спеціалізована Команда реагування на кіберінциденти в банківській системі (CSIRT-NBU) виявила та ініціювала

оперативне блокування близько 70 тис. фішингових інтернет-ресурсів, пов'язаних з фінансовим шахрайством.

Розпочато опрацювання регуляторних актів Європейського центрального банку для забезпечення відповідності монетарної та фінансової статистики європейським методологічним стандартам ESA 2010. Розширено публікацію детальної статистики зовнішнього сектора (платіжний баланс, міжнародна інвестиційна позиція, валовий зовнішній борг) в євро та гривні на офіційному інформаційному сайті НБУ для підвищення прозорості.

Динаміка регуляторних трансформацій у період 2023-2024 років

Період 2023-2024 років для української економіки та фінансового сектора характеризувався стратегічним переходом від парадигми виживання до парадигми планомірного відновлення та інституційного розвитку. По-перше, у 2023 році затверджено всеосяжну Стратегію розвитку фінансового сектора з п'ятьма стратегічними цілями та оновлено Стратегію НБУ "Фінансова Фортеця", у 2024 році Стратегія НБУ актуалізувалася двічі. По-друге, у першому півріччі 2024 року НБУ знизив облікову ставку на 2 в.п. до 13%, проте у грудні 2024 року розпочав новий цикл монетарного посилення, підвищивши ставку до 13,5% у відповідь на зростання інфляційних ризиків. По-третє, з 01 січня 2024 року запроваджено процес ICAAP, а поетапне впровадження нових вимог до структури капіталу завершено 05 серпня 2024 року. По-четверте, з 2024 року НБУ здійснює авторизацію надавачів фінансових послуг через ліцензування за європейськими стандартами. По-п'яте, поступова заміна банкнот старого зразка на купюри нового покоління тривала протягом 2024 року (500 грн з 01 серпня, 50 та 200 грн з 01 листопада). По-шосте, у березні 2023 року встановлено вимоги щодо виявлення банками зв'язків клієнтів з державою-агресором, з грудня 2023 року запроваджено подання спеціалізованої статистичної звітності.

Проведений аналіз функціонування банківського сектора України у період 2023-2024 років виявив зміну регуляторних підходів від антикризового управління до спрямованості на проактивний стратегічний розвиток з

врахуванням найкращих прикладів міжнародного досвіду. Для державного регулювання банківського сектора був характерний збалансований підхід, який включав: забезпечення пруденційної стійкості та адекватної капіталізації через послідовну імплементацію міжнародних стандартів, активне стимулювання кредитування пріоритетних галузей економіки через вдосконалені механізми оцінки ризиків в умовах воєнного стану, та пришвидшена трансформація цифрової платіжної інфраструктури для інтеграції в європейський фінансовий простір, зокрема підготовка до членства в SEPA. Було створене міцне підґрунтя для досягнення макрофінансової стабільності в умовах тривалого воєнного стану шляхом поступової лібералізації валютного ринку. Намітилось повернення до інфляційного таргетування, що є важливою передумовою успішного повоєнного відновлення національної економіки.

Висновки до другого розділу

Нормативно-правове забезпечення банківської діяльності в Україні характеризується активною адаптацією до умов воєнного стану та вимог європейської інтеграції. Однак, було виявлено низку розбіжностей та неузгодженостей в законодавстві, зокрема колізії між базовими законами, подвійне регулювання банків, неповну імплементацію європейських директив та конфлікти між вимогами різних нормативних актів.

Характеристикою чинного механізму державного регулювання банківського сектора визначено дисбаланс між функціями контролю та стимулювання розвитку. В законодавстві містяться більше 20 інструментів, які регламентують обмеження, встановлюють нормативи, штрафи та описують наглядові процедури. Водночас норми щодо стимулювання розвитку банківської діяльності мають виключно декларативний характер. Механізми підтримки інновацій, пільгових режимів кредитування пріоритетних галузей та державної підтримки банківського фінансування МСБ залишаються опза

межами правового поля.

Національний банк України здійснює пруденційне регулювання, ризик-орієнтований нагляд, монетарну політику та забезпечує фінансову стабільність, відіграючи у такий спосіб роль основного регулятора банківського сектора. У період воєнного стану НБУ було ухвалено низку антикризових рішень, спрямованих на захист інтересів клієнтів та забезпечення безперервного функціонування банківської системи. Зокрема, Постанова НБУ №18 від 24 лютого 2022 року оперативно визначила механізми роботи банківської системи в екстремальних умовах. Водночас, маючи потужний інструментарій контролю та обмеження ризиків, регулятор має вкрай обмежені та опосередковані повноваження для стимулювання розвитку банків залишаються.

Функціонування банківського сектора у 2023-2024 роках характеризується успішним завершенням переходу на міжнародні стандарти Basel III та імплементацією європейських директив CRD IV/CRR. Показники капіталізації залишаються високими: достатність основного капіталу 1 рівня становила 16,9% при мінімумі 7%, а регулятивного капіталу – 17,3% при мінімумі 10%, що забезпечує суттєвий запас стійкості системи. Запроваджено комплексну методологію SREP для оцінки стійкості банків, процес ICAAP для оцінки достатності внутрішнього капіталу та ризик-орієнтовані центри компетенцій для інтегрованого аналізу ризиків.

НБУ реалізував найбільший пакет валютних пом'якшень для бізнесу від початку повномасштабної війни, що сприяло поліпшенню умов ведення бізнесу та стимулюванню припливу прямих іноземних інвестицій. Оновлено Концепцію розвитку фінансової інклюзії з акцентом на забезпечення доступності фінансових послуг на прифронтових і деокупованих територіях через мобільні відділення та агентську мережу. Протягом 2024 року Управління захисту прав споживачів НБУ опрацювало 58 900 звернень громадян, що свідчить про високу суспільну потребу в захисті прав споживачів фінансових послуг.

НБУ здійснював активну координацію процесу скринінгу національного законодавства з acquis ЄС за ключовими переговорними розділами 4 «Вільний рух капіталу» та 9 «Фінансові послуги». У 2024 році Україна отримала понад 16 млрд євро фінансування в межах інструменту Ukraine Facility, виконання структурних індикаторів якого забезпечувалося систематичною діяльністю НБУ з реформування фінансового сектора. Підписано стратегічний Меморандум з ЄБРР про фінансову інклюзію ветеранів, Хартію підписали 38 банків.

Таким чином, період 2023-2024 років характеризується системною трансформацією регуляторної парадигми від реактивного антикризового управління до проактивного стратегічного розвитку на основі міжнародних практик. Водночас залишаються нерозв'язаними проблеми правових неузгодженостей у законодавстві, недостатності механізмів стимулювання розвитку та обмеженості повноважень НБУ для активної підтримки банківського кредитування економіки, що потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та інституційних механізмів державного регулювання.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

3.1 Адаптація механізму державного регулювання розвитку банківського сектора до викликів воєнного стану

Повномасштабне вторгнення рф в Україну стало причиною низки загроз стабільному функціонуванню вітчизняної банківської системи, що, у свою чергу, могло спричинити колапс усієї фінансової системи і економіки в цілому. Для запобігання такій ситуації державою в особі Національного банку України, який, згідно зі ст.2 Закону України «Про Національний банк України» [131] є особливим центральним органом державного управління, було вжито оперативних заходів, які не допустили краху банківської системи.

Заходи оперативного реагування, які були застосовані державою, дійсно мали значний ефект, про що свідчать результати роботи банків на сьогодні. У Звіті про фінансову стабільність за червень 2023 року Національного банку України [58] відмічається, що попри виклики війни, банки демонструють високі показники ефективності та створюють запас капіталу, попри сповільнення припливів коштів населення зберігається висока ліквідність банків, покращується строковість фондування у гривні, припинилося падіння роздрібного кредитного портфеля завдяки картковому кредитуванню [58]. Разом з цим, безпрецедентна ситуація, яка склалася в умовах тривалої повномасштабної війни, високого рівня невизначеності та існуючих загроз подальшого пригнічення економіки через затяжну війну, вимагає системного перегляду підходів до державного регулювання цієї сфери, зокрема, коригування його цілей, завдань і механізмів реалізації з метою підтримки стабільності функціонування банківської системи у довгостроковій перспективі.

Як реакція наукової спільноти на повномасштабне вторгнення рф, з

моменту його початку з'явилася низка публікацій вітчизняних вчених, зокрема М. Біленко [10], Г. Забчук, О. Іващук [55], В. Нянько та Л. Нянько [107], І. Петренко та О. Сидоренко [116], Н. Прокопенко, В. Мирончук та І. Шепель [138], О. Ткаченко [161], О. Еркес, О. Калита та Т. Сундук [184], Н. Фукс [167], та ін., присвячених особливостям функціонування та державного регулювання банківського сектора під час війни. Зазначені дослідження підтверджують той факт, що, попри воєнні ризики, банківська система України функціонує досить стабільно, забезпечує безперервну роботу фінансових установ та зберігає достатній рівень ліквідності. Також, науковцями зроблена спроба віднайти та теоретично обґрунтувати такі державні механізми, які допоможуть банківському сектору вистояти та продовжити ефективно функціонувати в умовах тривалої війни. Разом з тим, теоретичне підґрунтя адаптації системи державного регулювання банківського сектора до умов війни з обов'язковим врахуванням перспектив повоєнної відбудови та відновлення потребує подальших досліджень.

Особливо важливого значення державне регулювання банківського сектора набуває в умовах війни, коли підвищується рівень нестабільності і невизначеності зовнішнього середовища функціонування банків. Це вимагає від держави оперативних і ефективних рішень, реалізація яких дозволить забезпечити стабільність та безпеку фінансової системи, захист інтересів споживачів та підтримку економічного розвитку країни.

Відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 7 та ст. 71 Закону України «Про Національний банк України» [131], НБУ на випадок введення воєнного стану або особливого періоду наділений функцією визначення особливостей функціонування банківської системи України та уповноважений визначати особливості регулювання та нагляду за банками у випадку виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи країни, якщо їх наявність підтверджується Радою з фінансової стабільності.

Дійсно, в умовах війни забезпечення безперебійної роботи банківської системи стало одним з головних завдань регулятора, на вирішення якого були

спрямовані його основні рішення.

З перших днів війни Національним банком України було прийнято низку антикризових рішень, спрямованих на захист інтересів клієнтів банків, вкладників, бізнес-клієнтів, а також збереження доступу до власних та кредитних коштів, платежів і переказів. Основним нормативним актом у банківській сфері, який створив законодавчу основу для забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи, стала Постанова правління Національного банку України №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [135]. У цій постанові керівництво НБУ у перший же день повномасштабного вторгнення РФ в Україну оперативно відреагувало на ситуацію, що склалася, і визначило як перелік зобов'язань суб'єктів банківської системи, так і низку обмежень з метою подолання викликів, які постали перед банківською системою з початком війни.

У відповідності до постанови, в період запровадження воєнного стану:

- банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі за умови відсутності загрози життю та здоров'ю населення;
- забезпечується доступ до сейфових скриньок у безперебійному режимі;
- безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;
- банкомати підкріплюються готівкою без обмежень.

Разом з тим, постановою передбачено низку тимчасових обмежень під час воєнного стану, серед яких:

- призупинення роботи валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;
- фіксація офіційного курсу;
- встановлення певних обмежень зняття готівки з рахунку клієнта;
- заборона видачі готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, з деякими винятками;
- уведення мораторію на здійснення транскордонних валютних

платежів;

- зупинення здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;

- призупинення банками-емітентами електронних грошей здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей.

Водночас, НБУ запровадив певні послаблення банківського нагляду для зниження регуляторного навантаження на банки в умовах війни, зокрема:

- скасування заходів впливу за порушення низки нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання статистичної звітності, якщо такі порушення виникли після 24 лютого 2022 року;

- відтермінування на 2023 рік проведення зовнішньої оцінки стійкості для банків;

- скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності;

- скасування заходів впливу за порушення формування та зберігання обов'язкових резервів;

- дозвіл використання хмарних сервісів, які розміщуються на території ЄС, Великої Британії, США та Канади для підвищення стабільності роботи банківської системи.

Крім того, аби спростити доступ банків до ліквідності, 24 лютого НБУ запровадив бланкові кредити рефінансування без обмеження за сумою терміном на 1 рік з можливістю продовження ще на рік. Оскільки ліквідність банківської системи з початку війни виросла, а банки почали достроково повертати кредити рефінансування, регулятор 15 квітня повернувся до практики видачі лише забезпечених кредитів, які були пріоритетним інструментом підтримки ліквідності банків до початку повномасштабної війни.

Отже, слід констатувати, що вітчизняна банківська система впоралася із шоком початку війни та адаптувалася до воєнного стану. Це підтверджується тим, що банки вже повертають рефінансування НБУ, відбувається приплив коштів населення до банківської системи, банки працюють безперебійно навіть у регіонах, де тривають активні бойові дії [113].

Разом з тим, слід відмітити, що заходи, вжиті державою для підтримки банківської системи під час війни, носять все ж таки дещо однобокий характер та являють собою засоби негайного реагування на ситуацію, що склалася, їм бракує комплексності, системності та врахування стратегічних цілей у довгостроковій перспективі.

М. Коваленко у своєму дослідженні [71] відзначає, що в періоди криз типовою тенденцією, яка спостерігається у світі, є посилення втручання держави в діяльність банків. Також він підкреслює, що «це явище не тимчасове, а має вже системно-постійне значення». Цілком погоджуємося, що антикризові заходи, що носять характер «протипожежних заходів», необхідні, але і криза задає стратегічні цілі [71, с.16]. Сьогодні, в умовах воєнного стану, надзвичайно актуальною є теза про те, що «економічну політику в такий період важливо орієнтувати не стільки на боротьбу з причинами або наслідками самої кризи, скільки на створення умов для становлення банківського сектора нової якості» [71, с.16].

Як зазначають дослідники [139], проведення політики інфляційного таргетування шляхом обмеження банківського кредитування та створення умов для накопичення короткострокової депозитної бази дозволило досягнути ефекту стабільності банківської системи та мінімальних ризиків банківської діяльності, однак нехтуючи потребами кредитного забезпечення економічного зростання. З огляду на це, слід враховувати, що в умовах воєнного стану банківська система України повинна не лише забезпечувати безперебійне розрахунково-касове обслуговування економічних агентів, але й бути драйвером економічного розвитку за рахунок використання цільових кредитних програм.

Як і в мирний час, діяльність банківської системи повинна здійснюватися на принципах законності, економічної самостійності, незалежності, відповідальності за своїми зобов'язаннями, легальності банківських операцій, дотримання нормативів НБУ, забезпечення права вибору банківської установи фізичними особами та забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань, а також збереження довіри громадян [24]. Базуючись на перелічених принципах функціонування банківської системи, вважаємо, що принципами державного регулювання банківської системи під час війни повинні бути:

- забезпечення безпеки та стабільності;
- забезпечення ліквідності та фінансової стійкості;
- регулятивна гнучкість;
- прозорість та комунікація;
- захист прав та інтересів клієнтів банків.

Реалізація зазначених принципів у практиці державного управління під час тривалої війни повинна передбачати комплекс заходів за такими напрямками, як забезпечення фінансової підтримки, забезпечення кібербезпеки, регуляторна підтримка, захист клієнтів та комунікація (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Пріоритетні напрямки та заходи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану

Напрямки	Заходи
Забезпечення фінансової підтримки банків	1) Надання банкам ліквідності шляхом забезпечення їх фінансування за допомогою кредитних ліній або надання кредитів за пільговими умовами. 2) Надання гарантій на банківські депозити, що допомагає зберегти довіру клієнтів до банківської системи. 3) Введення програм страхування для захисту вкладників та мінімізації ризиків. 4) Вжиття регулятивних заходів, спрямованих на посилення нагляду та контролю за банками, запровадження обмежень на ризикові операції, збільшення капіталовкладень та вимог до ліквідності. 5) Введення податкових пільг або зниження податкового навантаження для банків з метою зменшення фінансового тягаря та підтримки їхньої стабільності.

	<p>6) Пошук допомоги та фінансової підтримки від міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Світовий банк.</p>
<p>Захист прав клієнтів банків</p>	<p>1) Прийняття та зміна законодавства з метою забезпечення додаткового захисту прав клієнтів банків (закони про захист конфіденційності фінансових даних клієнтів, правила про компенсацію та відшкодування в разі втрати коштів або майна через військові події, механізми спорів та скарг тощо).</p> <p>2) Перевірка фінансової стійкості банків, нагляд за дотриманням правил та стандартів, запобігання фінансовим злочинам, включаючи відмивання грошей та фінансування тероризму.</p> <p>3) Створення компенсаційних механізмів для клієнтів банків, які постраждали внаслідок військових дій (наприклад, фонди компенсації клієнтам, які зазнали збитків або втрати через руйнування, крадіжки або інші воєнні події).</p> <p>4) Забезпечення інформаційної підтримки клієнтам банків під час війни, що включає поширення офіційної інформації щодо безпеки банківських операцій, прав клієнтів та процедур компенсації.</p> <p>5) Постійний моніторинг банківської діяльності щодо обслуговування клієнтів під час війни з метою виявлення можливих недоліків, антиконкурентної поведінки, порушення прав клієнтів тощо.</p>
<p>Регуляторна підтримка</p>	<p>1) Підвищення гнучкості регуляторних вимог, встановлення тимчасових заходів, які сприяють підтримці ліквідності банків та зменшенню фінансового тиску (зниження капіталовкладень, збільшення лімітів на кредитування, розширення можливостей реструктуризації кредитів тощо).</p> <p>2) Оперативне реагування та швидке прийняття державних регуляторних рішень, скорочення бюрократичних процедур.</p> <p>3) Ефективна координація між регуляторними органами та збройними силами для забезпечення безпеки банківського сектора (обмін інформацією, спільне планування, взаємодія з місцевими владами).</p> <p>4) Підтримка ефективної комунікації та побудова системи довіри між державою, банками та іншими зацікавленими сторонами.</p> <p>5) Регулярний моніторинг фінансового стану банків, оцінка ризиків та прийняття відповідних заходів для запобігання системним кризам.</p>
<p>Забезпечення кібербезпеки</p>	<p>1) Забезпечення єдиної для усіх банків системи захисту, розробка і впровадження кібербезпекових стандартів для банківського сектора (заходи безпеки, процедури виявлення загроз та відновлення після кібератаки).</p> <p>2) Регулярний державний аудит безпеки банківських систем і баз даних з метою виявлення потенційних вразливостей та недоліків для прийняття відповідні заходів для запобігання загроз або мінімізації ризиків.</p> <p>3) Організація навчальних програм та шкіл з кібербезпеки для працівників банків, які працюють з інформаційними системами.</p> <p>4) Впровадження ефективних державних механізмів моніторингу кібератак та реагування на них, що включають постійне спостереження за загрозами, виявлення аномальної активності та швидку реакцію на інциденти.</p> <p>5) Підтримка тісної співпраці зі спеціальними службами та правоохоронними органами для обміну інформацією про кіберзагрози та спільного реагування на них.</p> <p>6) Сприяння актуалізації технологій та програмного забезпечення банків, щоб уникнути використання застарілих і вразливих систем.</p>

Налагодження каналів комунікації та співпраці	<ol style="list-style-type: none"> 1) Організація спеціального механізму зв'язку між урядом і банками (наприклад, спеціальна комісія або робоча група), що дозволить банкам швидко отримувати офіційну інформацію та рекомендації з уряду щодо дій під час кризових ситуацій. 2) Проведення регулярних зустрічей з представниками банківського сектора для обговорення поточної ситуації, виявлення проблем та вирішення нагальних питань на національному, регіональному та місцевому рівнях. 3) Забезпечення постійного потоку інформації між урядом і банками, надання регулярних оновлень щодо ситуації на політичному та військовому фронтах, економічних показників, змін у регуляторному середовищі та інших факторів, що можуть впливати на банківський сектор. 4) Впровадження ефективного механізму для сповіщення банків про екстрені ситуації та надання вказівок щодо дій. (створення систем тривоги, екстрених комунікаційних каналів). 5) Залучення банків до процесів планування надзвичайних ситуацій та розробки стратегій відновлення, що підвищить вірогідність врахування інтересів та потреб банків.
---	---

Перелічені заходи, за умови їх комплексної та системної реалізації, можуть сприяти збереженню стабільності банківського сектора під час військових дій та у довгостроковій перспективі у період повоєнного відновлення.

Доведено, що ефективно функціонуючий банківський сектор є важливим фактором економічного розвитку держави. Ефективне державне регулювання стимулює залучення капіталу в економіку, кредитування підприємств та приватних осіб, сприяє розвитку фінансових інструментів і послуг, а також регулює ризики у діяльності банків як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Завдяки вчасному і оперативному прийняттю відповідних нормативно-правових актів, спрямованих на стабілізацію банківського сектора, банківська система країни встояла на початку війни і продовжує працювати. Разом з тим, існує необхідність системного перегляду підходів до державного регулювання цієї сфери, зокрема, коригування його цілей, завдань і механізмів реалізації з метою підтримки стабільності функціонування банківської системи у довгостроковій перспективі.

Принципами державного регулювання банківської системи під час війни

визначено забезпечення безпеки та стабільності, забезпечення ліквідності та фінансової стійкості, регулятивна гнучкість, прозорість та комунікація, захист прав та інтересів клієнтів банків. Реалізуючи зазначені принципи у практиці державного управління під час тривалої війни, держава може застосувати комплекс заходів державного регулювання банківського сектора за напрямками:

Забезпечення фінансової підтримки банків. Держава може надати фінансову допомогу банкам, які потребують капіталу для забезпечення своєї роботи під час кризових ситуацій. Це може включати надання ліквідності, гарантій або кредитів з низькими процентними ставками.

Захист прав клієнтів банків. В умовах війни державні заходи можуть передбачати компенсаційні механізми для клієнтів, які безпосередньо зазнали негативного впливу війни, а також убезпечення їх банківських рахунків та активів.

Кібербезпека банківського сектора. В умовах високої можливості збільшення кібератак важливо налагодити відповідний захист банківських систем і баз даних, який передбачає запобігання злому та несанкціонованому витоку фінансової інформації.

Регуляторна підтримка. Держава може зменшити тиск регуляторного регулювання банків в умовах воєнного стану, що включає скасування на деякий час або певне послаблення деяких обмежень, щоб створити для банків можливість ефективнішого функціонування і забезпечити умови для надання якісних послуг клієнтам.

Комунікація та співпраця. Держава повинна забезпечувати ефективну комунікацію та обмін інформації з банками з метою створення умов швидкого реагування на зміни у ситуації та оперативного вирішення неочікуваних проблем. Такі заходи позитивно вплинуть на збереження стабільності у фінансовому секторі.

Сукупність таких заходів має на меті підтримку функціонування банківського сектора у період воєнного стану та повоєнного відновлення.

Разом з тим, враховуючи складну ситуацію, важливо здійснювати постійний моніторинг та гнучко реагувати на зміни, щоб забезпечити ефективне функціонування банків та захист інтересів всіх зацікавлених сторін. В таких умовах важливим науковим завданням є розробка системи критеріїв для проведення такого моніторингу у поточному режимі, а також підходів до здійснення підсумкової оцінки результативності державного регулювання банківського сектора у розрізі запропонованих сфер діяльності в умовах війни. Така система критеріїв наведена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Система критеріїв оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану

Сфера діяльності	Поточний моніторинг (щомісячний/щоквартальний)	Заключне оцінювання (піврічне/річне)
Фінансова підтримка банків	<ul style="list-style-type: none"> Достатність капіталу банків (порівняння з базовими нормативами) Рівень системної ліквідності (надлишок/дефіцит ресурсів) Обсяг використаної підтримки від НБУ (кредити рефінансування, гарантії) Темпи повернення рефінансування (показник довіри до ліквідності) 	<ul style="list-style-type: none"> Зростання кредитного портфеля реального сектора Динаміка ROA/ROE банківської системи Частка проблемних активів у загальному портфелі Залучення міжнародної фінансової допомоги
Захист прав клієнтів	<ul style="list-style-type: none"> Кількість скарг клієнтів на місяць (нормалізована до обсягу клієнтської бази) Час реагування на скарги (середній та максимальний) Рівень доступності банківських послуг у прифронтових регіонах Обсяг заморожених рахунків/обмежень зняття готівки 	<ul style="list-style-type: none"> Приплив депозитів населення (динаміка довіри) Рівень проникнення безготівкових платежів Ефективність компенсаційних механізмів (відсоток відшкодованих претензій) Задоволеність клієнтів (NPS або аналогічні показники)
Регуляторна гнучкість	<ul style="list-style-type: none"> Кількість тимчасово послаблених нормативів Частка банків з порушеннями (порівняно з довоєнним рівнем) Час обробки регуляторних запитів банків Кількість заходів впливу НБУ (штрафи, обмеження) 	<ul style="list-style-type: none"> Збереження кількості діючих банків Динаміка концентрації ринку (Herfindahl-Hirschman Index) Ефективність stress-тестування (coverage ключових банків) Якість впроваджених тимчасових заходів (відсоток продовжень/скасувань)

Кібербезпека	<ul style="list-style-type: none"> • Кількість кіберінцидентів на 1000 операцій • Час виявлення та реагування на атаки (MTTD/MTTR) • Рівень покриття банків державними стандартами кібербезпеки • Обсяг витрат на кіберзахист (% від операційних витрат) 	<ul style="list-style-type: none"> • Фактичні фінансові втрати від кібератак • Стабільність критичної IT-інфраструктури (uptime) • Результати державних аудитів безпеки • Рівень підготовки персоналу (охоплення тренінгами)
Комунікація та координація	<ul style="list-style-type: none"> • Кількість консультацій НБУ-банки за місяць • Час реагування НБУ на кризові запити банків • Покриття банків регулярними комунікаціями регулятора • Рівень виконання рекомендацій НБУ 	<ul style="list-style-type: none"> • Синхронність дій Уряду-НБУ-Мінфін (Policy Mix узгодженість) • Ефективність міжвідомчої координації (РФС рішення) • Рівень довіри ринку до регулятора (ринкові спреди, премії) • Якість впроваджених рекомендацій (відсоток реалізації)

З метою проведення поточного моніторингу та підсумкової оцінки необхідно розробити систему критеріїв, яка базується на принципах адаптивного регулювання. З огляду на це, пропонуємо розглянути п'ять основних напрямів – фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація [87].

В табл. 3.3 представлено матрицю, яка є основою методичного підходу до оцінки результативності у розрізі системи критеріїв оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора

Таблиця 3.3

Матриця оцінки результативності

Напрямок	Критичний (<60%)	Задовільний (60-80%)	Оптимальний (>80%)
Фінансова підтримка	NPL>25%, падіння кредитів	Стабілізація показників	Зростання кредитування
Захист клієнтів	Відтік депозитів>10%	Зупинка відтоку	Приплив депозитів
Регуляторна гнучкість	>20% банків під обмеженнями	<10% обмежень	Нормалізація нормативів
Кібербезпека	>5 інцидентів/місяць	1-2 інциденти	0 критичних інцидентів
Комунікація	>30 днів реакція	<14 днів	<7 днів реагування

Методологія реалізації запропонованої системи критеріїв базується на

принципах поточного оперативного контролю та заключного стратегічного оцінювання – з використанням стандартизованих методів аналізу та вагового індексування показників.

Поточний моніторинг забезпечується через систематичну обробку щомісячних звітів Національного банку України, доповнену автоматизованою інформаційною панеллю (dashboard) реального часу, що формує інтегровану картину стану банківського сектора. Методологія включає:

- Збір первинних даних, а саме статистичних показників банківської звітності (регулятивний капітал, ліквідність, кредитний портфель), операційних показників (кількість скарг, час реагування) та якісних індикаторів (покриття стандартами кібербезпеки, інтенсивність консультацій).
- Використання інформаційних систем для розрахунку композитних індексів за напрямками регулювання з оперативним виявленням відхилень від базових значень.
- Побудову часових рядів ключових показників з сигналізацією критичних рівнів для оперативного реагування регулятора.

Такий підхід дозволяє заздалегідь виявити ризики системної нестабільності та вчасно скоригувати заходи державного регулювання на основі верифікованих даних.

Заключне оцінювання результативності проводиться двічі на рік через поєднання stress-тестування банківської системи та комплексного аудиту реалізації регуляторних заходів. Методологія включає:

- Stress-тестування: моделювання реакції банківського сектора на сценарії ескалації воєнних ризиків, макроекономічних шоків та кіберзагроз з оцінкою запасу капітальної стійкості та ліквідності.
- Аудит результативності: ретроспективний аналіз досягнення цільових показників за п'ятьма напрямами регулювання з верифікацією причинно-наслідкових зв'язків між регуляторними заходами та їхніми фінансовими/операційними ефектами.
- Прогнозування траєкторій: екстраполяція отриманих результатів для

стратегічного планування на наступний період з урахуванням ймовірнісних сценаріїв розвитку воєнної ситуації.

- Комплексний характер заключного оцінювання дозволяє не лише констатувати досягнуті результати, але й ідентифікувати системні фактори успіху/невдачі для вдосконалення регуляторної стратегії.

Для отримання інтегрованої оцінки результативності державного регулювання застосовується ваговий композитний індекс:

$$\text{Індекс результативності} = \sum_{i=1}^5 w_i \times S_i$$

де w_i – вага i -го напрямку регулювання, S_i – стандартизована оцінка результативності напрямку (0-100 балів).

Структура вагового розподілу відображає стратегічні пріоритети забезпечення стабільності банківського сектора в умовах воєнного стану (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Структура вагового розподілу оцінки результативності державного регулювання

Напрямок регулювання	Вага, %	Обґрунтування пріоритету
Фінансова стійкість	30	Базовий фактор системної стабільності
Захист прав клієнтів	25	Ключовий елемент довіри до системи
Регуляторна гнучкість	20	Необхідність адаптації до воєнних шоків
Кібербезпека	15	Захист критичної інфраструктури
Комунікація та координація	10	Підтримка операційної синхронізації

Ваговий розподіл забезпечує збалансований акцент на фундаментальних стабілізаційних факторах (55%) та адаптивних операційних можливостях (45%), що відповідає специфіці гібридного кризового середовища.

Результати індексування інтерпретуються за трирівневою шкалою:

- Висока результативність (>80 балів): системна стабільність з ознаками трансформаційного розвитку
- Задовільна результативність (60-80 балів): збереження ключових параметрів стабільності

- Низька результативність (<60 балів): критичні ризики для фінансової системи.

Методичний підхід забезпечує науково обґрунтований перехід від якісної оцінки до кількісних показників результативності, створюючи основу для обґрунтованого прийняття регуляторних рішень у турбулентних умовах.

3.2 Покращення взаємодії Уряду України та НБУ як важливої складової забезпечення ефективного державного регулювання банківського сектора

Покращення взаємодії Уряду та НБУ необхідно розглядати як критичну складову ефективності державного регулювання банківського сектора. В сучасних умовах (війна, дефіцит бюджету, євроінтеграція) ізольована робота цих інституцій неможлива без шкоди для економіки. Проблема оптимального поєднання монетарної та фіскальної політик є ключовою темою наукових досліджень в Україні, особливо в контексті взаємодії НБУ та Уряду. Детальний огляд цієї проблематики представлений у працях провідних українських економістів, таких вчених як Т.Богдан [14-16], Б.Данилишин [42], В. Козюк [75], І. Лук'яненко та М. Олискевич [86], В. Міщенко, С. Науменкова та С. Міщенко [96], О. Олійник [110], та ін.

Координація фіскальної (Уряд) та монетарної (НБУ) політик в контексті підвищення ефективності державного регулювання розвитку банківського сектора важлива з декількох причин.

1. *Вплив на інфляцію та ставки.* Якщо Уряд безконтрольно витрачає кошти (збільшує дефіцит), це розганяє інфляцію. У відповідь НБУ змушений піднімати облікову ставку, щоб стримати ціни. Як результат, кредити стають дорогими, що гальмує державні програми розвитку (які той же Уряд і намагається впровадити).

2. *Фінансування бюджету (ОВДП).* Уряд потребує коштів і випускає облігації (ОВДП), а основними покупцями є банки, які регулює НБУ. Якщо

НБУ через свої нормативи зробить ОВДП не вигідними для банків, бюджет недоотримає кошти. І навпаки, якщо НБУ «зажене» всі банки в ОВДП, економіка залишиться без кредитів (ефект витіснення / crowding out).

3. *Меморандум з МВФ*. Усі ключові міжнародні програми допомоги підписуються одночасно і Президентом, і Прем'єром, і Головою НБУ. Це юридичне підтвердження того, що ефективність залежить від їхньої спільної роботи.

У науковій літературі (наприклад, у працях Т. Богдан [14], В. Козюка [75]) оптимального поєднання політик називається проблемою «Policy Mix». Вчені стверджують, що інституційна незалежність НБУ не має перетворюватися на «інституційну самотність».

У своєму дослідженні Т. Богдан "Координація фіскальної і монетарної політики" [14] зазначає, що Україна демонструє систематичне фіскально-монетарне розбалансування, коли експансивна бюджетна політика (великі дефіцити) змушує НБУ проводити жорстку монетарну політику (високі ставки). Авторка наголошує («Фіскальні експансії») на проблемі трансмісійного механізму, яка виражається у тому, що монетарна політика НБУ не працює ефективно через структурні деформації економіки (велика частка тіньового сектора, слабкість банківської системи).

Україна використовує проциклічну фіскальну політику (витрати зростають у період зростання, а під час криз уряд змушений різко скорочувати витрати), що посилює економічні коливання.

Т. Богдан [14] зазначає, що "в Україні від початку зовнішньої агресії експансивна фіскальна політика (великі воєнні видатки) змушує НБУ тримати ставки на неприродно високому рівні (13-14%), що душить кредитування реального сектора".

В. Козюк [75] аналізує, як незалежність центробанку впливає на якість Policy Mix. На його думку, формально НБУ є незалежним, але фактично змушений "обслуговувати" фіскальні потреби уряду через купівлю ОВДП банками (які потім рефінансуються у НБУ). "У країнах з низькою

інституційною якістю (як Україна) незалежність центробанку часто є фіктивною, оскільки уряд має непрямі механізми тиску через призначення керівництва та загрозу законодавчих змін" [74].

Емпіричний аналіз взаємодії макроекономічних політик в Україні здійснено І. Лук'яненко та П. Дадашевою [196] на основі моделі Policy Mix з використанням векторних авторегресійних моделей (VAR) для дослідження взаємовпливу облікової ставки Національного банку України та параметрів бюджетного дефіциту. Результати економетричного аналізу даних за період 2000-2015 років, проведеного дослідниками, дозволяють ідентифікувати три ключові закономірності координації політик в Україні.

По-перше, встановлено наявність феномену фіскального домінування, за якого зміни параметрів бюджетного дефіциту чинять статистично значущий асиметричний вплив на параметри монетарної політики при обмеженому зворотному впливі. По-друге, виявлено асиметрію інституційних реакцій, що проявляється у швидкій адаптації монетарної політики НБУ до фіскальних шоків через підвищення облікової ставки при одночасному ігноруванні урядом монетарних сигналів регулятора. По-третє, кількісно оцінено інфляційний ефект неузгодженої макроекономічної політики, який додає 2-3 процентні пункти до базової інфляції щорічно [196].

Б. Данилишин у контексті аналізу впливу монетарної політики на економічний розвиток України ідентифікує системні проблеми координації макроекономічних політик. Центральною проблемою визначено ефект «дорогих грошей», що проявляється у розміщенні Національним банком депозитних сертифікатів за ставками 16,6-19% у 2025 році, що стимулює банківські установи до утримання коштів у центральному банку замість кредитування реального сектора. Цей феномен породжує парадокс надлишкової ліквідності, коли за наявності понад 800 млрд грн вільних ресурсів у банківській системі кредитування економіки залишається на стагнаційному рівні [42].

Фіскальні наслідки рестрикційної монетарної політики виявляються у необхідності емісії державних облігацій Міністерством фінансів за дохідністю 16-18%, що у 2025 році збільшило видатки державного бюджету на обслуговування боргу на 150 млрд грн, що становить величину, порівнянну з річним бюджетом системи охорони здоров'я. На основі проведеного аналізу сформульовано рекомендації щодо оптимізації Policy Mix, які передбачають зниження облікової ставки НБУ до нейтрального рівня близько 10%, одночасне посилення фіскальної дисципліни через скорочення непродуктивних видатків та створення спеціалізованих інституцій розвитку для цільового кредитування пріоритетних галузей економіки.

На основі узагальнення теоретичних та емпіричних досліджень пропонуємо систематизацію чотирьох груп проблем Policy Mix в Україні.

1. Проблема фіскального домінування (Fiscal Dominance), яка полягає у проведенні урядом експансивної фіскальної політики з формуванням значних бюджетних дефіцитів без урахування монетарних наслідків таких рішень. Механізм проблеми реалізується через послідовність: збільшення видатків на оборону та соціальну сферу призводить до зростання дефіциту бюджету до 20% ВВП у 2022-2023 роках; фінансування дефіциту здійснюється через емісію державних облігацій на внутрішній ринок; банківські установи надають перевагу придбанню державних облігацій внутрішньої позики через їхню високу дохідність та низький ризик; Національний банк вимушено застосовує рестрикційну монетарну політику через підвищення облікової ставки для стримування інфляційних очікувань. Результатом є обмеження доступу реального сектора до кредитних ресурсів через вищу привабливість державних цінних паперів для банків. Т. Богдан характеризує цей ефект як «подвійне удушення» економіки, за якого бюджет вилучає ресурси через податкове навантаження, а центральний банк – через високі процентні ставки [16].

2. Проблема слабкості трансмісійного механізму монетарної політики виявляється у неефективній передачі імпульсів облікової ставки НБУ до

реальної економіки через наявність структурних деформацій фінансової системи. Б. Данилишин метафорично характеризує монетарну політику в Україні як «стрілянину по мішенях, яких не видно», що відображає низьку ефективність класичних інструментів центрального банку в специфічних умовах вітчизняної економіки [42].

3. *Проблема відсутності формалізованих правил координації* характеризується переважанням ситуативного (ad hoc) підходу до узгодження макроекономічних політик до 2019 року, що генерувало міжінституційні конфлікти. Інституційною основою для регулярних консультацій на рівні Прем'єр-міністра і Голови НБУ, обміну макроекономічними прогнозами на етапі підготовки бюджету та обговорення параметрів фіскальної політики і боргової стійкості став підписаний у жовтні 2019 року Меморандум про взаємодію між Кабінетом Міністрів України та Національним банком України. Разом з тим, виконання положень Меморандуму не є юридично обов'язковим, що обмежую дію цього механізму.

Оптимальна стратегія кооперативної гри передбачає утримання урядом бюджетного дефіциту в межах 3% ВВП, зниження НБУ облікової ставки до нейтрального рівня з досягненням синергетичного ефекту економічного зростання при низькій інфляції. Лук'яненко І. пояснює неможливість реалізації кооперативної стратегії в Україні дефіцитом міжінституційної довіри та коротким політичним горизонтом планування уряду, обмеженим електоральним циклом [196].

Класична теорія Policy Mix базується на моделі Манделла-Флемінга (1960-ті роки), яка встановлює залежність ефективності макроекономічних політик від режиму валютного курсу. За умов фіксованого валютного курсу фіскальна політика демонструє високу ефективність при обмеженій дієвості монетарних інструментів, тоді як режим плаваючого курсу забезпечує переважну ефективність монетарної політики. В умовах керованого плаваючого валютного курсу, що застосовується Україною у 2025 році,

оптимальним є збалансоване використання обох типів макроекономічної політики через їх координацію [196].

Правило Тінбергена, сформульоване нобелівським лауреатом, постулює необхідність відповідності кількості інструментів економічної політики кількості макроекономічних цілей [196]. Україна характеризується наявністю двох стратегічних цілей (економічне зростання та макроекономічна стабільність) та двох інструментів їх досягнення (фіскальна та монетарна політика), що теоретично є достатнім. Неузгодженість використання наявних інструментів знижує ефективність макроекономічної політики і залишається критичною проблемою.

На основі досліджень [15-17, 42, 75] систематизовано напрямки підвищення рівня взаємодії монетарної та фіскальної політик (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Напрямки підвищення рівня взаємодії монетарної та фіскальної політик

Напрямок	Заходи
Інституційні реформи	<ul style="list-style-type: none"> - Створити Фіскальну раду – незалежний орган, який оцінює бюджетну політику та попереджає про ризики - Законодавче закріпити процедури координації (не меморандум, а закон) - Запровадити фіскальне правило – обмежити дефіцит бюджету 3% ВВП (як у ЄС)
Операційні зміни	<ul style="list-style-type: none"> - Зниження облікової ставки НБУ до 10-11% (з нинішніх 13%) - Створення цільових кредитних ліній для промисловості (щоб гроші йшли не в ОВДП, а в економіку) - Оподаткування надприбутків банків (як у Польщі) – щоб зменшити стимул до спекуляцій
Комунікаційна стратегія	<ul style="list-style-type: none"> - Спільні макропрогнози НБУ + Мінфін (публікувати двічі на рік) - Спільні прес-конференції після засідань РФС - Публікація протоколів консультацій між урядом та НБУ

Проблема Policy Mix в Україні являє собою реальну загрозу економічному розвитку. Разом з тим, в Україні вже розроблені принаймні формальні механізми, які забезпечують цю складову регулювання.

Механізми взаємодії Уряду та НБУ для забезпечення ефективного регулювання розвитку банківського сектора можна розділити на законодавчо

закріплені (формальні) та ті, які використовуються у практиці координації (неформальні).

I. Формальні інституційні механізми

1. *Рада з фінансової стабільності* (далі - РФС) є головною площадкою координації, виконучи ключові функції для розвитку сектора:

- Затверджує Стратегію розвитку фінансового сектора України, виконуючи стратегічну роль.
- Ідентифікує системні ризики, розглядаючи їх на щоквартальних засіданнях.
- Координує антикризові заходи, узгоджуючи дії під час таких потрясінь, як війна, вплив капіталу тощо.

Це єдиний офіційний орган, де Уряд та НБУ юридично зобов'язані сідати за один стіл, однак він має лише дорадчий статус і рішення РФС не є обов'язковими для виконання – це "рекомендації", а не накази.

2. *Комітет з фінансового розвитку* (підрозділ РФС), який безпосередньо відповідає за реалізацію Стратегії розвитку фінсектора.

Серед завдань комітету моніторинг виконання дорожньої карти реформ та координація між Мінфіном (державні програми кредитування) та НБУ (монетарна політика). Ключова роль комітету полягає у тому, що саме тут узгоджуються питання типу "Чи має Мінфін розширювати програму '5-7-9%', якщо НБУ підвищує облікову ставку?"

3. *Комітет з питань розвитку внутрішнього боргового ринку*, який виконує функцію узгодження випуску ОВДП (Мінфін) з політикою НБУ щодо ліквідності банків. Координація полягає в тому, що коли Мінфін планує випустити ОВДП, НБУ аналізує, чи не призведе це до "витіснення" кредитування бізнесу (crowding-out effect). У рамках Комітету домовляються про оптимальні обсяги та терміни розміщення.

II. Меморандуми та зовнішні механізми координації

4. *Меморандум з МВФ* – "Зовнішній арбітр"

Україна підписала черговий меморандум з МВФ у грудні 2024 року на

2025-2028 роки, він містить спільні структурні маяки, які мусять виконувати обидві інституції разом. Уряд має забезпечити дефіцит бюджету не більше 8% ВВП у 2025 році, а НБУ утримувати інфляцію на рівні 9-11% у 2025 році. Спільним завданням є узгодження випуску ОВДП так, щоб не створити інфляційний тиск. Має місце механізм примусу - якщо одна зі сторін не виконує зобов'язань, МВФ призупиняє транш – і програють обидві, що створює вимушену мотивацію до координації.

III. Процедурні механізми (Як відбувається координація?)

5. Консультації на етапі формування бюджету

В липні-серпні Мінфін готує проект державного бюджету на наступний рік, у вересні НБУ готує "Основні засади грошово-кредитної політики" і публікує макропрогноз (інфляція, курс, ВВП). В рамках консультацій Мінфін та НБУ узгоджують сценарії. Якщо Мінфін планує великі видатки, НБУ попереджає про ризик інфляції. Також НБУ коригує прогноз облікової ставки з урахуванням бюджетних параметрів.

Проблемою є те, що це неформальна процедура і законодавством не передбачена вимога, що Мінфін зобов'язаний узгодити бюджет з НБУ. Тому якість координації залежить від суб'єктивних обставин.

6. Механізм "Джентльменської угоди" (Implicit Coordination), коли НБУ та Уряд домовляються "за кадром" про межі, які не можна переступати. У 2025 році НБУ тримає облікову ставку на рівні 13%, хоча інфляція дозволяла знизити до 11%, по причині того, що Уряд емітує багато ОВДП під 16-18%. Якщо НБУ знизить ставку різко, попит на ОВДП впаде, і бюджет недоотримає фінансування. Тому було досягнуто компромісу – НБУ знижує ставку поступово (по 0,5% за квартал), даючи Мінфіну час адаптуватися. Такі випадки не передбачені в законодавстві, але це реальна практика координації [22].

IV. Інструменти забезпечення ефективності координації

7. Спільні аналітичні платформи, зокрема Quarterly Projections Model (QPM) — макроекономічна модель, яку використовують і НБУ, і Мінфін для

прогнозування, що забезпечує "єдину мову" між інституціями.

8. *Меморандуми про взаємодію між регуляторами.* Приклад із банківського сектора у грудні 2024 р. – Меморандум про зниження лімітів карткових операцій, підписаний НАБУ (Незалежна асоціація банків України), АУБ та підтриманий НБУ. Хоча це не взаємодія між Урядом та НБУ, хоча ілюструє формат координації через добровільні угоди.

Проблеми координації та шляхи вдосконалення за результатами аналізу дослідження [22] наведені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Проблеми координації та шляхи вдосконалення взаємодії монетарної та фіскальної політик

Проблема	Наслідок	Рішення
Відсутність юридично закріпленої процедури	Координація залежить від "доброї волі"	Прийняти Закон "Про координацію економічної політики"
Конфлікт цілей (Уряд хоче дешевих грошей, НБУ бореться з інфляцією)	"Перетягування каната"	Закріпити принцип "інфляція — пріоритет №1"
Брак санкцій за ігнорування рекомендацій РФС	Рішення РФС не виконуються	Надати РФС статус "обов'язкових для розгляду"

Отже, можна зробити висновок, що система працює, але не оптимально. Причому війна 2022-2025 років покращила координацію, бо загальна загроза змусила працювати в команді. Так, в Україні створена Рада фінансової стабільності як майданчик, підписуються Меморандуми з МВФ як зовнішній дисциплінуючий фактор та проводяться неформальні консультації. Однак, бракує:

- Юридичного закріплення обов'язковості координації
- Чітких санкцій за ігнорування партнерських угод
- Механізмів розв'язання конфліктів (коли НБУ та Уряд не можуть домовитися).

На основі аналізу міжнародного досвіду та вітчизняної практики державного регулювання розвитку банківського сектора пропонуємо декілька

механізмів координації, які дозволять забезпечити максимальну стабільність функціонування банківського сектора.

Інституційні механізми

1. Узгодження сигналів від різних регуляторів з метою зниження регуляторної невизначеності через діяльність Ради з фінансової стабільності.

Рада з фінансової стабільності, яка створена в Україні у 2015 році, є ключовим координаційним органом високого рівня. Її основними завданнями є обмін даними для виявлення системних ризиків, напрацювання рекомендацій для їх усунення, узгодження превентивних заходів та координація швидкого реагування в умовах кризи. До її складу входять керівники Нацбанку, Мінфіну, Фонду гарантування вкладів та Національної комісії з цінних паперів. Цей механізм дає можливість підвищити рівень узгодженості сигналів від різних регуляторів, що створює більш передбачуване та стабільне поле діяльності банків.

2. Створення спеціалізованої ради, яка формується з експертів у фінансовій, монетарній та банківській сферах.

Для розробки рекомендацій щодо координації економічної політики у багатьох країнах створені Економічні координаційні ради. Така інституція виявляє суперечливі рішення різних органів та рекомендує певні механізми для поглиблення синергії без порушення незалежності центрального банку. В Україні такої загальної ради не створено, лише окремі ради в різних сферах (наприклад, у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, розвитку біоенергетичного потенціалу, державного ринкового нагляду). Створення Економічної координаційної ради було б важливим рішенням саме для функціонування банків, дозволило б оперативно вирішувати питання подвійного регулювання та мінімізувати появу суперечливих вимог.

Операційні механізми

1. Обмін інформацією між НБУ та Міністерством фінансів

Якщо центральний банк має попередню інформацію про плани державних запозичень, зміни цінової чи податкової політики, він може

здійснити швидку адаптацію монетарної політики для нейтралізації інфляційного тиску. Регулярний обмін макроекономічними даними, прогнозами та планами дозволяє запобігти конфліктам між регуляторними рішеннями Нацбанку та Мінфіну, що створює для банків стабільніше середовище процентних ставок та сприяє точнішому ризик-менеджменту.

2. Узгодження підходів до управління державним боргом

Для забезпечення банківської ліквідності критично важлива координація між НБУ та Міністерством фінансів щодо графіка випуску ОВДП, структури боргу з точки зору питомої ваги коротко- та довгострокових облігацій, а також обсягів запозичень. Прогнозований графік аукціонів дає банкам можливість більш точно планувати підходи до управління активами та пасивами. У свою чергу, узгоджені із можливостями ринку обсяги емісії можуть запобігти неочікуваним стрибкам дохідності, які у кінцевому підсумку призведуть до знецінення банківських портфелів ОВДП.

3. Комплексне макроекономічне та банківське стрес-тестування

Ефективність банківських стрес-тестів НБУ зростає, якщо уряд заздалегідь доведе реалістичні прогнози основних показників бюджетної політики. Координоване проведення макроекономічних і банківських стрес-тестів із узгодженими сценаріями дає комплексну картину системних ризиків. Наприклад, песимістичний сценарій фіскальної політики паралельно із шоком процентних ставок. Максимальні реалістичні результати стрес-тестування дозволять банкам краще розуміти регуляторні очікування та своєчасно розробляти заходи по нарощуванню буферів капіталу.

Антикризові механізми

1. Узгоджені протоколи швидкого реагування у разі фінансової кризи

У разі фінансової кризи критичними для стабільності є попередньо узгоджені процедури дій, що, в свою чергу, передбачає чіткий розподіл ролей. Так, НБУ надає екстрену ліквідність через механізм ELA, уряд забезпечує фіскальну підтримку через рекапіталізацію, ФГВФО виводить неплатоспроможні банків. Досвід початку повномасштабної війни 2022 року

підтвердив ефективність такого механізму координації, адже Постанова НБУ №18 була ухвалена в перші години повномасштабного вторгнення і завдяки цьому банківська система не втратила стабільність.

2. Узгодження зовнішніх комунікацій уряду та НБУ

Координований меседж про стан фінансової системи, заплановані дії та виконання гарантійних зобов'язань перед вкладниками критично важливий для збереження довіри до банків. Узгодження системи комунікацій під час кризових ситуацій відноситься до повноважень Ради з фінансової стабільності. Такий підхід дозволить уникнути паніки серед вкладників та мінімізує вплив депозитів.

Правові механізми

1. Законодавчо оформленні угоди між НБУ та урядом

Угоди між НБУ та урядом, такі як, наприклад, меморандум 2019 року, встановлюють чітке розмежування меж відповідальності та конкретні зобов'язання сторін і створюють передбачуване у довгостроковій перспективі середовище регулювання діяльності банків. Так, наприклад, це регулярні консультації на початковому етапі бюджетного процесу, узгодження параметрів державних запозичень та спільний моніторинг макрофінансових ризиків.

Законодавче закріплення повноважень запобігає дублюванню функцій та виникненню конфліктів, а ясність та зрозумілість регуляторних меж сприятиме мінімізації комплаєнс-ризиків для банків. НБУ відповідає за цінову стабільність та пруденційний нагляд, уряд – за фіскальну політику та державні гарантії. Водночас в таких сферах, як управління державним боргом або підтримка системно важливих банків, необхідно мати заздалегідь узгоджені та формалізовані процедури координації.

Технічні механізми

1. Створення інтегрованих баз даних та аналітичних систем

Застосування аналітичних платформ для спільного моніторингу фінансового сектора є інструментом якомога раннього виявлення ризиків. Умовою

узгодженості політичних рішень є єдина методологія НБУ та Мінфіном щодо оцінки боргової стійкості або банківських ризиків.

2. Прозоре встановлення цілей

Прозоре таргетування, тобто чітке оголошення НБУ інфляційної цілі та траєкторії облікової ставки одночасно з оприлюдненням урядом середньострокової фінансової стратегії дає банкам можливість планувати діяльність на довгострокову перспективу. Цей механізм є дієвим стимулом розвитку довгострокового кредитування інвестиційних проєктів.

Загалом, найефективніша координація може бути досягнута через поєднання перелічених механізмів у комплексну систему, яка, з однієї сторони, забезпечує інституційну автономію центрального банку, а з іншої – створює структуровані канали взаємодії для досягнення макрофінансової стабільності, що у даному випадку, є спільною метою.

Реалізація у практиці державного управління запропонованих механізмів сприятимуть покращенню взаємодії між Урядом України та Національним банком, що відобразиться у багатовимірному позитивному впливі на розвиток банківського сектора у розрізі декількох ключових сфер.

1. Макроекономічна стабільність. Узгодженість основних позицій фінансової та монетарної політики є основою для створення передбачуваного середовища для банківської діяльності. Якщо уряд заздалегідь повідомляє НБУ про заплановані зміни цінової політики, тарифів та заплановані державні запозичення, центральний банк має базу для точнішого прогнозування інфляційного тиску і відповідно може калібрувати облікову ставку. За таких умов зменшується волатильність процентних ставок на міжбанківському ринку, мінімізуються ризики для банків при формуванні кредитних портфелів і створюється можливість пропонувати клієнтам довгострокові фінансові продукти за прогнозованими ставками.

2. Управління державним боргом. Оскільки державний борг є сполучною ланкою між фінансовою та монетарною політикою, узгоджена стратегія управління ним дозволяє запобігти фінансовому домінуванню, коли

НБУ вимушений монетизувати дефіцит бюджету, що в результаті підриває фінансову стабільність. Для банків це означає зниження ризиків портфелів ОВДП, стабілізацію умов рефінансування та можливість переорієнтації капіталу з державних цінних паперів на кредитування реального сектора економіки.

3. Зниження вартості кредитних ресурсів. Забезпечення доступу бізнесу та громадян до значно дешевших фінансових ресурсів визначено метою Меморандуму між Урядом та НБУ від 2019 року. Узгоджена політика знижує інфляційні очікування, що дає можливість НБУ поступово знижувати облікову ставку без негативного впливу на макрофінансову стабільність. Це значно розширює можливості банків нарощувати кредитування малого та середнього бізнесу, іпотечне кредитування та споживчі позики за доступними ставками.

4. Розвиток довгострокового кредитування. Для післявоєнної відбудови економіки потреба в довгострокових кредитах, яка оцінюється в сотні мільярдів доларів є критично важливою. Саме передбачуваність макроекономічних параметрів, яка досягається завдяки взаємоузгодженню політик, дозволяє банкам здійснювати реалістичне довгострокове стратегування. Банки будуть більш підготовленими до повноцінного розвитку інвестиційного кредитування проєктів будівництва, розвитку інфраструктури та модернізації виробництв, якщо банки матимуть можливість прогнозувати траєкторію інфляції, обмінного курсу та бюджетної політики у перспективі 3-5 років.

5. Регуляторна ефективність. Постійний діалог між НБУ та урядом щодо параметрів фіскальної політики під час підготовки бюджету є основою для адаптації регулятором пруденційних вимог до банків. У випадку запланованих урядом значних державних інвестицій в енергетику, НБУ може здійснити коригування макропруденційних буферів або вимог до концентрації ризиків для банків, за участі яких кредитується сектор. Такий підхід є

запорукою синергії державної політики та банківського фінансування напрямків розвитку, які визначені пріоритетними.

6. Зниження системних ризиків. Неузгоджена політика може стати причиною множинних ризиків у банківському секторі – від волатильності валютного курсу до неочікуваних змін ліквідності. Регулярні консультації на рівні керівництва та обмін інформацією є інструментом мінімізації ймовірності конфліктних рішень, які можуть спровокувати фінансову турбулентність. Для банків це дозволить знизити потребу в створенні надмірних буферів ліквідності та капіталу "про запас" та звільнити ресурси для здійснення кредитування.

7. Підвищення довіри міжнародних партнерів. Цей напрям є особливо важливою умовою для залучення іноземних інвестицій у банківський сектор, що набуде особливої актуальності на етапі післявоєнної відбудови. Структурним маяком, який встановлено МВФ та іншими міжнародними інституціями і який уможливорює надання фінансування, є усунення юридичних колізій та підвищення ефективності взаємодії між урядом та центральним банком. Демонстрація скоординованої роботи позитивно впливає на кредитний рейтинг України, знижує фінансове навантаження зовнішні запозичень для держави та спрощує доступ банків до міжнародних ринків капіталу для власного фондування.

3.3 Гармонізація державного регулювання розвитку банківського сектора України із стандартами ЄС

Гармонізація державного регулювання розвитку банківського сектора України із стандартами ЄС є ключовим елементом євроінтеграції і в 2025 році перейшла в фазу активної імплементації складних технічних норм. Суть цієї адаптації полягає у трансформації "правил гри" від пострадянської моделі (формальний контроль) до європейської (ризик-орієнтований підхід).

Питання адаптації нормативно-правового забезпечення державного регулювання розвитку банківського сектора України до міжнародних стандартів у своїх роботах досліджували В. Волкова [32]; О. Дудукалова та Г. Матвієнко [50]; Л. Жердецька [54]; А. Кичинська [64]; М. Коваль та Т. Гнатюк [73]; Л. Невара [105, 106]; О. Бондаренко [105]; К. Зверева [106]; П. Пацурівський та Р. Гаврилюк [115]; М. Самсонов [146]; та ін.

Процес гармонізації національного банківського регулювання із стандартами Європейського Союзу становить критично важливий напрям реформування фінансового сектора України в контексті євроінтеграційного курсу держави та переговорного процесу щодо набуття повноправного членства в ЄС. Регуляторна конвергенція передбачає послідовну імплементацію *acquis communautaire* у сфері фінансових послуг, що охоплює понад 15 директив та регламентів, які формують єдиний правовий простір банківського регулювання в Європейському Союзі. Як зазначають дослідники європейської банківської інтеграції, гармонізація банківських законів приносить суттєві позитивні ефекти для економічного зростання через покращення фінансового посередництва та зниження бар'єрів для міжнародної діяльності банків [198].

Станом на 2024-2025 роки регуляторна еквівалентність банківського сектора України стандартам ЄС досягла 77%, при цьому Національний банк України у стратегічних документах визначив амбітну мету досягнення 100% еквівалентності до 2027 року. Це свідчить про значний прогрес у гармонізації порівняно з попередніми періодами, проте одночасно підтверджує наявність суттєвого обсягу роботи для повної інтеграції української банківської системи в європейський фінансовий простір та забезпечення можливості майбутньої участі в Банківському союзі ЄС. Дослідження стійких викликів для Європейського банківського союзу демонструють, що навіть всередині ЄС процес інтеграції супроводжується напруженістю між цілями фінансової стабільності та національними інтересами [192].

Найбільш вагомі досягнення в гармонізації банківського регулювання спостерігаються у сфері капітальних вимог, де Україна завершила багаторічний процес імплементації міжнародних стандартів Basel III, транспонованих в європейське законодавство через Директиву CRD IV та Регламент CRR. У 2024 році банківська система успішно здійснила перехід на нову трирівневу структуру капіталу з розмежуванням основного капіталу 1 рівня (CET1), додаткового капіталу 1 рівня (AT1) та капіталу 2 рівня (Tier 2). Як підкреслюють дослідники європейської банківської інтеграції, "кращі регулювання та нагляд, досягнуті через гармонізацію, зробили значний внесок у стійкість банків до шоків".

Результати капіталізації демонструють значний запас міцності: достатність основного капіталу 1 рівня становить 16,9% при регуляторному мінімумі 7%, а достатність регулятивного капіталу досягла 17,3% при мінімальній вимозі 10%. З 01 січня 2024 року запроваджено обов'язковий процес оцінки достатності внутрішнього капіталу (ICAAP) та процедуру наглядового огляду і оцінювання (SREP) для індивідуалізації пруденційних вимог на основі специфічного ризик-профілю кожного банку. Українські науковці підкреслюють, що "імплементація Basel III разом із ризик-орієнтованим банківським наглядом спрямована насамперед на вирішення інституційних викликів", що робить українську систему більш стійкою порівняно з попередньою моделлю регулювання. Перспективні напрями включають запровадження коефіцієнта левериджу у вересні 2025 року, оновлені правила кредитного ризику з серпня 2026 року та врахування розрахункового ризику з березня 2026 року.

Значний прогрес досягнуто в імплементації Другої директиви про платіжні послуги (PSD2). У 2024 році завершено технологічну модернізацію Системи електронних платежів НБУ (СЕП-4.1) з впровадженням миттєвих кредитових переказів (до 10 секунд). Розроблено нормативно-правову базу для функціонування відкритого банкінгу з плановим запуском з 01 серпня 2025 року, створено технічні специфікації API на основі Berlin Group для сумісності

з європейськими системами. Система BankID НБУ пройшла попередню оцінку відповідності регламенту eIDAS. Стратегічним завданням є підготовка до інтеграції в SEPA, для чого НБУ планує подати пропозиції щодо змін до законодавства у I кварталі 2026 року.

У сфері пруденційного нагляду створено ризик-орієнтовані центри компетенцій для інтегрованого аналізу ризиків банківської системи, запроваджено інструмент поглибленого аналізу для виявлення діяльності без належної авторизації. Як зазначає Європейський центральний банк, "єдиний звід правил встановлює спільну регуляторну рамку для всіх банків у Європейському Союзі", що забезпечує уніфіковані стандарти нагляду. Протягом 2024 року регулятор застосував 55 заходів наглядового впливу, включаючи штрафи на 11,3 млн грн, що демонструє активну наглядову політику.

У контексті переговорного розділу 4 "Вільний рух капіталу" досягнуто суттєвого прогресу в валютній лібералізації. У травні 2024 року реалізовано найбільший пакет валютних пом'якшень від початку війни, внаслідок чого різниця між готівковим та офіційним курсами скоротилася до менше 1% порівняно з 10% у 2023 році. Дозволено репатріацію дивідендів (до 1 млн євро на місяць) та обслуговування зовнішніх кредитів за ставками до 12% річних. Розпочато системне опрацювання регуляторних актів ЄЦБ для відповідності монетарної та фінансової статистики стандартам ESA 2010, розширено публікацію статистики зовнішнього сектора.

Разом з тим, все ще має місце низка регуляторних прогалин та напрямів, які потребують подальшої гармонізації.

Інституційна архітектура кризового управління

Найбільш суттєві прогалини спостерігаються в імплементації Директиви про відновлення та врегулювання неплатоспроможності банків (Bank Recovery and Resolution Directive, BRRD), що становить основу європейської системи кризового управління в банківському секторі. Відсутній повноцінний механізм bail-in (внутрішнього порятунку банків за рахунок

конвертації зобов'язань кредиторів у капітал), що є ключовим інструментом мінімізації використання коштів платників податків для санації проблемних банків. Не запроваджено вимоги щодо мінімального рівня власних коштів та прийнятних зобов'язань (Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities, MREL), що визначає обсяг зобов'язань, здатних поглинати збитки в процесі врегулювання.

Необхідне посилення інституційної спроможності для ефективного управління структурними фондами Європейського Союзу після набуття членства, що вимагає створення складної системи координації між багатьма інституціями та дотримання принципів прозорості й підзвітності. Як зазначають дослідники Київської школи економіки, ключовою вимогою для інтеграції в систему фондів та випробуванням відповідальності перед європейськими партнерами буде рівень інституційної спроможності, продемонстрований Україною, що на практиці означає створення органів управління, аудиту та проміжного менеджменту, системи моніторингу та звітності, а також стратегій регіонального розвитку.

Потребує розвитку система превентивного фінансового оздоровлення банків (early intervention) як проміжний механізм між звичайним наглядом та формальним врегулюванням неплатоспроможності.

Регулювання ліквідності та фінансування

Хоча коефіцієнт покриття ліквідності (Liquidity Coverage Ratio, LCR) запроваджено в українське регулювання, методологія його розрахунку потребує повної гармонізації з технічними стандартами Європейського банківського управління, зокрема щодо класифікації високоліквідних активів та коефіцієнтів відтоку за різними категоріями зобов'язань. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio, NSFR) перебуває на етапі імплементації, що вимагає розробки детальної методології визначення доступного та необхідного стабільного фінансування.

Відсутні повністю гармонізовані вимоги до управління ліквідністю на консолідованій основі для банківських груп, що функціонують у кількох

юрисдикціях, включаючи механізми розподілу буферів ліквідності між материнською структурою та дочірніми установами в різних країнах. Європейський досвід демонструє, що ефективна гармонізація регулювання через Єдиний звіт правил встановлює спільну регуляторну рамку для всіх банків у Європейському Союзі, хоча повна інтеграція вимагає подолання залишкових бар'єрів [180].

Макропруденційна політика та системні ризики

Контрциклічний буфер капіталу (Countercyclical Capital Buffer, CCyB) як ключовий інструмент макропруденційної політики не активовано через воєнний стан та економічну невизначеність, проте потребує розробки комплексної методології запровадження на основі індикаторів кредитного циклу та системних ризиків. Буфери для системно важливих банків на національному рівні (Other Systemically Important Institutions, O-SII) та глобальному рівні (Global Systemically Important Institutions, G-SII) потребують точного калібрування відповідно до методології Європейського банківського управління з урахуванням специфіки української банківської системи.

Відсутня повна гармонізація інструментів макропруденційної політики для небанківського фінансового сектора (страхові компанії, інвестиційні фонди, пенсійні фонди), що може створювати системні ризики через міграцію ризиків за межі банківського регулювання (regulatory arbitrage). Як підтверджує український досвід, імплементація Basel III разом із ризик-орієнтованим банківським наглядом насамперед спрямована на вирішення інституційних викликів, що робить проблеми проциклічності та концентрації ризиків більш радикальними [194].

Ринкові ризики та торговий портфель

Фундаментальний перегляд регулювання торгового портфеля (Fundamental Review of the Trading Book, FRTB) Basel III, що передбачає суттєве посилення вимог до капіталу під ринкові ризики, не імплементовано в українське регулювання. Вимоги до оцінки ринкових ризиків за методологією

внутрішніх моделей (Internal Models Approach, ІМА) потребують значного розвитку, включаючи процедури валідації моделей, бектестингу та стрес-тестування.

Методологія стрес-тестування ринкових ризиків потребує гармонізації з підходами Європейського центрального банку та Європейського банківського управління, що застосовуються в рамках загальноєвропейських стрес-тестів (EU-wide stress tests). Дослідження європейської гармонізації банківського нагляду свідчать про важливість ефективного поєднання жорсткого та м'якого права (hard law та soft law) у реалізації пруденційного регулювання [200].

Захист клієнтів та фінансова інклюзія

Директива про споживче кредитування (Consumer Credit Directive 2008/48/EC та нова Directive (EU) 2023/2225) станом на сьогодні не імплементована в повній мірі. Перш за все, це стосується стандартизації форми інформації про кредит (Standard European Consumer Credit Information, SECCI) та права споживача на дострокове повернення кредиту без штрафних санкцій. Також потребує впровадження Директива про іпотечне кредитування (Mortgage Credit Directive 2014/17/EU), зокрема щодо положень по оцінці кредитоспроможності позичальника, стандартів консультування та захисту від недобросовісних практик.

Потребують посилення механізми альтернативного вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution, ADR) відповідно до Директиви 2013/11/EU. ЦЕ передбачає створення незалежних органів з розгляду скарг споживачів фінансових послуг та надання їх рішенням юридичною сили. Також існує необхідність розробки та затвердження національної програми фінансової грамотності, в якій мають бути враховані рекомендації ОЕСР та кращі європейські практики.

Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму

Потребує повної імплементации шоста Директива ЄС з протидії відмиванню коштів (Sixth Anti-Money Laundering Directive, 6AMLD, Directive (EU) 2018/1673). Це стосується зокрема положень щодо розширеного переліку

предикатних злочинів, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб та подовження термінів давності. Створення Єдиного наглядового органу ЄС з протидії відмиванню коштів (Anti-Money Laundering Authority, AMLA) вимагатиме значної адаптації української системи для забезпечення сумісності та можливості інформаційного обміну.

Посилення вимог щодо ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників (beneficial ownership) відповідно до П'ятої та Шостої директив AML потребує законодавчих змін для створення публічного центрального реєстру з відкритим доступом та механізмами верифікації інформації.

Регулювання небанківського фінансового сектора

Директива Solvency II (Directive 2009/138/EC) для страхового сектора, що встановлює ризик-орієнтовані вимоги до платоспроможності та корпоративного управління страхових компаній, перебуває на початковому етапі імплементації. Регулювання колективних інвестиційних схем відповідно до Директиви UCITS (Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities, Directive 2009/65/EC) та Директиви AIFMD (Alternative Investment Fund Managers Directive 2011/61/EU) потребує суттєвого розвитку для забезпечення транскордонного маркетингу фондів.

Регулювання професійних пенсійних фондів відповідно до Директиви IORP II (Institutions for Occupational Retirement Provision, Directive (EU) 2016/2341) не завершено, що обмежує можливості розвитку накопичувального пенсійного забезпечення за європейськими стандартами корпоративного управління та захисту прав учасників. Оновлена Стратегія розвитку фінансового сектора України передбачає покращення добровільної накопичувальної пенсійної системи як один із ключових індикаторів [157].

Сталий розвиток та ESG-фактори

Регламент про таксономію сталої економічної діяльності (Taxonomy Regulation (EU) 2020/852) не імplementовано, що унеможливорює класифікацію інвестицій як екологічно сталих відповідно до єдиних європейських критеріїв. Директива про корпоративну звітність у сфері сталого

розвитку (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD, Directive (EU) 2022/2464) потребує впровадження для забезпечення транспарентності нефінансової інформації великих компаній.

Відсутні пруденційні вимоги щодо врахування ESG-ризиків (екологічні, соціальні ризики та ризики корпоративного управління) у процесах управління ризиками банків та вимоги до розкриття інформації про ESG-ризики в рамках Третньої опори Basel III (Pillar 3 ESG disclosures). Не розроблено національну стратегію сталого фінансування для координації зусиль державного та приватного секторів у спрямуванні капіталу на досягнення цілей сталого розвитку. Європейські дослідження підкреслюють, що кращу інтеграцію також сприятиме використання секьюритизації для передачі банківських ризиків небанківським інвесторам, включаючи страхові компанії та інші інститути всередині та за межами ЄС [206].

Цифрові активи та фінансові інновації

Регламент про ринки криптоактивів (Markets in Crypto-Assets Regulation, MiCA, Regulation (EU) 2023/1114) потребує імплементації для створення всеосяжної регуляторної рамки для емітентів криптоактивів, постачальників послуг з криптоактивами та стейблкоїнів. Відсутнє спеціалізоване регулювання децентралізованих фінансів (Decentralized Finance, DeFi), що створює ризики для споживачів та потенційні загрози фінансовій стабільності.

Пілотний режим для інфраструктури ринків на основі технології розподіленого реєстру (DLT Pilot Regime, Regulation (EU) 2022/858) не запроваджено, що обмежує можливості експериментування з інноваційними рішеннями під наглядом регулятора. Стратегія щодо цифрової валюти центрального банку (Central Bank Digital Currency, CBDC) перебуває на стадії дослідження з проведенням пілотного проєкту цифрової гривні, проте рішення про широкомасштабний випуск не прийнято.

Регуляторна звітність та інфраструктура даних

Аналітична кредитна база даних (Analytical Credit Dataset, AnaCredit) як централізована система збору детальної інформації про кредити юридичним

особам не створена, що обмежує можливості аналізу кредитних ризиків на системному рівні. Інтегрована звітна система (Integrated Reporting Framework, IReF), що має замінити множинні форми звітності єдиною моделлю даних, перебуває на початковій стадії розробки.

Звітність у форматі XBRL (eXtensible Business Reporting Language) потребує повної гармонізації з європейськими таксономіями для забезпечення машинозчитуваності та автоматизованої обробки регуляторної інформації. Відсутня повна інтеграція з європейськими системами обміну стандартизованою інформацією, зокрема ESIS (European Standardised Information Sheet) для іпотечного кредитування.

Стратегічні пріоритети та часові горизонти гармонізації

Короткострокові завдання на період 2025-2026 років включають запровадження коефіцієнта левериджу у вересні 2025 року, повноцінний запуск відкритого банкінгу у серпні 2025 року, імплементацію оновлених правил оцінки кредитного ризику з серпня 2026 року та подання до Верховної Ради законопроектів щодо юридичних передумов приєднання до SEPA протягом 2026 року.

Середньострокові цілі на період 2026-2027 років передбачають досягнення 100% регуляторної еквівалентності до 2027 року відповідно до стратегічних орієнтирів НБУ, імплементацію Регламенту ЄС №751/2015 щодо міжбанківських комісій за картковими операціями до кінця 2027 року, повну гармонізацію вимог Basel III/CRD V включаючи всі елементи фінальних стандартів Basel III (Basel III finalisation), та підготовку до формальної процедури оцінки еквівалентності з боку Європейської комісії [157].

Довгострокові стратегічні цілі після 2027 року включають фактичну інтеграцію в Єдину зону платежів у євро (SEPA), підготовку інституційної та регуляторної інфраструктури до майбутньої участі в Банківському союзі ЄС (Banking Union), що передбачає єдиний механізм нагляду (Single Supervisory Mechanism, SSM) та єдиний механізм врегулювання (Single Resolution Mechanism, SRM), а також створення передумов для можливої майбутньої

участі в зоні євро. Оновлена Стратегія розвитку фінансового сектора України передбачає поглиблену співпрацю з інституціями ЄС, імплементацію програмних документів, активну участь у переговорному процесі та імплементацію законодавства ЄС з урахуванням рекомендацій Європейської комісії на основі результатів скринінгу.

Критичний аналіз стану гармонізації державного регулювання банківського сектора України із стандартами Європейського Союзу засвідчує значний прогрес у ключових напрямках, зокрема в капітальному регулюванні відповідно до Basel III/CRD IV/CRR, цифровізації платіжних послуг згідно з PSD2, організації ризик-орієнтованого пруденційного нагляду та поступовій лібералізації валютного регулювання. Досягнення рівня регуляторної еквівалентності 77% станом на 2024-2025 роки підтверджує спроможність України послідовно імплементувати складні регуляторні стандарти навіть в умовах тривалого воєнного стану.

Водночас виявлено суттєві регуляторні прогалини в імплементації інституційної архітектури кризового управління (BRRD, MREL, bail-in), макропруденційних інструментів (контрциклічний буфер, системно важливі буфери), регулювання небанківського фінансового сектора (Solvency II, UCITS, AIFMD, IORP II), стандартів сталого розвитку (Taxonomy Regulation, CSRD, ESG disclosures), регулювання цифрових активів (MiCA, DLT Pilot Regime) та інфраструктури регуляторних даних (AnaCredit, IReF). Український досвід підтверджує, що попередня модель регулювання була неспроможною адекватно реагувати на інституційні викривлення, що підкреслює критичну важливість імплементації Basel III разом із ризик-орієнтованим наглядом для вирішення інституційних викликів.

Досягнення стратегічної мети 100% регуляторної еквівалентності до 2027 року є амбітним, але потенційно реалістичним завданням за умови прискорення законодавчих процесів, суттєвого посилення інституційної спроможності регуляторних органів, систематичної технічної та фінансової підтримки з боку Європейського Союзу та міжнародних фінансових

організацій, а також незмінності європейського вектору державної політики. Європейський досвід демонструє, що кращі регулювання та нагляд, досягнуті через гармонізацію, зробили значний внесок у стійкість банків до шоків [180].

Ключовим випробуванням буде здатність України не лише формально транспонувати норми *acquis communautaire* в національне законодавство, а й забезпечити їх ефективне застосування на практиці з дотриманням фундаментальних принципів прозорості, підзвітності, пропорційності та верховенства права, що становлять основу європейської регуляторної культури. Як підтверджують дослідження європейської інтеграції банківських ринків, гармонізація банківських законів приносить суттєві переваги, проте повна інтеграція вимагає подолання прямих і непрямих бар'єрів, включаючи відсутність гармонізації режимів неплатоспроможності та посилення партнерства з регіональними інституціями ЄС.

У науковій літературі процес гармонізації характеризується як трансформація від *rules-based regulation* (регулювання на основі фіксованих правил) до *principles-based regulation* (регулювання на основі принципів та професійного судження). Практичним результатом є уніфікація професійної термінології та звітності (LCR, NSFR, leverage ratio, FINREP/COREP), що забезпечує комунікаційну сумісність українських банкірів з європейськими колегами.

Теоретичні засади гармонізації обґрунтовано у працях Л. Жердецької [54] (впровадження SREP та ризик-орієнтований нагляд), Л. Невари [105, 106] (Open Banking та платіжні системи), М. Ковалю та Т.Гнатюк [73] (комплексна гармонізація CRD IV/BRRD), М. Тимошенко [160] (виконання Угоди про асоціацію у банківському секторі), та ін.

Стратегія розвитку фінансового сектора України закріплює плани впровадження DORA, миттєвих платежів (SEPA) та повної гармонізації з європейськими стандартами [157]. Звіт про виконання Угоди про асоціацію за 2024 рік містить кількісну оцінку прогресу адаптації законодавства [57]. План Ukraine Facility (2024-2027) передбачає зобов'язання щодо реформування

банківського сектора в обмін на макрофінансову допомогу, зокрема покращення корпоративного управління державними банками та управління проблемними кредитами (NPL) [119].

Процес гармонізації державного регулювання розвитку банківського сектора України з європейським *acquis communautaire* структуровано за п'ятьма ключовими напрямками (pillars), реалізація яких триває станом на 2025 рік.

1. Імплементация Директиви CRD IV/CRR (регулювання капіталу та ліквідності)

Цей пакет нормативних актів формує фундамент європейського банківського нагляду, передбачаючи перехід від простих нормативних показників до комплексних моделей оцінки ризиків. Зокрема, впроваджено процеси ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) та ILAAP (Internal Liquidity Adequacy Assessment Process), які зобов'язують банківські установи самостійно оцінювати потреби у капіталі та ліквідності з урахуванням кредитних, ринкових, операційних та інших ризиків. З 2025 року зазначені процеси повноцінно інтегровано у наглядовий цикл Національного банку України.

Запроваджено методологію SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), аналогічну тій, що застосовує Європейський центральний банк, яка передбачає комплексну оцінку банків за чотирма компонентами: бізнес-модель, корпоративне управління, адекватність капіталу та ліквідності. За результатами SREP у 2025 році встановлено необхідність докапіталізації шести банківських установ.

2. Директива BRRD (відновлення та врегулювання банків)

Даний напрямок регулює процедури вирішення проблемних банків з метою мінімізації системних ризиків та захисту фінансової стабільності. Основним принципом є *bail-in* (внутрішнє рекапіталізацію), за якого першими несуть збитки акціонери та кредитори банку, а не платники податків через механізм *bail-out*. У 2025 році українські банки розробляють плани

відновлення діяльності (Recovery Plans), які містять сценарії превентивних та кризових заходів відповідно до європейських стандартів.

3. Директива PSD2 та розвиток Open Banking

Реалізація даних положень спрямована на стимулювання інновацій та підвищення конкуренції у сфері платіжних послуг. Банки зобов'язані надавати третім сторонам (Account Information Service Providers та Payment Initiation Service Providers) доступ до даних клієнтів через відкриті API за згодою користувача. Станом на 2025 рік Україна перебуває на активній фазі впровадження, що забезпечує агрегування даних з різних банківських рахунків у єдиному інтерфейсі. Європейський Союз у листопаді 2025 року затвердив оновлення PSD3, адаптація до якого включена до національного плану гармонізації.

4. Директива DGS (система гарантування вкладів)

Трансформація Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) передбачає перехід від функції виплати компенсацій до статусу повноцінного страховика з превентивними повноваженнями. Перспективний розвиток включає розширення гарантій на юридичних осіб та небанківські фінансові установи відповідно до Директиви 2014/49/ЄС.

5. Digital Operational Resilience Act (DORA) – цифрова стійкість

Цей напрямок фокусується на забезпеченні операційної стійкості банків до кіберзагроз та ІТ-збоїв. Українські банківські установи, з огляду на досвід функціонування в умовах воєнного стану, фактично відповідають значній частині вимог DORA, часто перевищуючи стандарти європейських колег.

Національний банк України розробив систему пріоритетів, структуровану за часовим горизонтом реалізації.

I. Короткострокові заходи (2025-2026): усунення критичних колізій

1. *Технічний аудит законодавства.* Проведення системного аналізу колізій між базовими законами (Закони «Про банки», «Про фінансові послуги», «Про платіжні послуги») на основі Дорожньої карти законодавчого

забезпечення Угоди про асоціацію з створенням міжвідомчої робочої групи НБУ-Мінфін-Комітет ВРУ з питань фінансів.

2. *Повна імплементація BRRD (bail-in)*. Розробка змін до законодавства для запровадження інструментів resolution з примусовим списанням зобов'язань кредиторів, консультації з Європейським банківським органом (ЕВА) та МВФ як структурні маяки програми.

3. *Ліквідація подвійного регулювання*. Розробка підзаконних актів НБУ, що встановлюють принцип *lex specialis* (пріоритет спеціального законодавства для банків).

II. Середньострокові заходи (2026-2027): гармонізація *acquis*

4. *Завершення адаптації CRD IV/CRR*. Повна імплементація ICAAP/PLAAP, SREP, контрциклічних буферів капіталу та стандартів операційного ризику Basel III (виконання на 47% станом на серпень 2025 року).

5. *Розвиток альтернативних джерел фінансування*. Впровадження стандартів оцінки активів, інфраструктури корпоративних облігацій у співпраці з НКЦПФР.

6. *Посилення захисту прав споживачів*. Створення альтернативних механізмів вирішення спорів (ADR) відповідно до Директиви 2013/11/ЄС.

III. Довгострокові стратегічні завдання (2027-2030)

7. *Цифрова трансформація нагляду*. Розробка RegTech платформи автоматизованого моніторингу ризиків у реальному часі.

8. *Регулювання віртуальних активів*. Прийняття спеціального законодавства як структурний маяк нової програми МВФ для усунення колізій між чинними законами. Система публічного моніторингу включає щоквартальні звіти НБУ, структурні маяки МВФ та Дорожні карти переговорів щодо вступу до ЄС. Стратегічний пріоритет НБУ на 2026 рік полягає в адаптивній імплементації європейських стандартів з урахуванням воєнних реалій та банкоцентричної структури фінансової системи України.

Гармонізація нормативно-правового регулювання банківського сектора України з європейським *acquis communautaire* матиме комплексний трансформаційний вплив на його розвиток, поєднуючи короткострокові адаптаційні витрати з довгостроковим потенціалом зростання. Серед позитивних ефектів для розвитку банківського сектора варто виділити такі:

Підвищення капітальної стійкості та ризик-менеджменту

Імплементація положень CRD IV/CRR через механізми ICAAP, ILAAP та SREP забезпечує перехід до проактивного управління ризиками, створюючи додаткові запаси капіталу банківських установ. Прогнозоване зростання показників CET1 з 16,9% (2024 р.) до 18-20% (2027 р.) вивільнить кредитний ресурс на рівні 150-200 млрд грн через послаблення регуляторних правил. Підхід SREP позитивно вплине на стандартизацію механізмів корпоративного управління. Оскільки він уніфікує внутрішні контрольні процеси, можна очікувати зниження операційних ризиків на 25-30%.

Інноваційна розбудова бізнес-моделей

Запровадження інноваційних технологій PSD2 та Open Banking з 1 серпня 2025 року сприяло перетворенню бізнес-моделей роботи банків з монополістів клієнтських даних на платформенні екосистеми. Нацбанк у своїх прогнозах стверджує, що до 2027 року агрегатори рахунків охоплять 40% клієнтів роздрібного сегменту та 60% корпоративного ринку. Підставою для таких прогнозів є припущення, що інноваційні технології стимулюють банки впроваджувати диференційовані сервіси (персоналізоване кредитування, автоматизоване страхування, аналітичні платформи). Прогнозується зростання частки фінтех-транзакцій з 5% до 15-20%, що в результаті сприятиме розвитку синергії між традиційними банківськими установами та інноваційними платформами.

Диверсифікація фінансових джерел розвитку економіки

До 2030 року через реалізацію BRRD та розвиток ринків капіталу знизиться рівень кредитування ВВП з 85% до 70%, тобто зменшиться банкоцентричність фінансової системи. 20-30% банківських кредитів

середнього бізнесу заміняться корпоративними облігаціями. Це дозволить вивільнити понад 100 млрд грн капіталу для сфер пріоритетного розвитку та знижуючи концентраційні ризики портфелів.

Однак, можуть з'явитися низка регуляторних викликів та локальних трансформаційних витрат, а саме зростання операційних витрат на розробку комплаєнс-систем, планів відновлення та адаптацію ІТ-інфраструктури; поляризація банківського ринку, тимчасовий кредитний шок.

Разом з тим, гармонізація із законодавством ЄС з'являться дасть низку стратегічних конкурентних переваг, серед яких інтеграція до європейських фінансових ринків, цифрова трансформація нагляду зростання кредитного мультиплікатора.

У загальному підсумку стратегічним результатом стане трансформація банківського сектора з інструменту виживання у воєнних умовах до драйвера післявоєнної відбудови.

Висновки до третього розділу

Дослідження напрямків вдосконалення механізму державного регулювання розвитку банківського сектора України підтверджує високу ефективність оперативних антикризових заходів, вжитих Національним банком України з перших днів повномасштабного вторгнення. Постанова Правління НБУ №18 від 24 лютого 2022 року створила законодавчу основу для забезпечення безперервності банківських операцій, збереження доступності безготівкових розрахунків та високого рівня системної ліквідності в умовах воєнного стану.

Встановлено, що реалізовані заходи мали характер негайного реагування на кризові виклики, забезпечивши стабільність фінансової системи та запобігши колапсу банківського сектора. Водночас їхня реактивна природа та відсутність комплексного врахування стратегічних перспектив розвитку свідчать про необхідність системного перегляду підходів до державного

регулювання. Такий перегляд має охоплювати коригування цілей, завдань та механізмів реалізації з орієнтацією на забезпечення стабільності банківської системи у довгостроковій перспективі.

На основі проведеного аналізу визначено ключові принципи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану: забезпечення безпеки та стабільності, ліквідності й фінансової стійкості, регуляторної гнучкості, прозорості та комунікації, захисту прав та інтересів клієнтів банків.

У дослідженні запропонована система критеріїв для поточного моніторингу та заключного оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану у розрізі п'яти напрямків - фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація. Заключне оцінювання результативності проводиться двічі на рік через поєднання stress-тестування банківської системи та комплексного аудиту реалізації регуляторних заходів. Методичний підхід забезпечує науково обґрунтований перехід від якісної оцінки до кількісних показників результативності, створюючи основу для прийняття регуляторних рішень у турбулентних умовах.

Аналіз взаємодії Уряду України та Національного банку засвідчує наявність системних проблем координації фіскальної та монетарної політики, що проявляються у феномені фіскального домінування, обмеженій ефективності трансмісійного механізму та конфлікті інституційних цілей. Експансивна фіскальна політика формує значні бюджетні дефіцити, які фінансуються через емісію державних облігацій, що змушує центральний банк проводити рестрикційну монетарну політику для стримування інфляційних очікувань.

Таке неузгоджене функціонування макроекономічних інститутів створює ефект "подвійного обмеження" кредитних ресурсів для реального сектора: бюджет вилучає кошти через податкове навантаження, а монетарна політика – через високі процентні ставки. Подолання даної дилеми вимагає переходу від ситуативної взаємодії до формалізованих координаційних

механізмів, що забезпечать збалансовану макроекономічну політику та стимулюватимуть кредитування економіки.

Гармонізація нормативно-правової бази банківського регулювання з європейськими стандартами створює стратегічні передумови для якісної трансформації фінансової системи. Перехід від жорсткого правильного регулювання до принципно-орієнтованого підходу поєднує кількісні нормативи з професійним судженням, формуючи простір для пропорційного реагування на ризики при збереженні системної стабільності.

Реалізація ключових компонентів європейського *acquis* – регулювання капіталу та ліквідності, механізмів відновлення банків, розвитку платіжних систем, гарантування вкладів та забезпечення цифрової стійкості – забезпечує конвергенцію вітчизняних практик з європейськими стандартами. Така інтеграція відкриває доступ до загальноєвропейських ринків капіталу, сприяє залученню міжнародних інвестицій та підвищує конкурентоспроможність українських фінансових установ.

Отже, ефективне державне регулювання банківського сектора в умовах тривалої війни та повоєнного відновлення вимагає комплексної реалізації заходів за визначеними напрямками. Такий системний підхід забезпечить трансформацію банківської системи від інструменту кризової стабільності до ключового фактора економічного розвитку, здатного одночасно виконувати функції фінансового посередництва, стимулювання інвестицій та інтеграції до європейського фінансового простору.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено конкретне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад державного регулювання діяльності банків, визначенні пріоритетних напрямків вдосконалення механізму державного регулювання розвитку банківського сектора в сучасних умовах державотворення з урахуванням викликів воєнного стану. Узагальнення отриманих результатів дослідження дає змогу сформулювати такі висновки і пропозиції, що мають науково-практичне значення.

1. Обґрунтовано, що банківський сектор як об'єкт державного регулювання характеризується системною значущістю в макроекономіці, інформаційною асиметрією, недостатньою ефективністю ринкового саморегулювання, обмеженими можливостями вкладників щодо прямого контролю за діяльністю банків, високою соціально-економічною ціною банкрутства інституцій, підвищеною ризикованістю бізнесу, вразливістю до фінансових зловживань, тенденцією до монополізації, глибокою міжнародною інтеграцією та об'єктивним конфліктом корпоративних і суспільних інтересів. Синергія цих особливостей обумовлює необхідність формування особливого режиму державного регулювання банківського сектора, який інтегрує превентивний нагляд, державні гарантії та координацію макроекономічної політики задля збалансування приватних і публічних інтересів. Розроблені критерії розвитку банківського сектора та запропонована система його комплексної оцінки забезпечують науково обґрунтований перехід від антикризового моніторингу стабілізації до вимірювання потенціалу зростання з фокусуванням на якісних трансформаційних показниках кредитного потенціалу та ринкової позиції банківських установ.

2. Визначено, що механізм державного регулювання розвитку банківського сектора – це цілісна, багаторівнева система правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, що реалізуються уповноваженими державними інституціями з метою

цілеспрямованого формування умов для сталого, структурно збалансованого та інституційно зрілого розвитку банківського сектора, підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та здатності забезпечувати фінансування пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Структуру механізму державного регулювання розвитку банківського сектора формують мета та завдання державного регулювання, об'єкт та суб'єкт регулюючого впливу, методи впливу, принципи та важелі державного регулювання, система взаємопов'язаних регуляторних і стимулюючих інструментів держави, спрямованих на забезпечення стійкого та збалансованого розвитку банківського сектора.

3. Класифікація моделей державного регулювання банківського сектора здійснена на критерієм ступеня втручання держави у банківську діяльність. На основі цього та з урахуванням світових практик запропоновано та систематизовано характеристики ліберальної, європейської, американської, змішаної, перехідної та ісламської моделей. Аналіз засвідчує доцільність застосування в Україні європейської моделі для забезпечення стабільності та мінімізації ризиків, де активна державна роль запобігає кризам та гарантує надійність банків. Змішана модель, у свою чергу, забезпечує гнучкість через комбінацію підходів з урахуванням специфіки української економіки. Оптимальною в умовах воєнного стану визнано перехідну модель з посиленням державним втручанням, що в сукупності сприятиме розвитку банківського сектора.

4. Виявлено низку суперечностей у нормативно-правовому забезпеченні банківського сектора, зокрема колізії між основними законами, подвійне регулювання, неповну гармонізацію з європейськими директивами. Характерною рисою чинного механізму державного регулювання визначено диспропорцію між функціями жорсткого контролю та декларативними положеннями щодо стимулювання розвитку банків. У законодавстві відсутні закріплені інструменти підтримки інновацій, пільгові режими кредитування пріоритетних секторів та державні програми фінансування малого та середнього бізнесу, що унеможлиблює набуття банківським сектором функцій драйвера економічного зростання.

5. Доведено, що НБУ виконує функції головного мегарегулятора

банківського сектора, забезпечуючи пруденційне регулювання, ризик-орієнтований нагляд, монетарну політику та фінансову стабільність. У воєнний період НБУ запровадив антикризові заходи для захисту клієнтів та безперебійної роботи банківської системи, ключовим з яких стала Постанова №18 від 24 лютого 2022 року, що визначила операційні механізми в екстремальних умовах. На відміну від переліку інструментів контролю, повноваження НБУ щодо стимулювання розвитку банків обмежені, що свідчить про переважання репресивного підходу над розвивальним характером регулювання.

6. Аналіз діяльності банківського сектора України за 2023-2024 роки засвідчив успішне завершення переходу на міжнародні стандарти та імплементацію європейських директив з формуванням значних запасів капітальної стійкості та впровадженням сучасних методологій оцінки ризиків. НБУ забезпечив антикризову стабільність через валютні послаблення для бізнесу, оновлення концепції фінансової інклюзії з фокусом на прифронтові території та активний захист прав споживачів фінансових послуг. Реалізована координація з європейським *acquis* за ключовими переговорними розділами, залучення значного обсягу фінансування *Ukraine Facility* та стратегічні партнерства (Меморандум з ЄБРР про фінансову інклюзію ветеранів) свідчать про проактивну трансформацію регуляторної парадигми від реактивного управління до стратегічного розвитку. Водночас зберігаються системні проблеми правових колізій у законодавстві, недостатньої розвиненості інструментів стимулювання банківського кредитування та обмеженості повноважень НБУ, що потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та інституційних механізмів державного регулювання для повноцінної реалізації розвивального потенціалу банківського сектора.

7. Запропоновано напрямки вдосконалення державного регулювання розвитку банківського сектора, серед яких адаптація механізму до викликів воєнного стану, покращення взаємодії Уряду України та НБУ шляхом підвищення координації фіскальної та монетарної політик та гармонізація

державного регулювання розвитку банківського сектора України із стандартами ЄС. Розроблені пропозиції сприяють формуванню системного бачення трансформації регуляторної моделі від антикризового управління до інституційно стійкого та орієнтованого на розвиток державного регулювання.

8. Розроблено ключові принципи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану: фінансова безпека і стабільність, підтримання ліквідності та капіталізації, регуляторна гнучкість, прозорість і комунікація, а також захист прав клієнтів банків. Реалізуючи зазначені принципи у практиці державного управління під час тривалої війни, держава може застосувати комплекс заходів державного регулювання банківського сектора за напрямками: забезпечення фінансової підтримки банків, захист прав клієнтів банків, забезпечення кібербезпеки банківського сектора, регуляторна підтримка, комунікація та співпраця.

9. У роботі розроблено систему критеріїв оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану для поточного моніторингу та заключного оцінювання базується на принципах адаптивного регулювання, та охоплює п'ять ключових напрямів: фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація. Запропонований підхід забезпечує науково обґрунтований перехід від якісної оцінки до кількісних показників результативності, створюючи основу для обґрунтованого прийняття регуляторних рішень у турбулентних умовах.

10. Виявлено наявність стійких дисбалансів у координації фіскальної та монетарної політики, що проявляються у домінуванні фіскальних потреб, обмеженій ефективності монетарної трансмісії та суперечностях між інституційними цілями Уряду і НБУ. Експансивна бюджетна політика, яка формує значні дефіцити та фінансується переважно через боргові інструменти, зумовлює необхідність проведення жорсткішої монетарної політики, що призводить до ефекту «подвійного стискання» кредитних ресурсів для реального сектора через одночасний податковий та процентний тиск.

Обґрунтовано, що подолання цього дисбалансу потребує переходу від фрагментарної взаємодії до комплексної системи інституціоналізованих механізмів координації, яка включає спеціалізовані координаційні органи, операційні інструменти узгодження політик, антикризові протоколи, правові угоди та технічні платформи взаємодії. Реалізація такої системи забезпечує макроекономічну стабільність, передбачуваність управління державним боргом, зниження вартості кредитних ресурсів, розвиток довгострокового банківського кредитування, мінімізацію системних ризиків і зростання довіри міжнародних партнерів, трансформуючи банківський сектор з пасивного учасника фіскально орієнтованих процесів у активний драйвер економічного відновлення та зростання.

11. Доведено, що гармонізація нормативно-правової бази банківського сектора України з європейським *acquis communautaire* створює комплексні переваги для якісної трансформації банківської системи. Підвищення капітальної стійкості досягається через впровадження сучасних методологій проактивного управління ризиками та стандартизацію корпоративного управління, створюючи якісно нові стандарти ризик-менеджменту. Інноваційна трансформація бізнес-моделей перетворює традиційні банки на платформенні екосистеми з розширеним спектром сервісів, включаючи персоналізоване кредитування та аналітичні платформи. Диверсифікація джерел фінансування економіки зменшує банкоцентричність системи та знижує концентраційні ризики кредитних портфелів банків. Інтеграція до європейських фінансових ринків відкриває доступ до синдікованих кредитів, міжбанківського фондування та програм ЄБРР/ЄІБ, забезпечуючи конкурентні умови залучення капіталу. Цифрова трансформація нагляду створює єдину цифрову інфраструктуру, підвищуючи ефективність та оперативність регуляторних процесів. Загалом, гармонізація трансформує банківський сектор від інструменту кризової стабільності до драйвера економічного зростання, забезпечуючи сталий розвиток кредитного потенціалу та інноваційної спроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. Теоретико-методичні засади впливу процесів глобалізації на банківську систему України. *Економічний аналіз*. 2009. Вип.4. С. 105-111.
2. Адамовська В. С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напрямку економічної політики в сучасних умовах господарювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_4_11
3. Алямкін Р. В. Теоретичні підходи до визначення категорії «економічна безпека банківського сектора». *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 116-121.
4. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / О. В. Дзюблюк [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 462 с.
5. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с
6. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 75–87.
7. Барановський О. Рекомендації МВФ та світового банку для інститутів банківського нагляду з реагування на кризові ситуації. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. №5. С. 246-269.
8. Березовик В. М., Свистун А. О., Хмеловський Т. Г. Вплив глобальних фінансових тенденцій на стабільність банківського сектора України. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. №8.
9. Біла книга реформ 2025. URL: <https://voxukraine.org/bila-knyga-2025>
10. Біленко М.С. Новели законодавства в банківській сфері в умовах воєнного часу. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 9-14. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/225>

11. Білик О. І., Лукашевська У.Т. Сутність, значення та розвиток публічного механізму. *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С. 177-180.
12. Благун І. І. Місце банківської системи в соціально-економічній системі України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 6(1). С. 162-165.
13. Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 224 с. (Розділ 1: Теоретичні основи побудови банківської системи).
14. Богдан Б. В. Шуліка Є. Є. Банківська діяльність та банківські послуги: питання термінологічного співвідношення та взаємозв'язку. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. №14. С. 272-277.
15. Богдан Т. П. Координація фіскальної і монетарної політики. *Фінанси України*. 2022. № 2. С. 26–51. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_22_02_026_uk.pdf.finukr
16. Богдан Т. П. Фіскально-монетарне розбалансування. 2025. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/563074_fiskalnomonetarne.html.lb
17. Богдан Т. П., Богдан І. В. Стабілізаційна фіскальна політика та особливості її застосування в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 7. С. 3–17.
18. Бондаренко Є. П. Механізм регулювання ринку фінансових послуг України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2011. 20 с.
19. Боярко І., Вовчак О., Рудевська В., Хуторна М. Концептуалізація мезопруденційного банківського нагляду і регулювання з позиції формування ефективної бізнес-архітектури банківського сектора. *Фінансовий простір*. 2022. №2 (46). С. 57-67.
20. Британ В. Структурно-елементний склад системи фінансової безпеки банківської системи. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2025. №1. С. 16-22.
21. Буряк А.В. Теоретичні підходи до визначення змісту банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2011. №10.

22. Вдовиченко А., Ніколайчук С. Взаємодія фіскальної та монетарної політики в Україні. URL: <https://voxukraine.org/vzayemodiya-fiskalnoyi-ta-monetarnoyi-politiki-v-ukrayini-vid-dominuvannya-do-koordinatsiyi>

23. Веретельніков І.О. Банківський сектор в умовах війни: особливості державного регулювання. *Теорія і практика державного управління*. 2023. №1 (76). С. 56-72.

24. Веретельніков І.О. Державні механізми забезпечення стабільності банківської системи в умовах воєнного стану. *Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів* : зб. наук. матер. XXIII Міжнар. наук. Конгресу [Електронний ресурс]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 574-578.

25. Веретельніков І.О. Зарубіжний досвід державного регулювання банківського сектора. *Публічне управління XXI століття: основні виклики повоєнної відбудови*: збірник тез XXV Міжнародного наукового конгресу. 5 червня 2025 р. Харків. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. С.592-595. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/22470>

26. Веретельніков І.О. Національний банк як ключовий суб'єкт державного регулювання банківського сектора. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2024. №12(30). С. 234-246.

27. Веретельніков І.О. Підходи до обґрунтування необхідності державного регулювання банківської діяльності. *Перспективи регіонального та місцевого розвитку*: матер. 2-ї конференції молодих учених (23 листопада 2023 р., м. Львів). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 158-161.

10. Веретельніков І.О. Пріоритетні напрямки державного регулювання банківського сектора в умовах війни. *Публічне управління XXI століття: нові виклики і трансформації в умовах війни*: збірник тез XXIV Міжнародного наукового конгресу. 24 травня 2024 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С.429-432. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18777>

28. Веретельніков І.О. Роль центрального банку в державному регулюванні банківської діяльності під час війни. *Глобальні виклики*:

урядування майбутнього. Збірник тез щорічної міжнародної науково-практичної конференції. 24 квітня 2024. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2023. С. 9-10.

29. Веретельніков І.О. Світові моделі державного регулювання банківського сектора. *Державне будівництво*. 2023. №1 (33). С. 148-162.

30. Веретельніков І.О. Теоретичні засади механізму державного регулювання розвитку банківського сектора. *Теорія і практика державного управління*. 2025. №1 (80). С. 157-166.

31. Вовчак О.Д., Бедненко В.М. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 2 (29). С. 21-26.

32. Волкова В.В. Тенденції розвитку банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів. *Європейський журнал економіки та менеджменту*. 2018. Вип. 3. Том 4. URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_3/06.pdf

33. Гойванюк М.П. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2011. Вип. 32. С. 333-341.

34. Григор'єв Г. С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації : монографія. Херсон : Олді-плюс, 2017. 380 с.

35. Григор'єв Г. С., Сафонов Ю. М. Механізм державного регулювання фінансово-економічних процесів. *Ефективна економіка: електронне наукове видання*. 2018. № 1. С. 130-142.

36. Грищенко О. О., Головка М. Й. Трансформація банківської системи в сучасних умовах господарювання: зарубіжний досвід. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3 (24). С. 126-144.

37. Гроші та кредит : підручник / М.І. Савлук М. І., А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; за наук. ред. М.І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2011. 589 с.

38. Д'яконова І. І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності : дис. на здоб. наук. ступеня докт. екон. наук : 08.00.08. Суми, 2008. 395 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/51773>

39. Д'яконова І. І. Поняття банківської системи та особливості банківської системи України. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2008. № 1. С. 183-190.

40. Д'яконова І.І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату. 2007. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58777/6/D%e2%80%99iakonova_Derzhavne_rehuliuвання_bankivskoi.pdf;jsessionid=5F6DB06141125838771E142C58FBCD6D

41. Давидкова Н.М. Банківський сектор економіки як об'єкт державного регулювання. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. № 1 (76). С. 137-141.

42. Данилишин Б. Чи сприяє монетарна політика розвитку економіки України? *Glavcom*. 2025. 10 листопада. URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/chi-spriyaje-monetarna-politika-rozvitku-ekonomiki-ukrajini-1087818.html.glavcom

43. Дзюблюк О. В. Сутність банківської системи та її роль в економіці ринкового типу. *Фінанси України*. 2002. № 8. С. 79-85.

44. Дзюблюк О. В. Інституційна організація та стратегічні орієнтири розвитку банківської системи України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль, 2010. 514 с.

45. Дзюблюк О. В., Галіц Л. В. Теоретичні та прикладні аспекти реалізації банками ресурсної політики в умовах трансформації економіки : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 348 с.

46. Дорофєєв О., Пашнєв В. Поняття та структура механізму публічного управління. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 6. С. 256-261.

47. Дроботенко І. В. Основні механізми державного регулювання законотворчої діяльності. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 97-99. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2008/29.pdf

48. Дрозд І.В. Організаційно-функціональна трансформація банківського сектора економіки України: дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / ДВНЗ «УБС». Київ, 2019. 312 с.

49. Дружиніна В.В., Буряк Є.В., Нестеренко А.О. Теоретичні аспекти розвитку банківської діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2 (Т.1). С. 162–164.

50. Дудукалова О., Матвієнко Г. Впровадження Базель III для збільшення стійкості банківської системи: особливості та нововведення. *Економіка та суспільство*. 2024. №59. С. 1-12.

51. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сумрін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сумріна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

52. Євтушенко Н. М. Теоретичні підходи до визначення сутності банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/332.ei-journal>

53. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.

54. Жердецька Л. В. Оцінювання фінансової стійкості банків за системою SREP: європейський досвід та практика України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2025. № 1–2 (331). С. 35-44. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2025/331/pdf/35-44.pdf.n-visnik.oneu>

55. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 50-61. URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/544>

56. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01. Київ, 2004. 19 с.

57. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua>.

58. Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. Червень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-N1.pdf?v=4

59. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року / Національний банк України. Київ: НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-N1.pdf.

60. Златіна Н. Теоретично-правова основа визначення поняття банківської системи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. Вип. 4. С. 49-52.

61. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України. НАН України. Інститут економіки та прогнозування. К., 2012. 520 с.

62. Качан Х. І. Теоретико-концептуальні засади банківської системи. *Науково-інформаційний вісник Івано-франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 10. С. 245-250.

63. Кириленко В. Банківська система та перспективи її розвитку в Україні. *Журнал Європейської Економіки*. 2010. № 9, Т.3. С. 352-375.

64. Кичинська А. Базельський комітет з питань банківського нагляду та його роль в регулюванні банківських правовідносин. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. №11 (25). С. 1-12

65. Кльоба Л.Г., Кльоба В.Л., Кльоба Р.Л. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2013. № 9. С. 42-45. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2013/12.pdf

66. Коваленко В. В. Банківський сектор як об'єкт макропруденційного регулювання: теоретичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 48. С. 98–104.

67. Коваленко В. В. Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 286–295.

68. Коваленко В. В., Бурлай В. О. Банківська система у забезпеченні економічного зростання регіонів України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 7–8 (284–285). С. 33–46. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/33-46.pdf>

69. Коваленко В. В., Крухмаль О. В. Банківський нагляд: теорія та практика : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 326 с.

70. Коваленко М. Державне регулювання банківського сектора економіки України. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_02\(9\)/11kmmseu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_02(9)/11kmmseu.pdf)

71. Коваленко М. М. Держава та банківський сектор: реалістична організація взаємодії : монографія. Х. : Tim Publishing Group, 2015. 332 с.

72. Коваленко М. М. Механізм державного регулювання банківського сектора економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Рівне, 2014. 40 с.

73. Коваль М. І., Гнатюк Т. Р. Імплементация Україною фінансового acquis ЄС: сучасний стан та виклики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 17. Ч. 2. С. 88–94. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/17-2.pdf>.

74. Коваль Я. С. Механізми державного регулювання антикризовим розвитком банківського сектора : монографія. Київ : КРОК, 2020. 360 с.

75. Козюк В. В. Ступінь незалежності центрального банку в системі чинників ділового політичного циклу. *Проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 12–18. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/stupin-nezalezhnosti-tsentralnogo-banku-v-sistemi-chinnikov-dilovogo-politichnogo-tsiklu.pdf>. cyberleninka

76. Ком'яков О.М. Державне регулювання перехідної економіки: Автореф. дис. канд. екон. наук. К., 2000. 20 с.

77. Кондрацька Л. П. Обґрунтування наукових кроків до використання emergent strategies у контексті переваг та ризиків. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*. 2016. Вип. 8 (50), Т.21. С.60-66.

78. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

79. Костюченко О. А. Банківське право: навч. посібник. К. : КНЕУ, 1999. 168 с.

80. Котелевець Д. Механізм державного регулювання економіки: сутнісний вимір. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. №11-12 (300-301). С. 41-49.

81. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=56>

82. Крупка М. І. Банківська система : підручник / М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Ю. П. Пайтра. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 456 с.

83. Лагно А. А. Удосконалення механізму державного регулювання банківської діяльності в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2023. 228 с.

84. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.07. Одеса, 2008. 37 с.

85. Лобова О., Москалюк М. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. №50. С. 1-12.

86. Лук'яненко І., Олискевич М. Взаємодія монетарної та фіскальної політики в Україні. *Економіка України*. 2016. № 5. С. 54-72.

87. Магопець О. Куліш О. Оцінка діяльності банківських установ в умовах воєнного стану як складова системи банківського контролю. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023, вип. 9(42). С. 212-224.

88. Майорова Т. В., Шевчук В. С. Активізація ринку банківського кредитування як чинник економічного зростання в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/6322/6265>.

89. Марухленко О. В. Механізм державного регулювання економіки: сутнісний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 2(2). С. 56-59. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19856/1/O_Marukhlenko_VHNU_2_IS.pdf

90. Марцеляк О. В. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями в умовах війни: конституційно-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. Вип. 1 (99). С. 25–31. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/99.pdf>.

91. Масленніков В.В., Соколов Ю.А. Національні банківські системи. *Банки та банківські системи*. 2006. № 3. С.4-16.

92. Мельник А. П. Вплив цифровізації на трансформацію банківського сектора. *Вісник Західноукраїнського національного університету*. 2025. № 1. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1699>.

93. Мельник Ю. Механізм державного регулювання розвитку промисловості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Випуск 22. Ч. 1. С. 145-151.

94. Меморандум між Кабінетом Міністрів України та Національним банком України про взаємодію з метою досягнення стійкого економічного зростання та цінової стабільності / Нац. банк України. Київ, 2019. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/uryad-ta-nbu-pidpisali-memorandum-pro-vzayemodiyu-dlya-dosyagnennya-stiykogo-ekonomichnogo-zrostannya-ta-tsinovoyi-stabilnosti.bank>

95. Мехтієв Е.О. Використання іноземного досвіду державного регулювання банківського сектора в процесі пристосування до нових умов діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 8. С. 54-56.

96. Міщенко В., Науменкова С., Міщенко С. Проблеми координації монетарної та бюджетної політики в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2024. №190. С. 223-231. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-41>

97. Мордань Є. Ю. Визначення сутності поняття «банківська система» та її елементів як об'єктів державного регулювання. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2016. № 2 (7). С. 29-38.

98. Мордань Є. Ю. Державне регулювання банківської системи: сутність, цілі та інструменти. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2021. № 1. С. 45–52. URL: https://fintech.biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/mordan_derzhavne_rehliuvannia.pdf.

99. Мордань Є. Ю. Державне регулювання банківської системи: сутність, цілі та інструменти : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Мордань Євгенія Юріївна ; Сум. держ. ун-т. Суми, 2021. 254 с.

100. Мошенський С.З. Моделі державного регулювання діяльності фінансових установ. *Фінанси України*. 2008. № 6. С. 90-91.

101. Наглядова статистика.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

102. Нагорний П. Д. Трансформаційні підходи до реформування банківського нагляду. *Трансформаційна економіка*. 2024. №2 (07). С. 55-62.

103. Науменко С. Г. Нормативно-правове регулювання конкуренції на ринку банківських послуг в умовах цифровізації. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 51. С. 45–50. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/51.pdf>.

104. Науменкова С., Міщенко В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Центр наукових досліджень НБУ. Університет банківської справи НБУ. 2010. 170 с.

105. Невара Л. М., Бондаренко О. С. Моделі правового регулювання платіжних послуг: імплементація PSD2 в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 51. С. 112–118. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/51.pdf>.*

106. Невара Л. М., Зверєва К. С. Правове регулювання цифрової трансформації національної фінансової системи в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 28. Ч. 2. С. 112–118. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/28-2.pdf>.*

107. Нянько В., Нянько Л., Нянько В. Банківська система за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 35/2022. С. 96-105.*

108. Огляд банківського сектора (Лютий 2025) / Національний банк України. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-02.pdf.

109. Огляд банківського сектора (Серпень 2025) / Національний банк України. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-08.pdf.

110. Олійник О. В. Актуальні завдання монетарної політики для забезпечення відновлення та стійкого зростання економіки України. *Економіка та держава. 2020. № 8. С. 18–24. URL: <https://ujae.org.ua/aktualni-zavdannya-monetarnoyi-polityky-dlya-zabezpechennya-vidnovlennya-ta-stijkogo-zrostannya-ekonomiky-ukrayiny/>.*ujae

111. Онищенко Ю. І. Банківська система як об'єкт системних досліджень. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету*. 2008. Ч. 2. Вип. 5 (20). С. 72-79.
112. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації. К. : Юніком Інтер, 2003. 240 с.
113. Основні показники банківської системи України станом на 01.08.2025 рік. URL: <https://aub.org.ua/104/bankivski-novyny/30289-osnovni-pokaznyku-bankivskoi-systemy-ukrainy-stanom-na-01082025-rik>
114. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Core Principles for Effective Banking Supervision) / Базельський комітет з банківського нагляду ; пер. Нац. банку України. Базель : BIS, 2012. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Basel_Core_principles_2012.pdf.
115. Пацурівський П., Гаврилюк Р. Імплементация Україною фінансового acquis ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3 № 87
116. Петренко І. В., Сидоренко О. А. Погляд на обмеження банківських операцій під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 43. Ч. 2. С. 15–20. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/43-2.pdf>.
117. Петрук О. М., Петрук А. О. Теоретичні засади забезпечення безпеки операцій банків з похідними фінансовими інструментами. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. №3 (101). С. 87-98.
118. Підхомний О.М. Вишневський В.А. Роль центрального банку у забезпеченні фінансової стабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №3, Т. 3. С. 127-130.
119. План для Ukraine Facility (2024–2027) / Міністерство економіки України. Київ, 2024. 386 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.ukrainefacility.me

120. Погореленко Н. П. Спільні риси та відмінності понять «банківська система» та «банківський сектор» у контексті фінансової архітектури. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Економічна. 2023. Вип. 104. С. 42–49. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/bitstreams/48066da6-5933-4ade-9659-1e67a4517f46/download.ekhnuir.karazin>

121. Погореленко Н. П. Теоретичний погляд щодо взаємності та розбіжності між поняттями «банківська система» та «банківський сектор». *Вісник Черкаського Університету*. Серія: Економічні науки. 2014. № 12(305). С. 93–99.

122. Погореленко Н. П., Глущенко О. В. Прогнозування: сутність і значення для реалізації монетарної політики. *Економічна теорія та право*. 2021. № 4 (47). С. 25–52. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2021-47-4-25>

123. Погореленко Н. П., Глущенко О. В. Сутнісне розуміння поняття «банківська система» в контексті системного аналізу та секторального поділу економіки. *Соціальна економіка*. 2023. №66. С. 60-70. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2023-66-07>

124. Погореленко Н.П. Роль Національного банку України у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи. *Вісник Харківського національного університету імені в. Н. Каразіна Серія «економічна»*. 2017. Випуск 93. С. 57-76.

125. Присяжнюк О.П. Моделі державного регулювання банківської системи в контексті зміцнення її фінансової стійкості. *Системи обробки інформації*. 2010. Вип. 3. С. 148-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2010_3_70

126. Приходько В. П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 15. С. 6-8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2013/3.pdf

127. Про банки та банківську діяльність. Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

128. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

129. Про надання державних гарантій на портфельній основі у 2025 році: Постанова КМУ від 22 жовтня 2025 р. № 1319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1319-2025-%D0%BF#Text>

130. Про надання фінансової державної підтримки: Постанова КМУ від 24 січня 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>

131. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

132. Про основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу: Рішення Ради Національного банку України від 11 вересня 2024 року №16-рд. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_11092024_16-rd

133. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

134. Про Раду з фінансової стабільності: Указ Президента України від 24 березня 2015 року № 170/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170/2015#Text>

135. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/convn2>

136. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

137. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

138. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та*

суспільство. 2022. Вип. 41. URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>

139. Пугач А.М., Демчук Н.І. Державне регулювання банківського сектора в умовах економічної кризи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(3). С. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_22%283%29__11

140. Пуш А., Мігус І., Наконечна Н. Основні моделі корпоративного управління в банківських установах. *Вчені записки Університету «КРОК»*. №2024. №2 (74). С. 204-216.

141. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні. *Формування ринкової економіки*. 2009. №. 19. С. 420–424.

142. Реверчук С., Творидло, О. Цифровізація банківського бізнесу: виклики та можливості для державного регулювання. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. С. 1-12. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-45>

143. Руда О. Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт*. 2022. №5-6. С. 15-23.

144. Рудевська В. Теоретичні підходи до визначення сутності банківської діяльності. *Підприємництво та інновації*. №12. С.194-199. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.34>

145. Савелко Т. В. Особливості банківської системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 22. С. 41-44.

146. Самсонов М. І. Тенденції розвитку банківського нагляду та регулювання: міжнародний та національний аспекти. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2014. 1(12). URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i12.28824>

147. Світек І. Як житиме українська банківська система. Підсумки роботи галузі у 2024 та ключові пріоритети на 2025 рік. URL:

<https://unexbank.ua/blog/yak-zhitime-ukrayinska-bankivska-sistema-pidsumki-roboti-galuzi-u-2024-ta-klyuchovi-prioriteti-na-2025-rik>

148. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції. *Фінанси, облік, банки*. 2010. № 1 (16). С. 181-188.

149. Сенищ П.М. Банківська діяльність в реалізації державної політики економічного зростання України. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ, 2017. 42 с.

150. Ситник Н. С., Поляк Х. І. Структурно-елементний склад системи фінансової безпеки банківського сектора. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2023. № 1. С. 102–115. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/collectioneconomy/article/download/592/574/1179.journals.dpu>

151. Скоморовський В. Б. Нормативно-правові засади банківської діяльності в Україні. *Правничий бюлетень*. 2024. Вип. 20. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/496>.

152. Соловйов В. І. Сучасний стан банківської безпеки України. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. №4. С. 79-82.

153. Соловйов В. І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. №3. С. 15-23.

154. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Банківський сектор у системі соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 248 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22484/1/Сторонянська>.

155. Стратегія Національного банку України «Фінансова фортеця України». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini>

156. Стратегія розвитку фінансового сектора України: схвалено Рішенням Ради з фінансової стабільності від 19 лип. 2023 р. / Нац. банк України [та ін.]. Київ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy2025.pdf.bank+1

157. Стратегія розвитку фінансового сектора України (оновлена): схвалено Рішенням Ради з фінансової стабільності від 26 лип. 2025 р. / Нац. банк України [та ін.]. Київ, 2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/onovlenu_strategiia_rozvitku_finansovogo_sektoru_ukraini_zberezhenia_stabilnosti_zaluchennia_investitsii_ta_ievrointegratsiia-5276

158. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні. *Юридичний журнал*. 2004. № 8. URL: <http://justinian.com>

159. Тарнавська О. Б. Особливості державного регулювання в умовах трансформації економіки України. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. 2016. Т. 18, № 2 (69). С. 230-233.

160. Тимошенко М. В. Банківське регулювання в сучасних умовах: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5015>.

161. Ткаченко О. В. Новели законодавства в банківській сфері в умовах воєнного стану. *Нове українське право*. 2024. № 2. С. 66–72. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/225>.

162. Ткачук В. А., Мірошниченко О. В. Методологічні основи державного регулювання. *Агросвіт*. 2015. № 5-6. С. 47-52. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5-6_2021/8.pdf

163. Тлумачний словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CC%E5%F5%E0%ED%B3%E7%EC>

164. Українські банки наростили прибутки майже на 20 %: хто заробив найбільше. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/17/713821>

165. Устинова І., Полторацька Ю. Міжнародні практики організації банківської системи як моделі для реформування банківського нагляду в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К.: НАУ, 2017. № 1(42). С. 86-91 URL: <https://er.nau.edu.ua>

166. Федик М. В. Державне регулювання розвитку банківської інфраструктури України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2015. 20 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/aref_fedyk.pdf.

167. Фукс Н.А. Правові засади банківського регулювання та нагляду в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 98-101. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19484>

168. Фурсова В., Фадєєва І., Гавриш Г. Вплив євроінтеграційних процесів на реформування банківського сектора України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/171>.

169. Хайлук С. О. Поняття ефективності банківської системи та методи її оцінки. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. С.191-197.

170. Целуйко О.І. Особливості державного регулювання банківської системи в умовах євроінтеграції. *Право та державне управління*. 2021. №1. С. 262-270. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.39>

171. Чистов С. М., Нікіфоров А. Є., Куценко Т. Ф. Державне регулювання економіки: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2000.

172. Шадій Т. С. Теоретичні аспекти функціонування банківського сектора в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 1 (21). С. 285–291. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211464.ppeu.stu+1>

173. Шахрай Д. М. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності банківської системи. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2020. Вип. 824. С. 72–77.

URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11942/Шахрай_Д.М..pdf.

174. Шпильовий В.А., Фімяр С.В. Концептуальні підходи до визначення сутності банківської діяльності в умовах модернізації економічної системи. *Агросвіт*. 2015. №13. С.14–18.

175. Шуванов А.Р. Структурні зміни національної економіки України: загрози та можливості. *Теорія та практика державного управління*. 2022. Вип. 2 (75). С. 70–87. URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/21729/20209>

176. Щеглюк М.С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. URL: <http://vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/53.pdf>

177. Basel Committee on Banking Supervision. (2010). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>

178. Basel Committee on Banking Supervision. (2011). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems – December 2010 (rev June 2011)*. Bank for International Settlements. URL: https://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.htm

179. Brockhaus-Enzyklopaedie: Inna 24 Bd-18, voellig neubearbeitet, Auflage Mannheim: Brockhaus. S. 209.

180. Buch C. European banking integration: harnessing the benefits, containing the risks. URL: [Claudia Buch: European banking integration - harnessing the benefits, containing the risks](#)

181. Burghof Hans-Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation. Berlin: Duncker & Humblot, 1998. 331 s.

182. Djakona A., Kholiavko N., Dubyna M., Zhavoronok A., Fedyshyn M. Educational dominant of the information economy development: a case of Latvia for Ukraine. *Economic Annals-XXI*. 2024. Vol. 192(7-8(2)). P. 108-124.

183. Elnahass M., Trinh V. Q., Li T. Global banking stability in the shadow of Covid-19 outbreak. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2021. Vol. 72. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2021.101322>
184. Erkes O., Kalyta O., Sunduk T. Banking system of Ukraine in war. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 4. S. 122-133. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1351/1293>
185. Erlend Walter Nier. *Financial Stability Frameworks and the Role of Central Banks: Lessons from the Crisis*. IMF Working Paper 2009. P. 64.
186. *European journal of economics and management*. Vol. 4. Iss. 3. C. 26-35. URL: https://eujem.cz/wpcontent/uploads/2018/eujem_2018_4_3/eujem_2018_4_3.pdf
187. European Parliament and Council of the European Union. (2013). *Directive 2013/36/EU of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms* (CRD IV). Official Journal of the European Union, L 176, 27.6.2013, 338–436. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013L0036>
188. European Parliament and Council of the European Union. (2013). *Regulation (EU) No 575/2013 of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms* (CRR). Official Journal of the European Union, L 176, 27.6.2013, 1–337. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R0575>
189. European Parliament and Council of the European Union. (2014). *Directive 2014/59/EU of 15 May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms* (BRRD). Official Journal of the European Union, L 173, 12.6.2014, 190–348. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0059>
190. European Parliament and Council of the European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/2366 of 25 November 2015 on payment services in the internal market* (PSD2). Official Journal of the European Union, L 337, 23.12.2015,

35–127. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015L2366>

191. Garg P., Gupta B., Chauhan A. K., Sivarajah U., Gupta Sh., Modgil S. Measuring the perceived benefits of implementing blockchain technology in the banking sector. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. Vol. 163(C). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120407>

192. Högenauer A.-L., Howarth D., Quaglia L. Introduction to the special issue: the persistent challenges to European Banking Union *Journal of European Integration* Volume 45, 2023. URL: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183390>

193. Kitamura K. The Future of Fintech in the Context of the Japanese Main Bank System. In: Khare, A., Ishikura, H., Baber, W. (eds). *Transforming Japanese Business. Future of Business and Finance*. 2020. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-15-0327-6_17

194. Koziuk V. Transformation of Bank Capital Regulation in Ukraine: the Role of Institutional Distortions. *Financial Markets, Institutions and Risks*, Volume 1, Issue 4, 2017

195. Laeven L., Valencia F. Systemic Banking Crises Database II. *IMF Econ Rev*. 2020. Vol. 68. Pp. 307–361. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41308-020-00107-3>

196. Lukianenko I., Dadasheva P. Monetary and Fiscal Policies Interaction in Ukraine. *ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS* 2016 #5(179). URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/758dcfbd-4db5-4444-8fcc-812fe253a04b/content>

197. Nikiforov P., Zhavoronok A., Marych M., Bak N., Marusiak N. State policy regulation conceptual principles of public-private partnership development. *Cuestiones Políticas*. 2022. 40(73). P. 417-434.

198. Romero-Ávila D. Finance and growth in the EU: New evidence from the harmonisation of the banking industry. URL: *Journal of Banking & Finance* Volume 31, Issue 7, July 2007, Pages 1937-1954

199. Rose Cunningham and Christian Friedrich. The role of central banks in promoting financial stability: An International Perspective. Bank of Canada Staff Discussion Paper 2016. P. 19.

200. Sato Hideki. European Harmonization of Banking Supervision: European Identity or International Context? Faculty of Economics and Management Kanazawa University URL: <https://keikei.w3.kanazawa-u.ac.jp/DP/DP58.pdf>

201. Shaposhnykov K., Holovko O. Public regulation and administration in the sphere of small business. Baltic Journal of Economic Studies. 2019. Vol. 5(4). P. 236-242.

202. Shaposhnykov K., Kochubei O., Grygor O., Protsenko N., Vyshnevskaya O., Dzyubina A. Organizational and Economic Mechanism of Development and Promotion of IT Products in Ukraine. Estudios de economía aplicada. 2021. Vol. 39(6).

203. Thakor, A. V. Fintech and Banking: What Do We Know? Journal of Financial Intermediation. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfi.2019.100833>

204. Vogel, Thomas. Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilität des Bankensystems. Würzburg, Julius-Maximilian-Universität, 1990. 245 s.

205. Vogel, Thomas. Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilität des Bankensystems. Würzburg, Julius-Maximilian-Universität, 1990. 245 s.

206. Wyman Oliver The EU banking regulatory framework and its impact on banks and the economy. European banking federation. Reference study January 2023. URL: [The-EU-banking-regulatory-framework-and-its-impact-on-banks-and-the-economy_30Jan-1.pdf](#)

207. Zhavoronok A., Popelo O., Shchur R., Ostrovska N., Kordzaia N. The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. Ingénierie des Systèmes d'Information. 2022. Vol. 27. No. 4. P. 613-620.

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:19:47 11.06.2026

Назва файлу з підписом: Дисертація_Веретельніков_червень 2026_ред.docx.p7s
Розмір файлу з підписом: 368.2 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Дисертація_Веретельніков_червень 2026_ред.docx
Розмір файлу без підпису: 350.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ВЕРЕТЕЛЬНИКОВ ІГОР ОЛЕГОВИЧ

П.І.Б.: ВЕРЕТЕЛЬНИКОВ ІГОР ОЛЕГОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 2913014791

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:19:47
11.06.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000041EE5101AB727007

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00